

Ha�ice SUNGUR DOĞAN	SIYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI	YÜKSEK LİSANS TEZİ	2025
------------------------	--	-----------------------	------

**T.C.
NUH NACİ YAZGAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUM SÜRECİNDE ENGELLİ
BİREYLERE YÖNELİK EĞİTİM POLİTİKALARININ
TRANSFERİ**

Hatice SUNGUR DOĞAN

**Siyaset Bilimi Anabilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Ergin ULUSOY**

**OCAK 2025
KAYSERİ**

**T.C.
NUH NACİ YAZGAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUM SÜRECİNDE ENGELLİ
BİREYLERE YÖNELİK EĞİTİM POLİTİKALARININ
TRANSFERİ**

HATİCE SUNGUR DOĞAN

**Siyaset Bilimi Anabilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Ergin ULUSOY**

**OCAK 2025
KAYSERİ**

KABUL VE ONAY SAYFASI

Dr. Öğr. Üyesi Ergin ULUSOY danışmanlığında Hatice SUNGUR DOĞAN tarafından hazırlanan “**Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Engelli Bireylere Yönelik Eğitim Politikalarının Transferi**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

...../...../ 2025

Jüri Başkanı :

Proje Danışmanı :

Üye :

ONAY

Bu dönem projesinin kabulü Enstitü Kurulunun tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../20

.....

Doç. Dr. Burcu ORALHAN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Nuh Naci Yazgan Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Kütüphanesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. (1)
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibaren ... ay ertelenmiştir. (2)
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. (3)

...../...../.....

(İmza)

Hatice SUNGUR DOĞAN

“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

(1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, dönem projemin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, *Dr. Öğr. Üyesi Ergin ULUSOY*, danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna göre yazıldığını beyan ederim.

Hatice SUNGUR
DOĞAN

TEŞEKKÜR

Projemin konusunu belirleme anından başlamak üzere proje için kaynak tavsiyelerinde bulunma, projemi olgunlaştırma ve bu projeyi tamamlama sürecinde her zaman rehberlik yapıp beni uzmanlığı ve vizyonu ile cesaretlendiren, yol gösteren Sayın Sayın Hocam Dr. Öğr. Üyesi Ergin ULUSOY'a ve sağladıkları olanaklar ve desteklerinden dolayı enstitü hocalarıma, süreç boyunca yanımda olan aileme, her zaman bana inandıkları, sınır tanımayan destek ve sevgileri için sonsuz teşekkür ederim. Onların varlığı, benim için en büyük güç kaynağı olmuştur. Son olarak bu yolculukta yanımda olan tüm dostlarıma, sabır ve hoşgörülerini için teşekkür ederim. (Kayseri, ../../2025).

Hatice SUNGUR DOĞAN

ÖZET

Sungur Doğan, H., Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Engelli Bireylere Yönelik Eğitim Politikalarının Transferi, Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2025. Modern sosyal devlet, eğitim haklarını tüm vatandaşlara ayırım yapmadan anayasal bir hak olarak veren devlettir. Engelli çocukların da diğer çocuklarla fırsat eşitliği içerisinde toplumsal yaşama katılımının sağlanması, devletin en önemli görevlerinden birisidir. Yapılan tüm yasal düzenlemeler, hizmet ve çabalar, ancak toplumun genelinin engelli çocukların ihtiyaçlarına duyarlı hale gelmesi ile anlam kazanabilecektir. Engelli bireylerin, bu noktada eğitim hakları güvence altındadır. Okul dönemi sonunda toplumsal yaşama uyum sağlamada başarısız olmamaları için eğitim programları, bireylerin gereksinimleri doğrultusunda gözden geçirilmelidir. Bu gözden geçirme, öncelikle her engelli bireyin de eğitim hakkının olduğu bilinciyle başlamalıdır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 26. maddesine baktığımızda, "Herkesin eğitim hakkı vardır" ifadesi, tüm bireylerin kendi kişiliğini geliştirmesi yönünde eğitim almalarının gerekliliğini vurgulamaktadır. Böylece özel eğitime gereksinimi olan bireylerin, normal gelişim özelliği gösteren bireylerle eşit eğitim ve yaşam fırsatlarından yararlanmaları için yasal, idari ve eğitsel düzenlemeler yapılmasının zorunluluğu da ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada, ülkemizde engelli bireylere verilen özel eğitim hizmetlerinin uygulanması tarihsel süreç kapsamında incelenerek Avrupa Birliği ile uyumu değerlendirilecek ve ne tür uygulamalarla karşılık verdiği incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İnsan Hakları, Politika Transferi, Sosyal Devlet, Eğitim hakkı, Avrupa Birliği

ABSTRACT

Sungur Doğan, H., Nuh Naci Yazgan University, Institute of Social Sciences, Department of Political Sciences and Public Administration, Mater's Thesis, Kayseri, 2025.

The modern welfare state is the state that gives the right to education to all citizens as a constitutional right without discrimination. Ensuring the participation of children with disabilities in social life with equal opportunities with other children is one of the most important duties of the state. All legal arrangements, services and efforts will only gain meaning if the general public becomes more sensitive to the needs of children with disabilities. At this point, the education rights of people with disabilities are guaranteed. Education programs should be reviewed in line with the needs of individuals so that they do not fail to adapt to social life at the end of the school period. This review should start with the awareness that every disabled person has the right to education. When we look at the article 26 of the Universal Declaration of Human Rights, the statement "Everyone has the right to education" emphasizes the necessity for all individuals to receive education in order to develop their own personality. Thus, the necessity of making legal, administrative and educational arrangements for individuals who need special education to benefit from equal education and life opportunities

with those with normal development characteristics emerges. In this study, the implementation of special education services given to individuals with disabilities in our country will be examined within the scope of the historical process, and its compatibility with the European Union will be evaluated and it will be tried to examine what kind of applications it responds.

Keywords: Human Rights, Policy Transfer, Social State, Right to education, European Union

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR ve SİMGELER	ix
1.GİRİŞ	1
2.POLİTİKA TRANSFERİ.....	7
2.1.Politika Transferi Nedir?	7
2.2.Politika Yakınsaması.....	10
2.3.Politika Yayılması.....	13
2.4.Ders Çıkarma	14
2.5.Politika Transferinin Nedenleri	16
2.6.Uluslararası Politika Transferinin Temel Aktörleri	21
2.6.1. Seçilmiş Kişiler	23
2.6.2. Siyasi Uzmanlar	23
2.6.3. Kamu Görevlileri (Bürokratlar)	25
2.6.4. Siyasi Partiler	26
2.6.5. Baskı Grupları	27
2.6.6.Ulusüstü Kuruluşlar	29
2.6.7. Düşünce Kuruluşları.....	31
2.7. Politika Transferinin Dereceleri.....	32

3.AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE.....	34
3.1.Avrupa Birliği'nin Kuruluşu ve Türkiye'nin Üyelik Süreci	34
3.2. Avrupa Birliği Belgelerinde Özel Gereksinimli Bireylerin Hakları	41
3.3.Engelliliğin Tanımlanması	44
3.4. Eğitim Hakkı	49
4.TÜRKİYE'DEKİ DURUM VE ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLER.....	55
4.1.Türkiye'deki Uygulamalar	55
4.2. Çok Partili Dönem Sonrası Türkiye'de Özel Eğitim Hizmetlerinin Gelişimi: 1950 ve Sonrası	56
4.3. Türkiye'de 1980 Sonrası Özel Eğitim Düzenlemeleri: Değişimler ve Yönelimler .	59
4.4.Türkiye'de 2000 Sonrası Özel Eğitim Uygulamaları: Gelişmeler ve İmkanlar	63
4.5. Stratejik Planlar	70
4.6. Çalıştaylar	71
5.SONUÇ.....	75
6.KAYNAKLAR	83
7. EKLER.....	88
Ek-1: Orijinallik Raporu.....	88

KISALTMALAR ve SİMGELER

AAET	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AB	Avrupa Birliği
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKTÇS	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AMNESTY	Uluslararası Af Örgütü
ASEAN	Güneydoğu Asya Uluslar Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
DB	Dünya Bankası
DPE	Dış Politika Enstitüsü
EHIS	Engellilerin Haklarına Yönelik Sözleşme
GASAM	Güney Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
İKV	İktisadi Kalkınma Vakfı
İTÜ	İstanbul Teknik Üniversitesi
KA-DER	Kadın Adayları Destekleme Derneği
LDT	Liberal Düşünce Topluluğu
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ORSAM	Ortadoğu Strateji Araştırmalar Merkezi
ÖSYM	Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi
SETA	Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırma Vakfı
STEM	Fen, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik

TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEPAV	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TUSIAD	Türk Sanayicileri ve İş adamları Derneği
UNİCEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UCM	Uluslararası Ceza Mahkemesi
WHO	Dünya Sağlık Örgütü
YSK	Yüksek Seçim Kurulu

1.GİRİŞ

Küreselleşme çağında, dünya genelindeki bilim ve teknoloji alanındaki hızlı gelişmeler, toplumların ihtiyaçlarını ve beklentilerini kökten değiştirmiştir. Bu değişimler, yerel ve küresel düzeyde sürekli bilgi akışını benimseyen, kendini yenileyen ve öğrenmeyi yaşam biçimi haline getirmiş toplumların önemini artırmıştır. Avrupa Birliği, bu küreselleşme sürecinde güçlü ve öncü bir yapı olarak dikkat çekmektedir. II. Dünya Savaşı sonrası dönemde ekonomik iş birliğini artırma amacıyla Batı Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg'un girişimiyle oluşturulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT), zamanla kendisini dönüştürerek günümüzde çok uluslu bir topluluk olan Avrupa Birliği'ni oluşturmuştur. AB, sadece ekonomik entegrasyon sağlamakla kalmamış, aynı zamanda sosyal, kültürel ve siyasi alanlarda da geniş bir etkileşim ağı kurmayı başarmıştır.

Bu dönüşüm, Avrupa Birliği'ni küresel bir aktör haline getirirken, üye ülkelerin ve komşu ülkelerin bu süreçten etkilenmeleri ve uyum sağlamaları giderek önem kazanmıştır. Bu bağlamda, eğitim, kültür ve politika alanlarında iş birliği ve entegrasyon süreçleri, küreselleşmenin belirleyici unsurları arasında yer almıştır. Dünyanın daha bağlı ve etkileşimli hale geldiği bu dönemde, toplumların küresel aktörlerle uyumlu bir yapıya bürünmesi kaçınılmazdır. Avrupa Birliği de bu dönüşümde rol model olarak öne çıkmakta, ülkelerin birbirleriyle daha entegre ve dayanışmacı ilişkiler geliştirmesine öncülük etmektedir.

Küreselleşmenin etkisi altında kalan birçok ülke, siyasal, sosyal ve ekonomik yapılarında büyük değişimler yaşamıştır. Bu etkileşim, devletlerde önemli dönüşüm süreçlerine yol açmıştır. Daha iyi bir yönetim anlayışı geliştirme ve mevcut sorunlarını çözme arayışındaki devletler, yeni bir kavramla karşılaşarak bu kavramın etkisi altında hareket etmeye başlamışlardır. Söz konusu kavram, akademik literatürde genellikle "politika transferi" olarak tanımlanır. Politika transferi, sosyal bilimlerde yapılan çalışmaların önemli bir araştırma konusu olarak kabul edilmekle birlikte özellikle karşılaştırmalı kamu yönetimi alanının da temel araçlarından biridir.

Politika transferi kavramı, devletlerin refahı ve toplumsal yaşam kalitesini artırmak amacıyla başka ülkelerden plan veya program alıp, bu planları geliştirerek ve adapte ederek kendi ülkelerinde uygulama sürecini kapsar. Kısacası, ülkeler başka devletlerin başarılı uygulamalarını ödünç alarak kendi sistemlerine entegre etmeye çalışır.

Devletler arasında yapılan reformların arka planını anlamak için bu sorunun politika transferi bağlamında ele alınması gerekir. Politikaların diğer ülkelerdeki başarılı uygulamalardan nasıl etkilendiğini ve bu uygulamaların kendi ülkelerine nasıl uyarlandığını incelemek önemlidir. Politika transferinin gönüllü ya da zorlayıcı nitelikleri, uygulanan reformların temel sebeplerini anlamak için oldukça önemlidir. Bu kavram hem politika yapıcılar hem de akademisyenler için bir reformun kökeni, ana amacı ve benzer politikalarla nasıl uyum sağladığını analiz etmeyi kolaylaştırır. Küreselleşmenin yanı sıra Avrupa Birliği (AB), Dünya Bankası (DB) ve Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund-IMF) gibi etkili uluslararası kurumlar da devletlerin kararlarını şekillendirmede büyük rol oynar. Bu bağlamda, AB genellikle en etkili uluslararası aktör olarak kabul edilir ve devletlerin uygulamalarını önemli ölçüde etkiler.

Devletler, ekonomik ve sosyal açıdan daha gelişmiş bir yapı hedefi doğrultusunda, AB üyeliği için önemli bir etkileşim yaşamışlardır. Başlangıçta ekonomik entegrasyonu sağlamak amacıyla birçok ülkenin iş birliğiyle oluşan Birlik, zamanla siyasi, sosyal ve kültürel bir bütünlük oluşturma amacıyla hedeflerini yenilemiştir. Bu amaçlar, çeşitli anayasal metinler ve politik belgelerle resmiyete kavuşturulmuştur. AB, üyeleri ya da üye olmayı düşünen ülkelerin yönetim sistemlerinde doğrudan değişiklik yapmalarını şart koşmaz. Ancak, bu ülkelerin hukuki düzenlemelerinin AB'nin hukuk sistemiyle uyumlu olmasını önemsemektedir.

1993 yılında gerçekleşen Kopenhag Zirvesi'nde, AB üyelik başvurusunda bulunan ülkelerin üyeliklerinin kesinleşmesi için uyulması gereken düzenlemeleri ve karşılamaları gereken kriterleri açıklamıştır. AB'ye katılım sürecinde özellikle önemli bir kriter, Birliğin mevzuatına ve genel kurallarına uyum sağlanmasıdır. AB mevzuatı, Birliğin yönetmelikleri, yargı kararları ve üçüncü ülkelerle yapılan

anlaşmalar çerçevesinde belirlenmiş kuralları içeren kapsamlı bir belge olarak bilinir ve yaklaşık seksen beş bin sayfadan oluşur. Bu belge, AB'nin temel işleyişinin düzenlendiği mevzuat niteliği taşır ve ye adaylarının bu mevzuatla uyum göstermesi beklenir. AB'ye ye olmayı hedefleyen ülkelerin, AB müktesebatına dahil olan bölgesel politikaları ve bu politikalarla ilgili hazırlanan yasal ve idari düzenlemeleri hayata geçirmeleri gerekmektedir. Aday lkeler, bu düzenlemelere uyum sağlamakla yükümlüdür ve bu süreç, AB yeliği için önemli bir adım olarak kabul edilmektedir. Bu anlamda 1999 Helsinki Zirvesi'nde AB adaylığı onaylanan Türkiye de 2000'ler boyunca ciddi ve önemli düzeyde idari reformlar yapmışve bu reform süreci, Türkiye'nin AB yeliği yolunda attığı en önemli adımlardan birini temsil etmektedir.

Çağdaş toplumsal devlet yapısı, her vatandaşa eşit şekilde eğitim hakkı tanıyan ve bunu anayasal bir güvence altına alan devlettir. Engelli ocukların diğer çocuklarla eşit fırsatlar elde ederek topluma entegre olması, devletin en temel sorumluluklarından biridir. Tüm yasal düzenlemeler, hizmetler ve çabalar, ancak genel toplumun engelli çocukların ihtiyaçlarına duyarlılık göstermesiyle etkili olabilir. Engelli bireylerin eğitim hakları bu noktada güvence altındadır. Eğitim programları, bireylerin ihtiyaçlarına göre revize edilmelidir ki okul sonunda topluma uyum sağlama konusunda zorluk yaşamadan glenebilsinler. Bu revizyon süreci, her engelli bireyin eğitim hakkının olduğunun farkında olarak başlamalıdır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin (İHEB) 26. maddesine baktığımızda, "Herkesin eğitim hakkı vardır" ifadesi, her bireyin kendi kişiliğini geliştirmek için eğitim almasının önemini dile getirirken, özel eğitim gereksinimi olan kişilerin de genel gelişim gösteren bireylerle eşit seviyede eğitim ve yaşam olanaklarından faydalanabilmesi için hukuki, yönetsel ve eğitimsel mutlaka yapılması gerektiğini göstermektedir.

Bu çalışmada, politika transferi, AB eğitim politikası ve özel gereksinimli bireylerin AB'ye uyum süreci olmak üzere üç temel başlığa odaklanılmıştır. Bu üç başlık ışığında, AB'nin eğitim politikalarının Türkiye'deki eğitim sistemi üzerinde gözlemlenen etkisi, çoğunlukla politika transferi çerçevesinde incelenmiştir. Bu araştırma, ülkemizde engelli bireylere yönelik özel eğitim hizmetlerinin tarihsel gelişimini inceleyerek, Avrupa Birliği ile uyumunu değerlendirmekte ve bu süreçte benimsenen uygulama yöntemlerini ele almaktadır. Çalışmanın kapsamına bölgesel

politikaların siyasal, sosyal ya da kültürel düzeydeki yakınsama süreçleri dahil edilmemiştir.

Çalışmanın, özellikle politika transferi bakış açısıyla konuyu incelemesi, tezi yazılmış olan diğer tezlerden farklı kılan önemli bir unsurdur. Zira AB'nin dezavantajlı bireylerle ilgili politika transferi üzerine yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. AB eğitim politikalarına yönelik yapılan çalışmalar incelendiğinde, çoğunun yüzeysel kaldığı ve derinlemesine bir inceleme yapmadığı gözlemlenmiştir. Mevcut araştırmalar, Avrupa Birliği'nin tarihi evrimini ve yapısal ile işlevsel özelliklerini öne çıkarma eğilimindedir. Fakat, Türkiye'nin AB düzenlemeleriyle uyum sağlama sürecinde gerçekleştirdiği eğitim politikaları ve bu süreçte araç olarak kullanılan Avrupa Birliği Stratejik Planı, politika transferi perspektifinden detaylıca değerlendirilmeye alınmamıştır.

Ayrıca, AB ve Türkiye arasındaki bölgesel politikaları karşılaştırmalı olarak ele alan çalışmaların ve politika transferi bağlamında yapılan incelemelerin daha önceki yıllara ait olması dikkat çekmektedir. 2014 ve sonrasını odak noktasına alan çalışmaların neredeyse yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Mevcut kaynakların büyük bir kısmı yabancı dilde olup, ilgili kuruluşların resmi belgeleriyle sınırlı kalmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin AB müktesebatına uyum sürecinde eğitim politikaları konusundaki son gelişmeleri ve gelinen noktayı öğrenmek isteyen vatandaşlar için önemli bir boşluk yaratmaktadır. Özellikle 2014 sonrası dönem için güncel bölgesel politikaları ele alan çalışmaları teşvik etmek hem politikaların etkinliğini artırmak hem de Türkiye'nin Avrupa Birliği ile entegrasyon sürecinde karşılaşılabileceği zorlukları aşmasına katkıda bulunacak, akademik camianın yanı sıra politika yapımcılar ve uygulayıcılar için yol gösterici olacaktır.

Bu kapsamda tezin birinci bölümü, tamamen politika transferinin kavramsallığını açıklama amacı taşımaktadır. Bu doğrultuda birinci bölümde öncelikle politika transferi kavramına ilişkin genel bir çerçeve sunulmuş ve tarihçesi üzerinde durulmuştur. Ardından, AB perspektifiyle transfer süreci açıklanarak, alt başlıklar altında politika transferinin tanımı, tarihsel gelişimi, temel özellikleri, çeşitleri, aktörleri ve nedenleri ele alınmıştır.

Tezin ikinci kısmı, “Avrupa Birliği’nin oluşumu ve Türkiye’nin Üyelik Süreci” başlığıyla incelenmiştir. Bu bölümde öncelikle AB'nin genel çerçevesi çizilmiş ve tarihsel süreçteki gelişimi incelenmiştir. Ardından, AB'nin eğitim politikalarına yönelik detaylı bir açıklama yapılmış; bu çerçevede, AB'nin eğitim politikalarının tanımı, tarihsel gelişimi, temel özellikleri, amaçları ve bölgeye yönelik hedefleri ele alınmıştır.

Tezin son bölümünde, “Türkiye’nin Özel Gereksinimli Öğrencilere Bakış Açısı ve Avrupa Birliği’ne Uyum Süreci” başlığı altında Türkiye’de özel gereksinimli öğrencilere yönelik yapılan eğitim çalışmaları ve AB politikaları mercek altına alınmıştır. Bu bölümde ayrıca, Türkiye’de hayata geçirilmeye çalışılan politika çalışmalarının daha iyi anlaşılması amacıyla resmi belgeler ışığında bir analiz yapılmıştır. Türkiye’nin özel gereksinimli öğrencilere yönelik eğitim yaklaşımları kapsamlı bir biçimde ele alınmış ve bu yaklaşımların AB’ye uyum sürecindeki rolü değerlendirilmiştir. Resmi belgeler ışığında yapılan analizler, AB eğitim politikalarının Türkiye’nin kamu yönetimi yapısına önemli etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Bu etkiler özel gereksinimli öğrencilere sunulan eğitim politikalarını da şekillendirmektedir. Çalışmanın sonunda, Türkiye’nin bu politikaları Avrupa Birliği normlarına nasıl adapte ettiği ve bu süreçte yaşanan politika transferlerinin nasıl gerçekleştiği üstüne bir değerlendirme sunulmuştur. Çalışmanın araştırma soruları şu şekildedir:

1. AB'nin engelli bireylere yönelik politikaları, Türkiye'deki yasal düzenlemeler ve eğitim politikaları geliştiricileri ve karar alıcılar, tutarlı bir kavramsal çerçeve oluşturmak için hangi adımları atmalıdır?
2. Araştırma kapsamında hangi terimler özel gereksinimli bireylerin durumunu tam olarak yansıtmamaktadır?
3. Eğitim politikalarında özel gereksinimli bireyler için net bir tanım ve sınıflandırma oluşturulmamasının sonuçları nelerdir?
4. Mevcut uygulamaların alternatifi olarak ne gibi uygulamalar önerilebilir?
5. Türkiye, AB'ye uyum sürecinde engelliler için eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak adına nasıl yapısal veya yasal reformları gerçekleştirmiştir?

6. Sosyal entegrasyon ve erişilebilirlik konularında AB'nin politika yaklaşımı, Türkiye'de hangi alanlarda reform gerektirmektedir?

Bu araştırma, karşılaştırmalı bir inceleme modeliyle tasarlanmış olup, veri toplamada literatür taraması ve belge analizi yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bilgiler, betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Betimsel analiz, bir veri kümesindeki temel özellikleri ve eğilimleri tanımlamak, özetlemek ve açıklamak başka bir deyişle, eldeki verilerin ne anlama geldiğini anlamak için kullanılan bir analiz türüdür (Ültay, E., Akyurt, H., Ültay, N., 2021). “Bu bağlamda, Avrupa Birliği eğitim politikaları ile Türkiye'nin eğitim politikaları arasında bir ilişkilendirme ve karşılaştırma yapılmış ve Türk Eğitim Sistemi'nin AB'ye uyum sürecinde gerekli olan politik düzeydeki düzenlemelere yönelik sonuçlara ulaşılması hedeflenmiştir.

2.POLİTİKA TRANSFERİ

Politika transferi, karşılaştırmalı kamu yönetiminde öne çıkan temel meselelerden biri olarak görülür ve kamu yönetimi politikalarının şekillenmesinde merkezi bir rol oynar. Tarihi kökenleri uzun bir geçmişe dayansa da özellikle neo-liberal politikaların yükselişiyle birlikte politika transferinde bir hızlanma yaşanmıştır. Bu süreç, dünya genelinde birçok devleti etkilemiştir. Küreselleşme ve demokratikleşme eğilimleriyle karşı karşıya olan ve önem arz eden küresel bir yapı olarak görülen AB, dünya üzerinde devletlere nüfuz ederek politika transferine yol açan aktörlerden biri olarak değerlendirilir. Bu kısım, politika transferi konusundaki temel kavramları açıklamayı hedeflemektedir. Politikaların transfer edilmesinin nedenleri, konuları ve aktörleri ele alındıktan sonra, bu süreçte etkili olan sınırlayıcı veya kolaylaştırıcı durumlar ve politika transferinin başarı ya da başarısızlıkla sonuçlanma durumları açıklanmaktadır. Son olarak, AB'nin bu süreçteki rolüne dair bilgilere yer verilmektedir.

2.1.Politika Transferi Nedir?

Politika transferinin ilk aşamaları, klasik sömürgecilik dönemine dayanmaktadır. Bu süreçte sömürgeci güçler, ele geçirdikleri topraklarda sadece kısa vadeli kazançlar elde etmekle kalmamış, aynı zamanda bu toprakları kalıcı bir şekilde sömürmek için kendi siyasi ve kurumsal yapılarını aktarmışlardır. Ancak, bu uygulamalar ekonomik ve sosyal yapının bozulmasına, yerel kültürlerin yok olmasına, özel mülkiyetin ihlal edilmesine ve yönetim, siyaset ve ekonomi alanlarında birikmiş zenginliklerin yağmalanmasına yol açmıştır. Tarihi kökenleri eskiye dayanan politika transferi olgusu, Avrupa, Ortadoğu ve Antik Yunan'da görülmüştür. Ülkeler, başka ülkelerin başarılı örneklerini kendi sistemlerine adapte etmiş ve başarısızlıklarından çıkarımlar yapmıştır. Örneğin; Aristoteles, sivil hakları iyileştirmek için şehir anayasalarını analiz etmiştir. Aynı şekilde, Amerika'nın kurucuları da olası sorunları önlemek adına İngiliz anayasasını mercek altına almışlardır (Demirci, 2014, s. 144; Rose, 1991, s. 1). Politika transferinin gelişimini etkileyen üç temel faktör şunlardır:

1). Politika transferinin gelişimini etkileyen üç temel faktör şunlardır:

- a) *Küreselleşme*: Gelişmiş ülkeler de, gelişmekte olan ülkeler de küreselleşmenin etkisine maruz kalmıştır ve bu süreçten doğan ekonomik ve sosyal baskılara karşılık olarak diğer ülkelerin başarılı uygulamalarını benimseme eğiliminde olmuşlardır.
- b) *İletişim teknolojilerindeki ilerlemeler*: Gelişen iletişim teknolojileri, bilgi ve fikirlerin hızla yayılmasını ve paylaşılmasını kolaylaştırmıştır. Bu sayede, ülkeler arasındaki sınırlar bilgi akışı açısından daha geçirgen hale gelmiştir.
- c) *Uluslararası kuruluşların etkisi*: Avrupa Birliği, Dünya Bankası, IMF gibi uluslararası kuruluşlar, politikaların ve reformların farklı ülkelerde benimsenmesini teşvik etmiş ya da zorlamıştır. Bu tür kuruluşlar, kendilerine has politik standartları ya da ekonomik reçeteleri ülkelere önererek veya dayatarak politika transferine etki etmişlerdir.

Bu faktörler, ülkelerin dış dünyadan etkilenecek kendi iç politika süreçlerini yenilemeyi ya da değiştirmeyi tetiklemiştir.

Karşılaştırmalı kamu yönetiminin temel konularından biri olan politika transferi, kamu yönetimi politikalarının oluşumunda kritik bir rol oynar. Tarihi oldukça uzun yıllara kadar gitse de, neo-liberal politikaların ortaya çıkışıyla birlikte bu transfer süreci hız kazanmıştır. Bu durum, dünya genelindeki hemen hemen tüm ülkeleri etkilemiştir. AB, Küreselleşme ve demokratikleşmenin bulunduğu önemli bir uluslararası örgüt olarak kabul edilen bu yapı, dünya genelindeki ülkelerde politika değişim süreçlerini başlatan belirleyici aktörlerden biridir.

Dünyadaki pek çok devlet, küreselleşme adı verilen değişim ve dönüşüm süreçlerinden etkilenebilmektedir. Bu devrim niteliğindeki gelişmeler, küresel sahnede önemli yankılar uyandırmakta ve kendilerini geliştirme çabasında olan devletler de bu gelişmelerden nasibini almaktadır. Bu çerçevede, kamu görevlileri, politika tasarlayanlar ve uzmanlar, kendi kalkınma seviyelerini geliştirmek adına ve ülke çapındaki sorunlara çözümler bulmak amacıyla başka ülkelerde uygulanan politikaları ya da küresel politika çözümlerini değerlendirmekte ve bu politikalarından faydalanarak kendi ülkelerinde uygulama yoluna gitmektedir. Politika yapıcılar, aldıkları dersleri hem olumlu hem de olumsuz açıdan değerlendirerek uygulanabilecek politikaları seçmiş, bu politikaların potansiyel sonuçlarını incelemiş

ve nihai kararı verme aşamasına geçmiştir. Bu bağlamda, politika transferine yönelen bir ülke, başka ülkelerde uygulanan strateji ve politikaların belirlenmesi ve değerlendirilmesi sonucunda bu strateji ve politikaları uyarlama yoluyla uygulayabilir.

Politika transferi, çeşitli perspektiflerden incelenen bir kavramdır. Bu konu üzerine çalışan birçok bilim insanı ve düşünür, farklı açılardan politika transferini ele almıştır. 1990'lı yıllarda Dolowitz ve Marsh tarafından yürütülen araştırmalar, bu kavramı açıklamaya yönelik olarak geliştirdikleri yaklaşımlar arasında en önemlilerinden biri olarak kabul görmüş ve akademik çevrelerde geniş bir kabul görmüştür. Dolowitz ve Marsh, 1996 yılında yürüttükleri faaliyetlerle politika transferini açıklamışlardır. Onlara göre, politika transferi, belirli bir zaman ve yer bağlamında geliştirilen ve uygulanan kurumlar ya da yönetim sistemleri hakkındaki deneyim ve bilgilerin, farklı bir zaman dilimi veya mekanda yer alan diğer kurum ve politikaların iyileştirilmesi ya da yeniden şekillendirilmesi sürecinde kullanılmasını ifade eder. Bu süreç, bir yandaki başarılı uygulamaların diğer tarafa aktarılması veya adapte edilmesi yoluyla, politika yapımı sürecinde yenilik ve gelişme sağlamayı amaçlar. Politika transferi, bir bölge veya ülkenin politika yapıcılarının, başka bir yer veya zamanda uygulanmış olan politikaların tecrübelerinden ve bilgilerinden yararlanarak kendi sistemlerini geliştirme sürecidir. Bu süreçte amaç, başka yerlerde başarıyla uygulanmış politikaları inceleyerek, kendi ihtiyaçlarına uygun bir şekilde adapte etmek ve karar alma süreçlerini güçlendirmektir. Böylece, daha önce test edilmiş ve başarılı olduğu kanıtlanmış politikalar, yeni ortamlarda yenilikçi çözümler sunabilir ve politika yapıcılarının etkin stratejiler geliştirmesine olanak tanır.

Politika transferi sürecinde belirli sorular ortaya çıkmaktadır. Dolowitz ve Marsh (1993), soruları farklı başlıklar çerçevesinde ele almayı tercih etmişlerdir. Bu sorular şunlardır: politika transferinin tanımı, bu transferin kimler tarafından gerçekleştirildiği, neden politika transferine ihtiyaç duyulduğu, transfer edilen unsurların neler olduğu, politika transferinin çeşitli dereceleri olup olmadığı, belirli kaynaklardan ders alınıp alınamayacağı ve hangi faktörlerin politika transferini daha kolay veya daha zor hale getirdiği gibi konular tartışılmıştır.

İklim değışikliği, ideolojik şiddet, doğal afetler ve silahlı çatışma gibi uluslararası çapta birçok sorun bulunmaktadır. Bu tür problemlere karşı devletler, başka ülkelerde uygulanan muhtelif proje, organizasyon ve stratejileri inceleyip kendi sorunlarına problem çözme girişimi içine girmektedir. Bu durum, politika yapıcılarının politika transferi sürecine dahil olmalarını sağlamıştır. Bu süreçte, “politika yayılması”, “politika yakınsaması” ve “ders çıkarma” gibi olguları ön plana çıkmıştır. Politika transferiyle ilgili kavramlar arasında politika yayılması, politika yakınsaması ve ders çıkarma bulunmaktadır, ancak hiçbirisi diğerine tam olarak benzemez. Çünkü politika transferi kavramı, komprehensif bir yapıdadır ve farklı düşünce yapılarını tanıyıp uygulamaya odaklanır. Bu nedenle, politika transferi, politika yakınsaması, politika yayılması ve ders çıkarma gibi ifadelerin yerine geçmemelidir.

2.2.Politika Yakınsaması

Politika yakınsaması, ülkelerin politikalarının, özellikle sanayileşme, küreselleşme ve bölgeselleşme gibi yapısal süreçlerin etkisiyle birbirine benzeme eğiliminde olduğunu anlatan bir kavramdır. Bu süreçler, ülkelerin politikalarını şekillendiren koşulları benzer hale getirerek benzeşmeye yol açar. Özellikle küresel ve bölgesel etkileşimlerin artmasıyla, ülkeler arasında ortak politikaların gelişmesi kaçınılmaz hale gelir. Bu durum, ülkelerin dünya sahnesindeki ilişkilerini ve i politikalarını daha uyumlu hale getirme eğiliminde önemli bir rol oynar. Bu kavram, aralarında doğrudan bir ilişki olup olmadığına bakılmaksızın, farklı ülkelerin veya devletlerin benzer politika gelişmeleri gösterebileceğine işaret etmektedir. Yani, çeşitli ülkeler aynı küresel veya bölgesel dinamiklerin etkisi altında kaldıklarında, politikalarında benzer değışimler meydana gelebilir. Bu, ülkelerin birbirinden bağımsız şekilde, ama benzer faktörlerin etkisiyle, paralel politikalar geliştirebileceğini gösterir. Başka bir deyişle, dünya genelinde ortaya çıkan ortak sorunlar ve fırsatlar, farklı coğrafyalardaki hükümetlerin benzer çözümler üretmesine yol açabilir. (Stone, 2004).

Politika yakınsaması, politika değışikliklerinin belirli bir yöne evrildiği bir süreçtir ve benzerlikten ziyade zaman içindeki değışim üzerinde durur. Bu durumda, coğrafi faktörlerden daha çok zamanla ortaya çıkan dinamikler ön plandadır. Yani,

farklı ülkelerin politika stratejilerinin benzeşmesi, onların sıklıkla aynı zaman diliminde küresel ya da bölgesel eğilimlere yanıt vermesinden kaynaklanır. Böylece, zamansal gelişmeler ve inovasyonlar, ülkeleri belirli ortak çözümlere doğru yönlendirir ve bu süreçler hep birlikte değerlendirildiğinde, dünya politikası üzerinde geniş çaplı benzerlikler göze çarpar. Bu yüzden yakınsama konusu ele alınırken bir ülkenin geçmişteki durumundan mevcut seviyesine nasıl geldiği incelenir. Politika yakınsaması, toplumların gelişim süreçlerinde, yapısal özelliklerinde ve performans düzeylerinde bir tür benzeşme eğilimi gözlemlenmektedir. Bu eğilim, farklı toplulukların sosyal ve ekonomik dinamiklerinde ortaklaşa evrilen normlar ve politikaların etkisiyle ortaya çıkar. Özellikle küreselleşmenin ve teknolojiyle değişen iletişim kanallarının etkisiyle, toplumlar arasındaki sınırlar belirsizleşir ve böylece ortak değerler ve sistemler benimsenir. Belirli nedenler doğrultusunda ilerleme gösterir. Bu nedenler, farklı araştırmacılar tarafından literatürde çeşitli biçimlerde ele alınmıştır. Hoberg'e göre, toplumlar arasında yakınsamanın dört ana faktörü vardır: uluslararası ekonomik entegrasyon, ülkelerin karşılaştığı iç baskılar, uluslararası ölçekte kabul edilen kısıtlayıcı normlar ve diğer toplumların politikalarının taklit edilmesi. Bu faktörler, toplumların yapısal ve işlevsel benzerlikler geliştirmesine yol açar (Hoberg, 2001). Radelli ise; toplumların kurumsal benzerlikler geliştirmesinin altında yatan sebepleri iki ana başlıkta inceler. İlk olarak, uluslar üstü iletişim ve haberleşme ağlarının artışı, farklı toplumların politika ve uygulamalarını daha geniş çapta paylaşmalarını ve birbirlerinden etkilenmelerini kolaylaştırır. İkinci olarak, ulusal düzeyde karşılaşılan zorluklar ve gereksinimler, toplumların kendi iç dinamikleri çerçevesinde yeni kurumsal yapılar oluşturmalarına yol açar. Bu iki faktör bir arada, ülkelerin kurumsal yapılarını benzer biçimde yeniden şekillendirmelerini teşvik eder. (M.Radelli, 2005).

Knill, ülkeler arasında politika yakınsamasına yol açan etkenleri daha ayrıntılı bir şekilde inceleyerek sınıflandırmıştır. Bu etkenler, kendi içinde belli kategorilere ayrılır. Böylelikle, ülkelerin politikalarının nasıl ve neden birbirine benzemeye başladığını daha iyi anlamamıza yardımcı olur. Örneğin, teknolojik gelişmelerin yaygınlaşması, küresel ticaretin artışı veya uluslararası normların dayatılması gibi faktörler, ülkelerin politikalarını yeniden şekillendirmelerine ve uyumlu hâle getirmelerine yol açar. Bu süreç, aynı politikaların farklı ülkelerde benimsenmesiyle

sonuçlanır (Christoph, Knill, 2005): Dayatma gücü, uluslararası arenada bir ülkenin ya da bir kuruluşun başka bir ülkeye belirli politikalar uygulaması için baskı yapma kapasitesine işaret eder. Bu tür bir güç, genellikle ekonomik veya siyasi baskılar yoluyla kullanılabilir. Özellikle Avrupa ve küresel ticaret ağlarının genişlemesiyle birlikte, ekonomik bütünleşmeyi güçlendirmeye yönelik çabalar önem kazanmıştır. Bu bağlamda, ülkeler arasında rekabeti düzenlemeye yönelik stratejiler devreye girer. Bu düzenleyici rekabet, ülkelerin ekonomik politikalarını ve düzenlemelerini birbirine yaklaştırma sürecini hızlandırır. Böylece, uluslararası ticaret kurallarını belli bir yönde standartlaştırmak mümkün hale gelir. Uluslararası ilişkilerde, bir ülkenin ya da uluslararası bir kuruluşun başka bir ülkeye belirli politikaları benimsetmesi veya kendi politikalarını uyumlaştırması, genellikle uluslararası standartlarla entegre olma süreci olarak adlandırılır. Bu durum, genellikle ülkelerin ekonomik veya çevresel sorunlarla, örneğin ekonomik gerileme ya da çevre kirliliği gibi, tek başlarına başa çıkmaları gerektiğinde önemli hale gelir. Böyle anlarda, ülkeler sorunlarını kendi başlarına çözmeye özgürlüğüne sahip olduklarında bağımsız hareket etme kapasitesine kavuşurlar. Bu süreç, ülkelerin kendi yerel dinamiklerini dikkate alarak daha etkin ve özgün çözümler üretmelerine olanak tanır. Uluslararası ilişkilerde, ülkeler arasındaki bilgi akışını geliştirmek ve iletişim engellerini azaltmak da kritik bir rol taşır. Bu tür bir uluslararası iletişim, ülkeler arasındaki yanlış anlamaları önlemek ve ortak sorunlara çözümler bulmak için gereklidir. Bu meseleleri analiz ederken, genellikle beş farklı perspektiften bakılır. Bu çeşitli açılardan bakış, her ülkenin ihtiyaçlarını daha iyi anlamamızı ve daha etkili stratejiler geliştirmemizi sağlar. Bu tür bir yaklaşım, uluslararası arenada daha işbirlikçi ve çözüm odaklı bir tutumu teşvik eder.

Politika yakınsamasının nedenleri arasında, mevcut faktörleri etkileyen ve bu yakınsamayı kolaylaştıran unsurlar da yer alır. Bu unsurlardan biri, ülkelerin kendine özgü kültürel, kurumsal ve sosyo-ekonomik yapılarıdır. Bir diğer unsur ise, politikaların biçim ve boyutları üzerinde etkili olan özelliklerdir. Politikaların yakınsaması genellikle ders çıkarma, benzeşme, politika alışverişi ve yayılım gibi kavramlarla ilintilidir. Bu süreçler sayesinde farklı ülkeler veya topluluklar, birbirlerinden öğrenerek benzer politika stratejileri geliştirebilir. Bu, başarılı politikaların daha geniş çapta benimsenmesine ve uygulanmasına olanak sağlar.

Fakat, yakınsamayı değerlendirirken veyahut ölçerken esas önemli noktanın, bir ülkenin diğer ülkelerle ne düzeyde benzerlik gösterdiği olduğu ortaya çıkar. Politika yakınsaması ve politika transferi, birbirlerine benzeseler de temelde farklılık gösteren iki önemli kavramdır. Politika yakınsaması, sonuçlar üzerine odaklanırken, politika transferi daha çok süreçler üzerinde yoğunlaşmaktadır; bu iki kavram arasındaki temel farkı oluşturur. Birbiriyle olan ilişkileri bağımlı değişkenler açısından incelendiğinde, yakınsamanın benzer değişimler üzerinde durduğu ortaya çıkar. Öte yandan, politika transferi, transferin niteliği ve önemine odaklanmaktadır (Knill, 2005).

2.3.Politika Yayılması

Politika yayılması, literatürde daha çok bir politika, program veya uygulamanın ortaya koyduğu yeniliklerin yarattığı sonuçları incelemeye yönelik geliştirilen bir eğilim olarak açıklanmaktadır. Yayılma, ya farklı ülkelerde uygulanan politika modellerinin temel kaynağını ya da her yönüyle nasıl bir model olduğunun anlaşılacak farklı ülkelere dağılımı konularıyla ilgilenmektedir (Stone, 2012).

Yayılma olgusu, temelde federal bir yönetim yapısına sahip olan ABD'deki eyaletlerin politika yeniliklerini nasıl bir süreç içerisinde kabul ettiği ve kabul edilen bu yeniliklerin ne kadarlık bir süreç içerisinde yayıldığı ile ilgilenmektedir (Walker, 1969). Bilim insanları, yayılmanın özellikle toplum bilimlerine ve genel olarak topluma önemli katkılar sağladığını vurgulamaktadır. Yayılmanın toplum bilime sağladığı önemli katkılar arasında, vatandaşların sosyolojik açıdan mevcut durumlarını değerlendirmesi, kurumların üyelik yapılarının ve bu üyeler arasındaki ilişkilerin incelenmesi ve toplumun yönetimdeki hiyerarşik yapıya dair bilgi edinmesi bulunmaktadır.

Politika yayılması, genellikle literatürde sıkça karıştırılan ve çoğu zaman birbirinin yerine kullanılan politika transferi kavramıyla benzerlik gösterir. Politika yayılması, temelde politika transferine benzer biçimde belirli fikirlerin, politikaların ve modellerin başka yerlere aktarılmasına ilişkin süreçlere ve bu süreçte rol alan aktörlere odaklanır. Ancak, politika yayılması, politika transferinden farklı olarak yalnızca ABD'nin federal sistemiyle sınırlı kalır ve eyaletler arası transferlerin gerçekleşmesinde farklı modeller geliştirmeyi amaçlar. Politika transferi, farklı

mekansal düzeyler arasında gerçekleşecek olan transfer süreçlerine odaklanarak, politika yayılmasından daha geniş bir perspektife sahiptir.

2.4.Ders Çıkarma

Ders çıkarma kavramı, Richard Rose tarafından oluşturulmuş olup, bir politika yapıcısının bir veya daha fazla ülkede uygulanan politikalardan edindiği tecrübeleri alarak, bunları kendi ülkesinin siyasi yapısına adapte etme süreci olarak tanımlanmaktadır. Ders çıkarma kapsamında, politikaların zayıf yönleri göz önünde bulundurularak bunlardan dersler alınarak veya güçlü yönleri daha da vurgulanarak, politika yapıcılar tarafından başarılı bir biçimde uygulanmaya çalışılmaktadır (Rose Richard, 1993).

Rose'un çalışmaları ile ortaya konan ders çıkarma olgusu, zamanla daha kapsamlı bir hal almış ve önem kazanmıştır. Küreselleşmenin etkisiyle giderek artan karşılıklı bağımlılık, bilimsel ve teknolojik ilerlemeler, çeşitli olaylar karşısında alınan derslere olan ilgiyi artırmıştır. Bu değişim ve gelişmeler, ders çıkarma pratiğini daha geniş bir perspektife taşımıştır. Günümüzde, yalnızca bireyler ya da organizasyonlar değil, aynı zamanda toplumlar ve ülkeler de geçmiş deneyimlerden daha fazla fayda sağlamak amacıyla çeşitli stratejilere başvurmaktadır. Bu durum, gelecekte karşılaşılabilecek problemlere daha hazırlıklı olmayı mümkün kılarak, küresel ölçekte daha bilinçli ve etkili çözümler geliştirilmesine imkan tanımaktadır (Pal, 2014).

Küresel ölçekte devletlerin ders çıkarma sürecine girmesinin başlıca sebebi, mevcut politikaların ve bu politikaların yarattığı yapının yeterince tatmin edici bulunmamasıdır. Bu süreç genellikle dört aşamada şekillenir. İlk olarak, benzer sorunlarla mücadele etmiş olan diğer ülkelerde uygulanan programlar ve stratejiler hakkında kapsamlı bilgi toplanır. Ardından, bu bilgilerin ışığında bir taslak model oluşturulur. Üçüncü aşamada ise, ülke içindeki mevcut sorunlu model, diğerlerinden elde edilen çözümlerle karşılaştırılarak yeni ve uygun bir model geliştirilir. Son aşamada, bu yeni modelin başarı potansiyeli geleceğe dönük olarak değerlendirilir ve gereken önlemler planlanır. Bu süreç, ülkelerin kendi durumlarına uygun en iyi çözümleri bulmalarına olanak tanıyarak, politika yapımında daha esnek ve inovatif yaklaşımların benimsenmesini sağlar (Rose, 1993, s. 20).

Ders çıkarma ve politika transferi arasındaki ilişki genellikle birinin diğerine kıyasla daha geniş kapsamlı olması bağlamında ele alınmaktadır. Ders çıkarmanın, gönüllü politika transferi olarak adlandırılan süreçle özellikle uyum içinde olduğu ifade edilmektedir. Bu durum, ders çıkarma sürecinin belirli politikaların farklı bağlamlarda benimsenmesi ve uygulanmasına yönelik daha özelleşmiş bir analizi içerdiğini göstermektedir. Ders çıkarma, geçmiş deneyimlerin dikkatlice incelenip analiz edilerek geleceğe yönelik stratejik planlamalara dönüştürülmesinde kritik bir rol oynamaktadır (Sobacı, 2008). Bir ülke, karşılaştığı zorlukları mevcut strateji ve programlarıyla aşmada zorluk yaşıyorsa, başka ülkelerin geliştirdiği çözüm teknikleri ve yenilikçi modeller üzerinde çalışma yoluna gidebilir. Bu tür bir süreç, genellikle zorunluluk yerine gönüllü girişimlerle ilerlediği için, sıklıkla diğerlerinin deneyimlerinden ders almak anlamına gelmektedir. Başka ülkelerin uygulamalarını inceleyerek ve uyarlayarak, kendi sorunlarına yeni bakış açıları ve etkili çözümler geliştirebilir. Bu da ülkeler arası bilgi paylaşımının ve iş birliğinin ne kadar önemli ve değerli olduğunu göstermektedir.

Politika transferi aslında basit bir işlemdir. Ortak bir hedefi paylaşan ülkeler, bu hedef doğrultusunda iş birliği yaparak etkili çözümler arar, ihtiyaç duyulan kaynakları araştırır ve gerektiğinde kendi temel ilkelerini, uygun koşullar çerçevesinde esnek bir şekilde değiştirmeye yönelirler. Bu süreç, hükümetlerin karşılaştıkları sorunlara çeşitli ve yaratıcı çözümler bulmalarının bir yolu olarak oldukça önemlidir ve iş birliğine dayanır. Bu da uluslararası deneyim ve bilgi paylaşımının nasıl zenginleştirici ve dönüştürücü olabileceğini göstermektedir. Politika transferi genellikle basit bir süreçtir. Ortak bir hedefe sahip devletler, bu hedef doğrultusunda ilerler, çözümler arar, gerekli kaynakları araştırmanın yanı sıra uygun şartlar oluştuğunda temel ilkeleri değiştirmekten çekinmezler. Politika transferinin temel amacı, bir devletin siyasi, sosyal ya da ekonomik alanlarda ilerlemesini sağlamak ve çağdaş devletlerle birlikte ilerleyerek geri kalmamaktır. Bu hedefe ulaşmak, başkalarının deneyimlerinden ve karşılaştıkları zorluklardan ders almayı gerektirir. Böylece ülkeler, olumlu sonuçlar doğuran yaklaşımları benimseyerek kendi bağlamlarına uygun şekilde uygulayabilirler. Bu sürecin özü, ulusların karşılıklı bilgi alışverişi sayesinde kendilerini sürekli geliştirebilmeleri ve çağın gereklerine ayak uydurabilmeleridir (Sharman, 2009).

Çeşitli ülkelerdeki plan ve politikaların uygulanış biçimlerinin izlenmesi, bu politikaların olumlu veya olumsuz yönlerinin değerlendirilmesi ve bunların uygulanabilirliğinin araştırılması, ders çıkarma sürecinin politika transferinin bir parçası olarak işlediğinin kanıtıdır. Bu durum, politika transferi ile ders çıkarmanın daha kapsayıcı bir düzeyde ilişkili olduğunu göstermektedir (Atmaca Yıldız, 2017).

Politika transferi konusunda uzman olan Richard Rose'a göre, bu süreç, ülke içi ve dünya üzerinde düzeyler arasındaki sınırların görece daha geçişken olduğu bir bağlamda gelişmektedir. Rose (1993)'un perspektifine göre hem ulusal hem de uluslararası kuruluşlar, ortak sorunların üstesinden gelmek için karşılıklı etkileşimde bulunmaktadır.

Karar alıcılar genellikle karşılaştıkları yaygın sorunları kendi yöntemleriyle çözmeye çalışsalar da, toplumdaki artan hoşnutsuzluk onları yeni çözümler aramaya zorlar. Bu noktada, başka yerlerde uygulanan politikalardan ve bu uygulamaların sonuçlarından dersler alarak kendi stratejilerini gözden geçirir ve iyileştirmek için çaba sarf ederler. Toplumun beklentilerini daha iyi karşılamak amacıyla, başarılı olmuş uygulamalardan esinlenmiş çözümler üzerinde çalışırlar (Rose R., 1993).

Çoğu zaman güçlü devletler başarılı bir model olarak görülse de, politika yapıcılar bu ülkelerin deneyimlerinden zorunluluk dolayısıyla değil, kendi isteğiyle yararlanmak isterler. Son yirmi yıl içinde politikaların başka ülkelere aktarılmasına duyulan ilgi oldukça yoğunlaşmıştır. Bu eğilim, küresel dinamiklerin ve ulusal sistemlerin birbirine daha fazla kenetlenmesinin yanı sıra küreselleşmenin getirdiği zorunluluklardan kaynaklanmaktadır.

2.5.Politika Transferinin Nedenleri

Politika transferine dair önemli bir husus, karar alıcıları bu süreçle ilgilenmeye sevk eden sebeplerin neler olduğunun anlaşılmasıdır. Bu sebepler, devletlerin hangi amaçlar doğrultusunda gözlem yaptığının ve dikkatlerini hangi bölgelere odakladığına yön vermektedir. Devletlerin stratejik karar alma süreçlerinde hem iç meseleler hem de dış ilişkilerin doğası bu faktörler tarafından belirlenir. Bu durum, ülkelerin ulusal güvenlik önceliklerini ve diplomatik ilişkilerini şekillendirir, çünkü hangi alanlarda daha fazla çaba harcayacakları ve hangi tehditlere karşı daha hassas olacakları bu nedenlerle doğrudan ilgilidir (Hulme, 2005, s. 369). Devletler, mevcut

durumlarından hoşnut olmadıklarında veya yeni sorunlarla karşılaştıklarında, alternatif çözüm yollarını incelemeye yönelirler. Bu, diğer ülkelerin başarılı politika uygulamalarını öğrenip kendi sistemlerine adapte etmelerine yol açabilir.

Bu süreç, başka ülkelerde etkili olan stratejilerin benimsenmesi anlamına gelir ve politika transferi olarak adlandırılır. Ulusların kendi politikalarını geliştirmek için, diğer ülkelerin tecrübelerinden faydalanmaları yaygın bir yaklaşım haline gelmiştir. Ülkelerin politika transferine yönelmelerinin altında yatan sebepler çeşitlidir. Bu sebepler, bir ülkenin belirli bir politikayı hangi hedefler doğrultusunda değerlendirmek istediğini ve bu politikayı incelemek için hangi ülkelere ya da bölgelere odaklanması gerektiğini belirler. Örneğin, ekonomik kalkınmayı hızlandırmak isteyen bir ülke, benzer koşullara sahip ve başarılı reformlar gerçekleştirmiş ülkelerin politikalarına bakarak kendi stratejilerini şekillendirebilir. Bu süreçte, ülkeler yalnızca benzer sorunları ve çözümleri araştırmakla kalmaz, aynı zamanda uluslararası bağlamda kendilerini nasıl konumlandıracaklarını da göz önünde bulundururlar. Dolayısıyla, politika transferi, sadece iç ihtiyaçların değil, aynı zamanda dış etkileşimlerin ve ilişkilerin de yönlendirdiği çok boyutlu bir süreçtir (Sobacı, 2008, s.71). Politika transferi sürecinde, aktörleri bu yola sevk eden nedenleri anlamak büyük önem taşır. Bu nedenler, devletlerin hangi amaçlarla hareket ettiğini ve hangi ülkelere veya sistemlere odaklanacağını belirler Paul Hulme (2005, s. 369) tarafından belirtilen bazı temel nedenler şunlardır:

1. Yönetişim Krizleri: Mevcut politikaların yetersiz kalması, yeni çözümler arayışını tetikler.
2. Ekonomik Baskılar: Artan ekonomik rekabet veya krizler, daha başarılı politikaların benimsenmesine zorlayabilir.
3. Siyasi Değişimler: Yeni gelen yönetimlerin farklı politika yaklaşımlarını araştırması gerekebilir.
4. Uluslararası Baskılar: Küresel anlaşmalar veya örgütler tarafından uygulanan baskılar, politika transferi sürecini hızlandırabilir.
5. Teknolojik Gelişmeler: Yeni teknolojiye uyum sağlama ihtiyacı, başka ülkelerde bu teknolojiyi destekleyen politikaların incelenmesine yol açabilir.

Bu nedenler doğrultusunda devletler, uluslararası örnekleri inceleyip kendi ihtiyaçlarına en uygun politikaları seçmeye çalışırlar. Politik kararlar alırken meşruiyeti sağlama çabası birçok faktörden etkilenir. Bunların başında seçim süreçleri ve politik çatışmaların dinamikleri gelir. Ülkeler, yeniliklere açık olurken geri kalmışlık algısını aşmaya, küresel ölçekte kabul görmeye çalışmaktadır. Ayrıca, uluslararası konsensusa uyum sağlamak, dünya sahnesinde saygın bir yer edinmek açısından önem taşır. Uluslararası örgütlere üyeliğin getirdiği yükümlülükler de politika belirleme süreçlerine etki eder. Bunun yanı sıra, küresel şirketlerin yatırımlarını çekme ihtimali ya da çeşitli hibe ve yardım olanaklarından faydalanma arzusu, politikaların şekillenmesinde rol oynayan unsurlar arasında yer alır.

Politika transferlerinin nedenlerini açıklarken, bunların bir baskı sonucu mu yoksa isteyerek mi gerçekleştiğini anlamak önemlidir. Dolowitz ve Marsh (1996), politika transferinin çeşitli biçimlerde gerçekleşebileceğini belirtmektedir. Bu çeşitlilik, ilgili politika yapıcılarının bu transfer sürecini gönüllü olarak gerçekleştirip gerçekleştirilmemeleri ile ilişkilidir. Başka bir deyişle, transferin niteliği politika yapıcılarının bu süreçteki istekliliği veya zorunluluğu ile şekillenebilir. Bu bağlamda; gönüllü transfer, rasyonel aktörlerin ihtiyaç duydukları bilgi, model ve yöntemleri bulma arzusundan kaynaklanır. Bu durum, diğer ülkelerin uyguladığı politika veya programların aktarımına yönelik bilinçli ve mantıklı bir karar alma sürecini ifade eder. Bu bağlamda, aktörlerin isteklilik düzeyi ve transferin içerebileceği zorlayıcı unsurların varlığı, farklı transfer türlerinin ortaya çıkmasına neden olabilir.

Gönüllü politika transferi, genellikle mevcut politikaların yetersizliği veya etkisizliği hissedildiği durumlarda gündeme gelir. Politika yapıcılar, ortaya çıkan bu memnuniyetsizlikten ötürü, başarılı uygulamalar ve çözümler arayışına girerler. Bu süreçte, başka ülkelerden veya örneklerden öğrenilen dersler, mevcut sorunlara yenilikçi ve etkili çözümler getirebilir. Richard Rose'un "ders çıkarma" kavramı, burada önemli bir rol oynar. Rose, başarılı olan mevcut politikaların varlığında, genellikle dışa bakış ihtiyacının olmadığına işaret eder. Ancak, politika başarıya ulaşmadığında veya toplumu tatmin etmediğinde, politika yapıcılar farklı örneklerden yararlanarak yeni yollar ararlar. Bu süreç yalnızca pratikte işe yarayan yöntemlerin benimsenmesini değil, aynı zamanda yerel koşullara uygun olmasını sağlamak için yaratıcı entegrasyon stratejilerinin geliştirilmesini de gerektirir. İşte bu

noktada, karar vericilerin esnek ve eleştirel düşünme kabiliyetleri ön plana çıkar. Başka bir deyişle, ekonomik, kültürel, sosyal veya siyasi kısıtlamalar göz önünde bulundurularak politika uyarlama becerisi, gönüllü transferin başarısının anahtarıdır (Richard Rose, 1993).

Zorlayıcı politika transferi, politika transferinin en yaygın türlerinden biridir. Bu tür transferde, devletler diğer devletlerden veya uluslararası kuruluşlardan gelen doğrudan talimatlar veya direktifler doğrultusunda politika değişiklikleri yapmak zorunda kalırlar.

Başka bir deyişle; zorlayıcı transfer, başka bir ülke veya uluslararası kuruluşların baskısı altında politika, program veya kurumsal yapının benimsenmesi sonucunda gerçekleşir. Bu noktada, bir otoritenin ya da uluslararası kuruluşların başka bir devleti belirli politikaları kabul etmeye zorlaması söz konusu olur.

Aktörlerin politika transferi süreçlerine ilgi göstermelerinin farklı nedenleri vardır ve bu nedenlere bağlı olarak politika transferinin çeşitli alt türleri oluşur. Örneğin, gönüllü politika transferi, memnuniyetsizlik, geri kalmışlık algısı, kabul edilme isteği ve siyasi rekabet gibi sebeplerle ilişkiliyken, zorlayıcı politika transferi uluslararası yardım kuruluşlarının şartları, çok uluslu şirketlerin baskıları, uluslararası örgüt üyeliklerinden doğan sorumluluklar, devletlerarası baskılar ve uluslararası fikir birlikleri gibi faktörlerle bağlantılıdır. Küresel yardım örgütü, başlangıçta insani hedeflerle destek sağlasa da, zamanla sağladığı mali yardımlar ve projeler aracılığıyla ciddi bir siyasi nüfuz kazanmıştır. Bu kuruluş, söz konusu etkiyi kullanarak gelişmekte olan ülkelere belirli politikaları benimsetme yetkisine erişmiş, dolayısıyla bu devletleri belirlediği plan ve politikalara uyum göstermeleri yönünde zorlamıştır. Bununla birlikte, bu politikalara uyum sağlamayan devletlerin uluslararası sistemde dışlanmasını da sağlayabilecek bir konuma gelmiştir. Bu nedenle, sağladığı yardımlara uymayan ülkelere uyguladığı bu baskı "zorlayıcı transfer" veya "koşullu transfer" olarak adlandırılmaktadır. Bu durum, yardım alan ülkelerin egemenliklerini sınırlarken, uluslararası yardım kuruluşlarının politik araçlara dönüştüğü eleştirilerini de beraberinde getirmiştir (Dolowitz-Marsh, 2000).

Koşullu transfer, uluslararası politika transfer sisteminin önemli bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bunun en dikkat çekici örneklerinden biri, Uluslararası

Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası'nın uygulamalarında görülür. Bu küresel finans kuruluşları, belirli ülkelere kredi veya hibe sağlamadan önce, genellikle liberal bir ekonomik politikanın benimsenmesi ve bu yönde yasal ve kurumsal reformların yapılmasını şart koşarlar. Bu şartlar, mali destek almak isteyen ülkeleri belli bir ekonomik politika rotasını izlemeye zorlar. Böylece, bu ülkeler uluslararası alanda da liberal politikaların benimsenmesine doğru yönlendirilmiş olur. Bu durum, sadece finansal yardım almak isteyen ülkeler üzerinde değil, küresel ekonomik yapı üzerinde de kayda değer bir etki yaratır çünkü daha geniş kapsamda ekonomik ve siyasi düzenlemeleri etkileyebilir (Polidano-Hulme, 1999, s. 128). Uluslararası politika transferinin önemli bir aracı olan koşullu transfer politikalarına bunun en iyi örnekleri arasında Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası'nın uygulamaları yer alır. Bu kuruluşlar, finansal destek sağlamak için genellikle ülkelere belirli ekonomik politika ve reform şartlarını yerine getirme zorunluluğu koyar. Amaç, bu ülkelerin ekonomik yapılarını liberal ilkeler doğrultusunda yeniden şekillendirmektir. Bu şartlar, ekonomik yardım talep eden ülkelere belirli bir yönde reformlar yapma baskısı getirir ve bu baskı, ülkelerin sadece yerel değil, aynı zamanda küresel düzeyde ekonomik yapısını etkileyebilir.

Bunun yanı sıra, uluslararası şirketlerin de politika transferi üzerinde etkisi olabilir. Büyük uluslararası şirketler, yatırım yapmaktan kaçınacaklarını veya mevcut işletmelerini başka ülkelere taşıyabileceklerini belirterek, hükümetleri birtakım politikalar geliştirmeye zorlayabilirler. Bu tür şirketler, ülkeler için önemli iş fırsatları ve ekonomik büyüme sağladığı için, ilgili ülkeler, bu şirketlerin beklentilerini karşılayacak düzenlemeler yapma eğiliminde olabilir. Bu şekilde, uluslararası şirketlerin talepleri de politika transferinin önemli bir dinamiği haline gelir. Bu durum, ekonomik karar alma süreçlerinde ulusal egemenliği sınırlayabilecek bir etki yaratır ve ülkeler ulus ötesi sermaye akışlarını çekebilmek için çeşitli reformlara giderek politikalarını uyarlayabilir. (Sezgin, 2010, s. 69).

Zorlayıcı politika transferi, bir devletin, başka bir devleti isteği dışında yasal ve siyasi değişiklikler yapmaya mecbur bırakması durumu olarak kabul edilir. Bu tür müdahaleler, literatürde doğrudan zorlayıcı politika transferi adıyla bilinir ve nadiren gerçekleşir. Böyle bir durum, uluslararası ilişkilerde güçlü ve zayıf devletler arasındaki güç dengesizliklerini gösterebilir ve genellikle siyasi gerilimlere yol

açabilir. Başka bir deyişle, dünya genelinde bu şekilde gerçekleştirilmiş politika transferi örnekleri sınırlıdır. Emperyalizm döneminin ilk yıllarında, Sovyetler Birliği'nin komünist ideolojiyi ve kendi ekonomik sistemini Doğu Asya ve Doğu Avrupa'daki ülkelere yaymaya çalışması, zorlayıcı politika transferinin bir örneği olarak değerlendirilebilir. Bu süreçte, Sovyetler Birliği, kendi modelini bu bölgelere ihraç etmiş ve bu ülkelerde ekonomik ve siyasi değişiklikler gerçekleştirilmesine neden olmuştur. Bu tür bir ideolojik yayılma, hem Sovyetler Birliği'nin kendi etkisini artırma çabası hem de uluslararası arenada komünizmin yayılımını sağlama amacı taşımıştır. Ancak, bu politikalar genellikle yerel yönetimlerin ve halkların isteklerinden bağımsız olarak uygulanmıştır, bu da uzun vadede bazı bölgelerde direniş ve gerilimlere neden olmuştur (Stone, s. 55).

Bazı uzmanlar, rasyonel bir yaklaşımla başka ülkelerdeki politikaları inceleyerek veya onlardan ders alarak başlayan gönüllü politika transferlerinin, zamanla uluslararası arenada kabul görme isteğiyle beraber ortaya çıkan şartlar ve yükümlülükler nedeniyle zorlayıcı hale geldiğini savunmaktadır. Bu nedenle, politika transfer sürecini isteğe bağlı başlayan ancak sonradan zorunlu bir sürece dönüşen geniş bir spektrum olarak görmektedirler. Bu spektrum aracılığıyla, transferlerin hem gönüllü hem de zorlayıcı unsurlar içerebileceğini öne sürmektedirler.

2.6.Uluslararası Politika Transferinin Temel Aktörleri

Politika transferi, genellikle karmaşık yapıda olan ve birçok paydaşın katılımını gerektiren bir süreçtir. Bu tür bir transfer, bir ülkeden başka bir ülkeye, bir uluslararası kuruluştan bir ülkeye ya da uluslararası kuruluşlar arasında meydana gelebilir. Sürecin etkin bir şekilde ilerlemesi için birçok farklı aktörün katkısı gereklidir. Bu aktörler, hükümet yetkililerinden uzmanlara, sivil toplum kuruluşlarından uluslararası örgütlere kadar çeşitlilik gösterebilir. Her birinin, politika değişiminin ya da adaptasyonunun farklı aşamalarında önemli roller üstlenmesi, transferin hem etkili hem de sürdürülebilir olmasında kilit rol oynar (Stone, 2004, s. 549-550).

Politika transferi süreci, birçok aktörün katılımıyla gerçekleşen dinamik bir süreçtir. Bu süreçte, bürokratlar, uzmanlar, seçilmiş temsilciler, siyasi partiler ve baskı grupları gibi resmi aktörler ön planda ve merkezi bir rol oynar. Onların katkısı

ve etkisi genellikle sürecin belirleyici unsurlarını oluşturur. Ancak, sadece resmi aktörler değil, sivil toplum kuruluşları, ulusal ve uluslararası şirketler, düşünce kuruluşları, danışmanlar, bankalar ve politika ağları da kritik bir rol oynar. Bu gayri resmi aktörler, politikaların oluşum ve evrim süreçlerini önemli ölçüde şekillendiren etmenler arasındadır. Dolayısıyla, politika transferi sürecini tam anlamıyla anlayabilmek ve etkili sonuçlar elde edebilmek için her iki grup aktörün de göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Stone, 2004, 549). Politika transferi sürecinde sıkça karşılaşılan durumlar, genellikle politika hedeflerinin, içeriğinin, araçlarının ve programlarının aktarımını içerir. Politika transferine klasik bir örnek, Birleşik Krallık'ta geliştirilen ve daha sonra farklı ülkelerde benimsenen *New Public Management (NPM)* yani Yeni Kamu Yönetimi yaklaşımıdır.

1980'lerde ve 1990'larda Birleşik Krallık'ta uygulanmaya başlanan bu yaklaşım, kamu sektöründe verimliliği artırmak ve daha fazla hesap verebilirlik sağlamak amacıyla özel sektör yönetim tekniklerini kamu sektörüne uyarlamayı hedeflemiştir. NPM, özelleştirme, rekabetçi ihale süreçleri ve performans dayalı yönetim gibi unsurları içermektedir.

Bu model, zamanla Yeni Zelanda, Avustralya ve Kanada gibi birçok farklı ülke tarafından da benimsenmiştir. Ancak, her ülke bu yaklaşımları, kendi kurumsal yapıları ve ihtiyaçlarına göre uyarlayarak uygulamıştır. Dolayısıyla NPM, politika transferinin başarılı bir örneği olarak kabul edilebilir, ancak bu transfer işlemi, her ülkenin kendi bağlamına uygun düzenlemeler yapmasıyla gerçekleşmiştir. Kurumların başka yerlere taşınması zorlu bir süreçtir; ancak, Avrupa Birliği'nin etkisiyle aktarılan bölgesel kalkınma ajansları, bu süreçte başarılı bir örnek teşkil etmektedir (Sobacı, 2009, s. 51).

Politika transfer sürecinde, ülkeler sadece başkalarının olumlu tecrübelerini değil, aynı zamanda fikir ve bakış açılarını da inceleyebilirler. Japonya'nın bazı reformlarında, İngiltere'nin "Gelecek Adımlar (*Next Steps*)" uygulamasından esinlenildiği örneğini göz önünde bulundurursak, politika süreçlerinde çeşitli ülke deneyimlerinden ilham alınabilir (Nakano, 2004, s. 169). Benzer şekilde, diğer ülkelerin yaşadığı zorlukları ve sorunları analiz ederek, olumsuz dersler çıkarmak da mümkündür. Bu, gelecekteki politika geliştirme süreçlerinde daha sağlam ve

hatalardan arınmış bir yaklaşım benimsemeye yardımcı olabilir. Politika transferinde yer alan aktörler, başka ülkelerin deneyimlerini inceleyerek, politika sorunlarına ilişkin olumsuz deneyimler çıkartabilirler. Böylece, bu olumsuz deneyimler de politika transferinin konusu olabilir.

2.6.1. Seçilmiş Kişiler

Politika transferi sürecinde en kilit rolü oynayan aktörler seçilmiş yetkililerdir. (Dolowitz, 1996). Seçilmiş liderler, politika süreçlerinde başat bir aktör rolü üstlenirler ve hangi politika veya programların uygulanabileceğinin çerçevesini çizer. Bu çerçevede, diğer ülkelerin deneyimlerinin incelenmesine ve bu deneyimlerden dersler çıkarılmasına rağmen, politikacıların sürece müdahil olması ve onayı olmadan bu çalışmalar anlamını yitirir. Ayrıca, seçilmiş kişilerin politika yapma süreçlerindeki etkisi nedeniyle, başka ülkelere alınan bir politikanın veya programın hayata geçirilebilmesi için onların değerleriyle uyumlu olması önemlidir. Bu, bir ülkenin hangi diğer ülkeleri model alacağı ve hangi politika unsurlarının benimsenip uygulanacağı konularında kritik bir etkiye sahiptir. Politika transferi sürecinde seçilmiş kişilerin etkili olması, politika değişikliklerinin nasıl algılandığını ve uygulandığını doğrudan etkiler. Başarılı bir transfer süreci için bu kişilerin güçlü liderlik yetenekleri ve açık iletişim stratejileri geliştirmesi önemlidir.

Milletvekilleri, yasama organının üyeleri olarak bir ülkede uygulanacak politikalar üzerinde doğrudan etkili olan başlıca aktörlerdir (Keser, 2012). Seçilmiş temsilciler olarak, toplumun çeşitli gruplarını ve farklı bakış açılarına sahip bireyleri temsil ederler. Bu roller, onlara anayasa çerçevesinde yasa teklifleri hazırlarken vatandaşların menfaatlerini gözetme ve eşitlik ilkesi doğrultusunda hareket etme yetkisi verir. Dolayısıyla, seçilmiş temsilciler kamu politikalarının şekillendirilmesinde ve bu politikaların düzenlenmesinde önemli bir yetkiye sahiptirler. (Rose, 1993, s. 52-53).

2.6.2. Siyasi Uzmanlar

Politika transferi, bir ülkenin kendi politikalarını geliştirmek amacıyla başka ülkelerin deneyimlerini ve uygulamalarını incelemesi ve bu deneyimlerden dersler çıkarması sürecidir. Bu süreç, küreselleşmenin hızlanmasıyla giderek daha önemli hale gelmiştir. Siyasi uzmanlar, politika transferinin etkin bir şekilde

gerçekleştirilmesinde kilit rol oynamaktadır. Bir uygulamanın başka bir ülkede başarılı olup olmayacağını değerlendirmek için gerekli analitik araçlar ve yöntemlere hakimdirler. Farklı bağlamlardaki politikaların avantajlarını ve dezavantajlarını ortaya koyabilirler.

Genel olarak, danışmanlar, politika ve programı transfer ettikleri ya da transfer edilecek ülkenin yapısal özelliklerini fazla dikkate almadan, karar alıcıların genellikle en başarılı olduklarına inandıkları örnekleri veya sistemleri öne çıkarma eğiliminde olduklarını belirtir. Başka bir deyişle, politika önerilerinde bulunurken, en etkili veya başarılı olduğunu düşündükleri çözümleri ve yöntemleri benimseyip tanıtmayı tercih ederler. Bu, potansiyel olarak en iyi sonuçları elde etme arzusundan kaynaklanır. Uzmanlar, uluslararası platformlarda katıldıkları konferanslar ve çeşitli iletişim araçları aracılığıyla kurdukları ağlar sayesinde bilgi ve deneyimlerini diğer ülkelere aktarmaktadırlar (Stone, 2001). Politika girişimcileri, çeşitli araçlar kullanarak politika alanında etkili olurlar. Bu araçlar arasında sorunların saptanması, politika çevrelerinde ağlar kurulması, tartışmaların etkili bir şekilde ele alınması ve stratejik ortaklıklar oluşturulması yer alır. Uzmanlıkları sayesinde, politik alanda yeniliklerin kabul görmesi ve yasalaşması olasılığı büyük ölçüde artar. Bu girişimciler, farklı aktörler arasında köprü kurarak ve fikirleri pozitif bir şekilde şekillendirerek politika süreçlerine değerli katkılarda bulunurlar (Mintrom, 1997).

Ayrıca, ulusal ve uluslararası çapta kullanılmakta olan farklı fikirlerin olumlu ve olumsuz yönlerini analiz ederek, kendi ülkelerinde bu fikirlerin uygulanmasına yönelik çalışmalar yapmaktadırlar (Dolowitz- Marsh, s. 345). Politika girişimcileri ve siyasiler arasında birbirlerini tamamlayan ve sürekli etkileşim gerektiren bir ilişki söz konusudur. Girişimciler, geliştirdikleri politika önerileri ve yenilikçi çözümlerle adı duyulmak veya bunların hayata geçirilmesini sağlamak için politik alanda destek ararlar. Bu noktada, siyasiler kritik bir rol oynar; çünkü önerilerinin yasalaşması veya uygulanabilir hâle gelmesi için politik desteğe ve siyasi karar alıcıların onayına ihtiyaç vardır. Öte taraftan, siyasiler de politik arenada başarılı olmak ve halkın desteğini almak için, toplumun beklentilerine uygun çözümler öneren politikalara gereksinim duyarlar. Politika girişimcileri, iyi formüle edilmiş, toplumun ihtiyaçlarını karşılayan öneriler sunduklarında, siyasilere seçim dönemlerinde veya kamuoyu nezdinde avantaj sağlayabilirler. Siyasetçiler, bu politikaları benimseyerek

kamuoyunda itibarlarını artırabilir ve seçmenlerden destek alabilirler. Böylesi bir karşılıklı bağımlılık, aslında politika yapma sürecinin işleyişini açıklar: Girişimcilerin yenilikçi fikirleri, siyasilerin siyasi becerileri ve halkın aktif katılımıyla işlerlik kazanır. Kısacası, politika girişimcileri ve siyasiler arasında dinamik bir işbirliği ve stratejik bir denge olması, etkili kamu politikalarının şekillenmesi açısından hayati önem taşır (Robert ve King, 1991).

Not edilmesi gereken bir diğer nokta ise, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki yönetimlere rehberlik eden birçok danışmanın, ulusal veya uluslararası hibe sağlayıcı kurum ve kuruluşlarla bağlantılı olduğudur. Önde gelen danışmanlık şirketlerinden bazıları, örneğin PwC, KPMG ve Andersen gibi, hükümetlerin organizasyonel yapılarında iş odaklı yönetim modelleri ve yaklaşımlarını teşvik eden özel birimlerini hayata geçirmişlerdir.

2.6.3. Kamu Görevlileri (Bürokratlar)

Politika transfer sürecinde kritik rol oynayan aktörlerden bir diğeri de kamu görevlileri, yani bürokratlardır. Bürokratlar, kamu politikalarının geliştirilmesi ve uygulanması aşamalarında kritik harekete geçirici güçlerden biridir. Bürokratların önemi, hükümete sağladıkları bilgi ve tavsiyelerden kaynaklanmaktadır. Temelde, politikacıların karar alırken dayandıkları önemli veri ve analizler bürokratların kontrolündedir. Dolayısıyla, politikacılar politika geliştirme sürecinde bürokratların uzmanlıklarına ve sağladıkları bilgilere güvenmek zorunda kalır. Bürokratlar, bu bağlamda, politika yapmanın temel bilgi altyapısını oluşturmaktadır. Transfer edilecek politika veya programın hazırlanmasında, bu kişiler önceden altyapı çalışmalarını yaparak taslak ve alternatifleri oluştururlar. Uzmanlıkları ve teknik bilgileri sayesinde, seçilmiş yetkililere karar alma süreçlerinde bilgi desteği sağlarlar.

Ayrıca, transfer edilen politika veya programın uygulanmasında da yine bu kamu görevlileri sorumludur. Dolayısıyla sürece aktif katılımları, uygulama aşamasında karşılaşılabilecek muhalefet ve direnci azaltmak açısından kritik öneme sahiptir. Politika yapıcılar, ihtiyaç duydukları ve araştırdıkları bilgileri genellikle uzman bürokratlarda bulurlar. Bu nedenle, bir reformun transferinde bürokratların katkısı büyük önem taşır. Transferin başarısı, bürokratların desteğiyle büyük ölçüde mümkün hale gelir (Kutlu, 2013, s. 92).

2.6.4. Siyasi Partiler

Siyasi partiler, belirli hedefler doğrultusunda bir araya gelmiş, sürekli bir örgüt yapısına sahip ve siyasi iktidarı elde etmeyi amaçlayan kuruluşlardır. Toplumlar tarih boyunca çeşitli dönüşümler yaşamıştır ve modernleşme, sanayileşme, kentleşme gibi süreçler bu dönüşümlerin başında gelir. Eğitim seviyesinin yükselmesi de bu değişimin önemli bir parçasıdır. Bu süreçler, toplumdaki bireylerin siyasal süreçlere daha fazla ilgi duymasını ve aktif katılımını teşvik etmiş, böylece siyasal katılımın artmasına neden olmuştur.

Siyasetle daha yakından ilgilenmeye başlayan bireyler, düşüncelerini ve taleplerini daha organize bir şekilde dile getirmek üzere bir araya gelmeye başlamışlardır. Bu ihtiyaç doğrultusunda siyasi partiler ortaya çıkmış, çeşitli ideolojik veya pragmatik temeller etrafında örgütlenmişlerdir. Siyasi partiler, kitlelerin sesini duyurmanın yanı sıra bireylerin siyasi sistemde etkili olabilecekleri kanallar sağlamış, bu da siyasal düzende daha dengeli temsil mekanizmalarının oluşmasına olanak tanımıştır (Kapani, 2009).

Siyaset sahnesinde yer alan partiler, kamu desteğini kazanarak ve bunu koruyarak devlet otoritesini ele geçirmeyi veya elinde tutmayı hedefleyen gruplardır. Bu gruplar, strateji geliştirme ve belirlenen stratejileri yaşama geçirme amacıyla sürekli ve tutarlı bir yapı sergilerler. Bu tanım, siyasi partilerin ana işlevlerinden birinin strateji geliştirmek olduğunu vurgular. Siyasi partiler, toplumun farklı kesimlerinin taleplerini ve görüşlerini derleyip bunları stratejik planlara dönüştürür ve bu planları siyasi sisteme entegre ederler (Çam, Esat, 2006, s. 254-255).

Siyasi partiler, dünya genelinde siyasal sistemlerin temel bileşenleri arasında yer alır. Toplumsal, siyasi ve ekonomik gelişimin çeşitli evrelerinde partiler, farklı siyasal sistemlerde benzeri rolleri üstlenirler. Bu yapı içinde, partiler toplumun sosyal konular etrafında örgütlenmesine, kamuoyunun oluşturulmasına ve insanların taleplerinin, beklentilerinin ve umutlarının siyasi karar alıcılara iletilmesine aracı olarak hizmet eder (Öztekin, 2010). Siyasi partiler, demokratik yarışta başarıya ulaşabilmek, seçmenlerin desteğini kazanmak ve rakiplerinden ayrılmak amacıyla farklı stratejiler arayışına girebilirler. Bu süreçte, taraftarlarını tatmin etmek de önem taşır. Örneğin; Hulme, İngiltere'nin Muhafazakar Parti ile İşçi Partisi'nin ortaöğretim

sonrası eğitim konusundaki politikalarını karşılaştırarak, bu partilerin stratejilerini dış kaynaklardan nasıl etkilediğini ve benimsediğini incelemiştir (Hulme, 2000, s. 77).

2.6.5. Baskı Grupları

Politikaların transfer sürecinde rol oynayan bir diğer kilit aktör de yürüttükleri ulusal ve uluslararası faaliyetler sonucunda baskı gruplarıdır. Baskı grupları, “teşkilatlı bir çalışma sonucu ortaya çıkar, gruplar ancak siyasi sisteme yönelik taleplerini gerçekleştirmeye yeterli olacak düzeyde belirli bir sayıdaki üye kitlesini etrafında toplayabildiği ve üye olmayan bireylere de birlik şuurunu hissettirebildiği ölçüde teşkilatlı bir çalışma yapmış ve baskı grubu olma niteliğini kazanmış olurlar” (Çomaklı, 2003, s. 170).

Bu gruplar devlette resmi görev pozisyonlarına sahip değildir, ancak seçilmiş yetkililer ve bürokratlar üzerinde etkiye bulunarak karar alma süreçlerine müdahale edebilirler (Rose, 1993, s. 56). Örneğin; eğitimle ilgili baskı grupları eğitim sisteminin iyileştirilmesi ve eğitim fonlarının artırılması için karar alıcıları etkilemeye çalışabilir, çevre koruma grupları yasa koyucuların daha sıkı çevresel düzenlemeler getirmesi için çaba gösterebilir, sağlık sektöründeki baskı grupları hizmetlerinin erişilebilirliğini ve kalitesini artırma yönünde politikalar geliştirilebilir, iş dünyasıyla ilgili baskı grupları vergi indirimleri ya da teşvikleri için ya da düzenlemelerde değişiklik yapılması konusunda etkiye bulunabilir. Silah yasaları ya da kontrolü konularında faaliyet gösteren gruplar, silah edinim süreçlerinin sıkılaştırılmasını veya esnetilmesini sağlamak için lobicilik yapabilir. İşçi sendikaları, çalışanın haklarının korunması için yeni kanunlar yapılması veya mevcut kanunların güncellenmesi yönünde çaba gösterebilir. Baskı grubunun bulunmaması, politika transferi sürecinin gerçekleşme olasılığını azaltabilir.

Ülke genelinde etkili olan baskı grupları, geniş çaplı sorunlar ve hedefler etrafında örgütlenen önemli oyuncular olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, KA-DER’in kadın hakları çerçevesindeki mücadelesi, TÜSİAD’ın iş dünyasındaki etkinliği, TOBB’un ticari girişimlerin kalbi oluşu, TSK’nın savunma alanındaki nüfuzu ve TFF’nin spor yönetimindeki rolü, kapsayıcı örnekler arasında yer alabilir. Sendikaların işgücü haklarındaki etkin çabaları, Türk Tabipler Birliği’nin sağlık politikalarına dair müdahaleleri ve çeşitli dini, etnik azınlık topluluklarının kültürel

diyalog ve eşitlik adına sürdürdüğü faaliyetler, bu alanlarda derin etki bırakmayı hedefleyen çabalar olarak öne çıkar. Her biri, kendi odak noktalarında adeta birer mihenk taşı olmuş ve kamu politikalarını şekillendirme gayesinde önemli birer aktör rolü üstlenmiştir (Ulusoy, 2015, s. 136).

Küresel sahnede kilit roller üstlenen uluslararası baskı grupları, etki alanlarını dünyayı saran bir ağa dönüştüren kritik organizasyon yapılarını temsil etmektedir. Türkiye'nin de dahil olduğu Birleşmiş Milletler'in sosyal ve ekonomik eşitlik çabalarından, NATO'nun savunma ve güvenlik stratejilerine; G8'in ekonomi politikalarındaki belirleyici tartışmalarından, ASEAN'ın Asya-Pasifik coğrafyasındaki iş birliği mekanizmalarına kadar geniş yelpazede birçok organizasyon güçlü birer aktör olarak öne çıkmaktadır. Uluslararası hukukun sağlığı kavuştuğu Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin adalet arayışları ile Uluslararası Çalışma Örgütü'nün emek dünyasındaki dengeleri şekillendirme çabası da bu bağlamda düşünülebilir.

Uluslararası baskı grupları, daha çok devletler arası iş birliğine dayalı yasal ve resmi kuruluşlardan oluşur. Bu tür organizasyonlarda BM, NATO, G8, ASEAN, Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) gibi yapılar dikkati çeker. Öte yandan, ulus-ötesi baskı grupları, devletlerin dışında ve üzerinde pozisyon alarak faaliyet gösterir. Bu gruplar, ulusal hükümetlerin sınırlarını aşan ve bağımsız bir alanda etkinlik gösteren organizasyonlardır.

Ulus-aşırı baskı grupları, küresel bağlamda ortaya çıkan gereklilikler doğrultusunda hareket ederek, kamuoyu oluşturma güçlerini etkili bir şekilde kullanarak devletler ve uluslararası kuruluşlar üzerinde anlamlı bir baskı oluşturabilirler. Bu gruplar, dünyayı etkileyen çeşitli konularda seslerini duyurarak ve farkındalık yaratarak değişimin öncüsü olurlar. Örneğin, AMNESTY International insan hakları ihlalleri konusunda farkındalık yaratırken, Greenpeace çevre koruma alanında küresel eylemler düzenler. Yine, kredi derecelendirme kuruluşları ekonomik güvenilirlik konusunda etkilerini hissettirirken, küresel şirketler ve meslek örgütlenmeleri ekonomik ve ticari normların şekillenmesine katkı sağlar. Diasporalar da, bulundukları ülkelerde yaşadıkları toplumun politik ve sosyal dinamiklerini

etkileyebilen önemli aktörlerdir. Tüm bu grupların birleşen etkileri, küresel arenada önemli değişimler yaratabilme kapasitesine sahiptir (Ulusoy, 2015, s. 136).

Baskı gruplarına bir diğer örnek; 1990'larda Yeni Zelanda'daki sağlık alanındaki yeniliklerde, belirli bir liderler topluluğunun, maliye odaklı bir kamu organizasyonunun ve sağ eğilimli bir ekonomik grup olan iş dünyası temsilcilerinin önemli rol oynadığı literatüre geçmiştir (Jacops ve Kerry, 2000, s. 118).

2.6.6.Ulusüstü Kuruluşlar

Uluslararası kuruluşlar, hükümetlerin politikalarını ve siyasi duruşlarını önemli ölçüde şekillendirebilir. Bir ülkenin demokratik uygulamaları, üyesi olduğu uluslararası kuruluşların etkisiyle değişim gösterebilir. Bu da ulusal sınırların ötesinde bir ideolojinin, uluslararası örgütlere katılım yoluyla benimsenmesini sağlar. Bu durum, özellikle demokratik değerleri teşvik eden uluslararası örgütlere katılım sürecinde belirgin hale gelir. Pevehause'un (2002) çalışması, ulusların, siyasi sistemlerin demokratikleşmesinde dış dinamiklerin ne denli etkili olabileceğini göstermektedir. Buna göre, yüksek düzeyde demokrasiye sahip ülkeler tarafından oluşturulmuş uluslararası örgütlere üyelik, katılımcı devletlerin demokratikleşme süreçlerine olumlu katkı sunabilir. Bu tür örgütler, demokratik normların ve uygulamaların yayılmasına aracılık ederek, üye devletlerin iç politikalarını etkileyebilir. Bir ülkenin demokratikleşme çabalarını yalnızca iç faktörlerle değil, aynı zamanda uluslararası ilişkiler ve ortaklıklarla da şekillenebileceğini ortaya koyar. Uluslararası topluluğun güçlü bir demokrasi yapısına sahip üyeleri, hem örnek teşkil ederek hem de doğrudan veya dolaylı yollarla diğer üye ülkelerdeki demokratik gelişmeleri tetikleyebilir (Geddes, 2007, s. 329).

Uluslararası örgütler, ülkelere sadece birer üyelik platformu değil, aynı zamanda politikaların geliştirilmesi, uygulama standartlarının belirlenmesi ve önceliklerin vurgulanması için önemli araçlar olarak hizmet ederler. Bu örgütler, üye devletlerin kendi iç dinamiklerini etkileyerek ve dönüştürerek, daha geniş bir küresel ölçekte değişimin önünü açabilir. Bununla birlikte, uluslararası örgütlerin bu tür faaliyetleri her alanda aynı etkiyi yaratmayabilir. Bu nedenle, uluslararası örgütlerin etkisi, her durumda farklılık gösterebilir ve örgütlerin amaçlarına ve üyelerinin demokratik yapısına bağlı olarak çeşitlenebilir. Uluslararası örgütler, bazen ülkeler

hakkında o ülkelerin kendi yerel otoritelerinden bile daha derinlemesine bilgiye sahip olabilir, bu da onların etkisini artırır. Politika transferi açısından baktığımızda, bu örgütler genellikle güçlü argümanlara ve durumsal politika geliştirme kapasitesine sahiptir, bu da politika transferini kolaylaştırır. Ayrıca, iyi organize olmuş bu örgütler hem iç hem de dış kamuoyu baskısıyla karşı karşıya kalan yönetimlerin taleplerine direnmesini zorlaştırır. Yerel işbirlikçiler, toplumu transfer için hazırladıktan sonra, dış talepler aslında iç talepler haline gelir ve böylece uluslararası örgütlerin etkisi daha da pekişmiş olur.

Politika transfer sürecinde yalnızca devlet ve resmi aktörler değil, aynı zamanda devlet dışı ve uluslararası aktörler de önemli roller üstlenmektedir. Bu alanda çalışan pek çok araştırmacı, küresel, bölgesel ve ulusal düzeylerde faaliyet gösteren sayısız uluslararası aktörün varlığını öne çıkarmaktadır (Ellison, 2016, s. 1-17).

Uluslararası kuruluşlar, dünya genelinde politikaların yayılmasında ve ülkeler arası iş birliğinin sağlanmasında kritik öneme sahip aktörlerdir. Birleşmiş Milletler (BM), OECD, Avrupa Birliği ve Dünya Sağlık Örgütü gibi kuruluşlar, küresel ölçekte politika transferine aracılık ederken, aynı zamanda ülkelerin ulusal politikalarını şekillendirmelerine katkı sağlarlar. Bu kuruluşlar, politika belirleme süreçlerinde standartlar koyarak, bu standartların benimsenmesini teşvik eder ve böylece dünya genelinde daha uyumlu ve koordineli stratejilerin hayata geçirilmesine olanak tanır. Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi küresel finansal kuruluşlar, ekonomik reformların ve kalkınma projelerinin yaygınlaşmasına destek vererek, ülkelerin ekonomik istikrarını korumalarına yardımcı olurlar. Özellikle mali kriz dönemlerinde, bu kuruluşlar gerekli finansal desteği ve teknik yardımı sağlayarak, krizlerin yayılmasını önlemeye çalışırlar. Amerikan Kalkınma Bankası ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası gibi bölgesel kalkınma ve yardım kuruluşları da, özellikle daha az gelişmiş bölgelerde, istikrarlı büyüme ve kalkınmanın önünü açabilecek projelere destek olurlar. Bu süreçte, gelişmiş ülkelerin tecrübelerinden faydalanılarak, az gelişmiş ülkelerde sürdürülebilir kalkınma modelleri oluşturulmasına yardımcı olunabilir (Ateş, 2002, s. 10).

2.6.7. Düşünce Kuruluşları

Düşünce kuruluşları, politika yapım süreçlerine rehberlik etmek amacıyla bilgi ve uzmanlık sağlayan önemli aktörler arasında yer alır. Genellikle bağımsız ve kar amacı gütmeyen bu organizasyonlar, araştırmalar ve analizler aracılığıyla politika belirleyicilere değerli bilgiler sunarlar. Bu şekilde, etkili ve yenilikçi çözümlerin geliştirilmesine katkıda bulunurlar. Düşünce kuruluşları, geniş bir yelpazede konulara odaklanabilirler; ekonomi, sosyo-politik meseleler, çevre ve teknoloji bu alanlardan sadece birkaçıdır. Belirli konular üzerinde derinlemesine çalışarak, kanıta dayalı ve titizlikle hazırlanmış raporlar ve öneriler geliştirirler. Böylece karar alma süreçlerinin daha sağlam temellere oturtulmasına yardımcı olurlar. Bu kuruluşlar, akademik dünya ile politika yapımcılar arasında bir köprü vazifesi görebilir, aynı zamanda kamuoyu bilincini artırarak toplumsal diyalogu besleyebilir. Uzman kadroları ve özerk yapıları sayesinde, tarafsız bilgilere odaklanarak politikaların bilimsel temeller üzerine inşa edilmesine destek sağlarlar. Bu yüzden, doğru ve etkili politikaların geliştirilmesine katkıda bulunan kilit paydaşlar arasında yer alırlar (Rich, 2004, s. 11).

Düşünce kuruluşları, demokratik toplumlarda kilit politik aktörler arasında yer alır. Bu yapılar, bilgiye dayalı çalışma prensipleriyle hareket ederler ve entelektüel "yumuşak altyapılar" şeklinde tanımlanabilirler. Siyasetin şekillenmesinde anlamlı katkılarda bulunarak ülkelerinde çoğulculuk ve açıklığın desteklenmesinde önemli bir görev üstlenirler. Düşünce kuruluşları, ülkelerin bir çeşitle 'yumuşak güç' unsuru olarak hizmet ederler. Bu oluşumlar, ekonomik, kültürel ve sosyal güçlerini yansıtarak başkalarını etkileyebilme sanatıyla ilgilenirler. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) Genel Koordinatörü İbrahim Kalın, bu durumu "arka kapı diplomasisi" olarak ifade etmektedir (Öztürk ve Çevikalp, 2008, s. 715).

McGann'e (2007, s. 11) göre, düşünce kuruluşları, kamu politikalarını araştıran, analiz eden ve tavsiyeler geliştiren organizasyonlardır. Bu kuruluşların amacı hem kamuoyu hem de karar vericilerin bilinçli ve bilgiye dayalı kararlar almalarına olanak tanımaktır. Bu bağlamda, düşünce kuruluşları ayrıntılı analizler ve politika önerileri sunarak karar verme süreçlerini destekler.

Düşünce kuruluşları, politika transfer süreçlerinde merkezi bir rol üstlenebilirler; çünkü uzmanlıkları ve fikir üretimleriyle karar vericilere önemli katkılar sağlarlar. Politikaların hangi ölçüde ve nasıl transfer edileceği konusundaki çalışmalar, düşünce kuruluşlarının önerilerine açık aktörlerin katılımıyla daha etkili hale gelebilir. Bu sayede, politika transferi sürecine düşünce kuruluşlarının katkısı artar ve daha kapsamlı bir etki yaratabilirler. Düşünce kuruluşlarından bazılarına; Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM), Liberal Düşünce Topluluğu (LDT), Dış Politika Enstitüsü (DPE), Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV), İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV), Ekonomi Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi (TESAM), Güney Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (GASAM) İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV) örnekleri verilebilir.

Günümüzde gerek bireysel düzeyde gerekse uluslararası kuruluşlar düzeyinde, pratik bilgiye dayalı politika analizi ve öneri ihtiyacı giderek artmaktadır. Düşünce kuruluşları, bilgiyi üreten ve bu bilgiyi temel alarak kamuoyunu etkilemeye çalışan yapılar olarak, toplumsal kesimlerin kendilerini ifade etmelerinde önemli bir araç haline gelmiştir. Bu kuruluşların tanımları, tarihsel gelişimleri, türleri ve işlevlerinin yanı sıra, toplumsal süreçlerde nasıl etkili oldukları ve bu etkileri hangi araçlar ve yöntemlerle gerçekleştirdikleri önem arz eder. Düşünce kuruluşlarının başarılı olmaları, demokrasi ve çoğulculukla desteklenen bir ortamda daha olası hale gelir. Ancak, toplumsal kesimler arasındaki keskin ayrımların belirginleştiği durumlarda bu kuruluşların etkisi önemli ölçüde azalabilir. Politik, sosyal, ekonomik ve kültürel yapılar üzerinde giderek artan etkileri nedeniyle düşünce kuruluşları, derinlemesine incelenmesi gereken önemli aktörler arasında yer almaktadır.

2.7. Politika Transferinin Dereceleri

Politika transferi sürecinde, hangi politika veya programların ne ölçüde ve nasıl transfer edileceği önemli bir konudur. Transferin gerçekleşme mekanizması, belirtilen unsurlara bağlı olarak şekillenir. Bu bağlamda, Rose'un transfer mekanizmaları beş başlık altında sınıflandırılmıştır (Rose, 1993, s. 30): "kopyalama", "adaptasyon", "melezleştirme", "sentez" ve "esinlenme". Bu mekanizmalar, transfer sürecinin izlenecek yollarını ve potansiyel etkilerini belirlemektedir. Dolowitz ve

Marsh (1996), melezleşme ve sentez kategorilerini ele alarak bu kavramları dört ana başlık altında yeniden sınıflandırmışlardır. Bu sınıflandırma, çeşitli politika transferi süreçlerini daha iyi anlayabilmek amacıyla oluşturulmuş ve farklı türdeki politika değişimlerini açıklamak için kullanılmaktadır (Dolowitz ve Marsh, 1996, s. 351).

Kopyalama, bir ülkede yürütülmekte olan tasarı ya da planın aynen alınıp uygulamasıdır (Rose, 1991, s. 21; Dolowitz ve Marsh, 1996, s. 351).

Benzetim, bir ülkede uygulanan bir politika veya programın en başarılı unsurlarının, diğer ülkeler tarafından aynen değil de kendi koşullarına uyarlanarak benimsenmesi sürecidir (Dolowitz ve Marsh, 1996, s. 352).

Melezleştirme ve Sentez, çeşitli ülkelerde uygulanan programların belirli unsurlarını alarak, bunları yeni bir ülkenin ihtiyaçlarına göre en uygun şekilde birleştiren ve uyarlayan bir modelin benimsenmesi sürecidir.

Esinlenme, yabancı bir devlette uygulanan politikalar, başka bir ülkedeki karar vericilere, benzer problemlerle başa çıkmada yeni yöntemler ve yaklaşımlar geliştirmeleri için ilham verebilir (Sobacı, 2009, s. 72). Politika transferi sürecinin sonunda elde edilen sonuçlar, politikanın uygulandığı devletle kıyaslandığında genellikle çok az benzerlik veya ilgi gösterir.

Politika transferinin temel unsurlarının anlaşılması, başarılı politika uyarlamaları geliştirmek için kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda, politika transferinin kavramı, nedenleri, uygulanma biçimleri ve bu süreçte rol alan aktörler, alınacak politika kararlarının şekillenmesinde merkezi bir rol üstlenir. Ayrıca, bir politikayı yeni bir bağlama adapte etmenin sonucunda beklenen değişimler de bu sürecin önemli bir parçasıdır. Genellikle devletlerin, başka bir yerden benimseyecekleri politikalar konusunda ne kadar esinleneceklerine dair bir seçim özgürlüğü vardır. Böylece, bir politikayı ya da programı aynen alabilecekleri gibi, sadece bu politikadan ilham almayı da tercih edebilirler. Bu özgürlük, tamamen gönüllü bir transfer durumunda tamamen geçerlidir; ancak, zorunlu bir politika transferi söz konusu olduğunda, bu tercih hakkı, transferin nedeni ve sürece dahil olan taraflara bağlı olarak kısıtlanabilir.

3.AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE

3.1.Avrupa Birliği'nin Kuruluşu ve Türkiye'nin Üyelik Süreci

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da barışı kalıcı kılmak ve ekonomik işbirliğini güçlendirmek amacıyla başlatılan bu girişimler savaş sonrası dönemde stratejik öneme sahip kömür ve çelik üretiminin ulusötesi bir kurum tarafından kontrol edilmesi sağlanarak, üye devletler arasında güven inşa edilmek istenmiştir. Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un öncülüğünde kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) ve daha sonra Avrupa Atomik Enerji Topluluğu (AAET) ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), bu amaçların gerçekleştirilmesi açısından önemli adımlar olmuş; böylece Avrupa Toplulukları adı altında birleşen yapılar, kıtada barış, özgürlük ve refahı artırmayı hedeflemiştir. Özellikle Avrupa Ekonomik Topluluğu, sınırların kalktığı ve tek bir pazarın oluşturulduğu bir Avrupa hayalini gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. Bu girişimler, Avrupa Birliği'nin temellerini atmış ve kıtada kalıcı iş birliği ve barış ortamının sağlanmasına katkıda bulunmuştur.

Avrupa Birliği'nin temelleri, 1957'de imzalanan Roma Anlaşması ile atılmış ve bu süreç içinde şekillenmiştir. Oluşum sancılı bir süreçten geçmiş, başlangıçta Ortak Pazar olarak başlayan bu oluşum, daha sonra bir ekonomik topluluk ve nihayetinde Avrupa Birliği haline gelmiştir. İki dünya savaşının neden olduğu yıkımların ardından Avrupa, barış, istikrar, refah ve ekonomik büyüme hedefleri çerçevesinde yeni bir uluslararası iş birliği anlayışına yönelmiştir.

AB'nin ilk aşamaları, savaşların seyrini değiştiren kömür ve çelik gibi hayati kaynakların ortak kontrolü ile başlamıştır. Avrupa'da sürekli barışı tesis etmek amacıyla oluşturulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT), bir araya gelen ülkelerin ortak ekonomik ve siyasi çıkarları çerçevesinde işbirliği yapmalarını sağlamıştır. Dünya düzeninde meydana gelen kapsamlı değişimlerle birlikte, Türkiye kendi politik ve ekonomik yapısını yenileme ihtiyacı hissetmiştir. Bu doğrultuda, 1960'lara kadar geçen süreçte Avrupa kıtasında entegrasyonu hedefleyen önemli kuruluşlara katılım sağlamıştır. Türkiye, bu süreçte Avrupa Konseyi, OECD ve NATO gibi organizasyonların bir parçası olarak, Avrupa'nın birleşme çabalarına aktif katkıda bulunmuştur. Böylece, uluslararası sistemdeki pozisyonunu

güçlendirmeyi ve Avrupalı ortaklarıyla daha derin bir işbirliği geliştirmeyi amaçlamıştır.

Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile bağlantılı olan ilişkilerinin başlangıcı ve süregelen sürecidir. 1959 yılında AET'ye katılmak amacıyla yaptığı başvuru, Türkiye'nin Avrupa ile daha yakın ekonomik ve siyasi ilişkiler kurma isteğini temsil etmektedir. AET Bakanlar Konseyi, Türkiye'nin bu isteğine sıcak karşılama göstermiş ve iki taraf arasında bir ortaklık rejimi oluşturulmuştur. Bu ortaklık Ankara Anlaşması ile resmiyet kazanmış; 1964 yılında yürürlüğe giren bu anlaşma, Türkiye ile AET arasında işbirliğinin temellerini atmıştır. Ankara Anlaşması, Türkiye'nin Avrupa bütünleşme sürecine kademeli olarak dahil olmasını sağlayacak bir çerçeve yaratmıştır ve Avrupa ile olan ilişkilerde önemli bir dönüm noktasıdır. Bu anlaşma, Türkiye'nin Avrupa entegrasyonuna yönelik uzun soluklu ve sürekli sürecin başlangıcı olarak değerlendirilebilir.

Ankara Anlaşması, Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında daha derin bir ekonomik entegrasyonu hedefleyen bir çerçeve sunmaktadır. Anlaşmanın özünde malların, sermaye ve hizmetlerin yanısıra insanların da serbest dolaşımını sağlayacak bir ekonomik alan yaratmak bulunmaktadır. Bu kapsamda gümrük birliğinin kademeli olarak tesisi, anlaşmanın temel taşlarından biridir. Bunun ötesinde, tarım, işçi hareketliliği, yerleşme özgürlüğü, hizmet ticareti, ulaştırma, rekabet, vergilendirme gibi alanlarda da düzenleyici hükümler öngörülmektedir. Ayrıca, yasal ve ekonomik politikaların uyumlaştırılması ile sermaye ve ödeme hareketlerinin serbestleşmesi gibi konular da ele alınmıştır. Sonuç olarak, Ankara Anlaşması, Türkiye'nin Avrupa ile ekonomik bütünleşme ve işbirliğini güçlendirmeyi hedefleyen önemli bir adım niteliğindedir.

Avrupa Birliği ile Türkiye ilişkileri, Ankara Anlaşması'nın belirlediği üç aşamalı bir süreçten geçmiştir: hazırlık, geçiş ve son dönem aşamaları. 1963-1970 yılları arasında süren hazırlık aşamasında, Türkiye AB mevzuatına uyum sağlamak için çeşitli çalışmalar yapmıştır. Geçiş dönemi ise, 1973'te yürürlüğe giren Katma Protokol ile düzenlenmiştir. Bu protokol, belirlenen düzenleme ve hedefler doğrultusunda, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında sanayi ürünlerine yönelik kademeli bir gümrük birliği kurulmasını amaçlamaktadır. Aynı zamanda, işgücünün

serbest dolaşımı teşvik edilmektedir. Tarım ürünleri konusunda ise, giderek daha fazla tercihli ticaret imkanı sağlanması öngörülmektedir. Bunların yanında, Türkiye'nin AB ile olan mevzuat ve politikalarının konsensüs oluşturması da protokolün önemli amaçlarından biri olarak belirlenmiştir.

Ayrıca, bu süreçte, hizmetlerin serbest hareketlerine dair adımlar da atılması planlanmıştır. 1998 yılında Türkiye, Avrupa Birliği tarafından hazırlanan ilerleme raporu sistemine diğer aday ülkelerle birlikte dahil edilmiştir. İlk İlerleme Raporu, Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyum konusundaki performansını değerlendirmek amacıyla yayımlanmıştır. Bu adım, Türkiye'nin AB üyelik sürecindeki önemli aşamalardan biri olarak kabul edilmektedir. Helsinki'de 1999 yılının Aralık ayında gerçekleştirilen Avrupa Birliği Zirvesi, Türkiye için ciddi bir dönüm noktası olmuştur. Bu toplantıda Türkiye, Avrupa Birliği üyeliği için resmen aday ülke olarak tanınmış ve diğer aday ülkelerle aynı koşullarda değerlendirilme hakkı kazanmıştır. Bu gelişme, AB ile olan ilişkilerinde yeni ve önemli bir evreye geçilmesine olanak sağlamıştır. Zirvede, Türkiye'nin AB üyeliği yolunda ilerleyebilmesi için gerekli reformların uygulanmasına yönelik bir katılım öncesi stratejinin belirlenmesi kararlaştırılmıştır. Dolayısıyla, bu zirve, Türkiye'nin uzun vadeli hedefler doğrultusunda AB standartlarına uyum sağlaması ve gerekli siyasi, ekonomik reformları hayata geçirmesi adına önemli bir ivme kazandırmıştır.

Bu süreç kapsamında, Türkiye'nin Avrupa Birliği adaylık sürecinde diğer aday ülkeler gibi Topluluk programlarına katılması ve AB ile düzenlenen toplantılarda yer alması kararlaştırılmıştır. Ayrıca, Türkiye'nin AB mevzuatına uyum sağlamak amacıyla ulusal bir program geliştirmesi gerektiği vurgulanmıştır. Zirveden çıkan bir diğer önemli karar, Avrupa Komisyonu'nun Türkiye'nin uyum sağlaması gereken AB mevzuatına yönelik ayrıntılı bir çalışma yapması yönünde olmuştur. Bu süreçte, Türkiye'ye sağlanacak mali yardımların etkili ve düzenli bir şekilde kullanılabilmesi için bir koordinasyon mekanizmasının oluşturulması gerektiği belirtilmiştir. Tüm bu kararlar, Türkiye'nin AB'ye üyelik yolunda daha somut adımlar atması için önemli bir çerçeve sunmuştur ve ülkenin reforma yönelik çabalarında itici bir güç olmuştur.

Bu kararlar, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılım sürecinde önemli bir kilometre taşı olan Katılım Ortaklığı Belgesi, 24 Mart 2001'de Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi'nde yayımlanarak Türkiye'nin reform yolunda ilerlemesi için temel bir rehber olmuştur. Bu belge, Türkiye'nin Kopenhag Kriterleri'ne uyum sağlama çabaları kapsamında kısa ve orta vadeli öncelikleri belirlemiştir. Aynı zamanda, Türkiye'ye bu süreçte destek olmak amacıyla sağlanacak mali yardımların detayları da bu belgede açıklığa kavuşturulmuştur. Bu durum, Türkiye için hem ekonomik hem de politik reformlar açısından önemli bir yol haritası sunmuş ve AB ile entegrasyon sürecini hızlandırmayı amaçlamıştır. Belgenin yayımlanması, Türkiye'nin AB standartlarına uygun hale gelme çabasını uluslararası alanda da somut bir şekilde gösterme fırsatı sağlamıştır.

Katılım Ortaklığı Belgesi'nin yayımlanmasından kısa bir süre sonra, Türkiye hükümeti AB'ye uyum sürecinde atılacak adımları somutlaştırmak amacıyla 19 Mart 2001'de Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilen "Ulusal Program"ı hayata geçirmiştir. Bu program, AB müktesebatına uyum sağlamak için yapılması gereken yasal değişiklikler ve düzenlemeler konusunda kapsamlı bir yol haritası sunmaktadır. Ulusal Program, sadece yasal düzenleme değil aynı zamanda idari ve yapısal reformları da kapsayarak Türkiye'nin AB standartlarına uygun hale gelme çabalarını hızlandırmayı hedeflemiştir. Bu süreç, Türkiye'nin reform kararlılığını ve Avrupa ile bütünleşme iradesini açık bir şekilde ortaya koymuştur. Bunun yanı sıra, AB standartlarına uyum için gereken beşeri ve mali kaynakların sağlanması, gerekli idari kapasitenin geliştirilmesi ve belirlenen öncelikler doğrultusunda uygulanacak takvimin yer alması planlanmıştır. Bu adımlar, Türkiye'nin AB'ye entegrasyon yolunda atması gereken adımları ve yapılması gereken düzenlemeleri detaylandırarak, Avrupa Birliği mevzuatını üstlenmesine yönelik stratejik bir yol haritası sunmaktadır.

Avrupa Birliği Konseyi, 8 Mart 2001 tarihinde, Türkiye'nin Kopenhag Kriterlerine uyum sağlaması için atılması gereken adımları ortaya koyan bir Katılım Ortaklığı Belgesi'ni onaylamıştır. Bu belge, özellikle insan hakları alanındaki kısa ve orta vadeli hedeflere odaklanarak, Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde gerçekleştirmesi gereken somut düzenlemeleri içermektedir (AB Komisyonu, 2000, s. 13-23).

Katılım Ortaklığı Belgesi'nde belirlenen kriterlerin yasalarla uyumlu hale getirilmesi önemlidir, ancak bu tek başına yeterli değildir. Bu kriterlerin etkili bir şekilde hayata geçirilmesi de gereklidir. Bu sürecin izlenmesi ve belgelenmesi görevi Avrupa Komisyonu'na aittir ve bu, İlerleme Raporları aracılığıyla yapılır. Nihai siyasi değerlendirme ise, yıl sonunda yapılan Avrupa Birliği Konseyi Zirvesi'nde, bu teknik değerlendirmeler temel alınarak karara bağlanır (Baykal, 2003, s. 4).

Türkiye, Avrupa Birliği'ne uyum süreci kapsamında önemli gelişmeler kaydetmiştir. Siyasi alanda gerçekleştirilen reformlarla, ülke demokratikleşme yolunda önemli adımlar atmıştır. Bu reformlar arasında insan haklarının korunmasına yönelik yenilikler ile temel özgürlüklerin genişletilmesi dikkat çekmektedir. Özellikle ifade ve düşünce özgürlüğüyle ilgili yapılan düzenlemeler, bireylerin daha açık ve özgür bir şekilde düşüncelerini dile getirmesine olanak tanımıştır. Bu gelişmeler, Türkiye'nin Avrupa Birliği kriterlerine uyum sağlama kararlılığının altını çizmektedir. Bu süreç, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde ülkenin demokratik yapısını güçlendirmeyi ve toplumsal ilerlemeyi hedeflemektedir. Ancak, Avrupa Birliği'nin bu çabalara yanıtı belirsiz kalmıştır. Özellikle anadilde yayın ve kültürel haklarla ilgili kullanılan ifadelerin açık olmaması eleştirilmiştir. Yine de, programın sunulması bir ilerleme olarak değerlendirilmiştir. Türkiye, daha sonra Kopenhag siyasi kriterlerine uyum sağlamak amacıyla sekiz uyum paketini uygulamaya koymuştur (Can, 2007, s. 286). 2004'te gerçekleştirilen Brüksel Zirvesi, Türkiye'nin Kopenhag Zirvesi'nde belirlenen siyasi kriterleri karşıladığını onaylamıştır.

20 Ekim 2005 tarihinde ise; Türkiye'nin katılım müzakereleri başlamış ve bu süreçte "Bilim ve Araştırma Faslı" ele alınarak tarama süreci yürürlüğe konulmuştur. Bu müzakereler, Türkiye'nin Avrupa standartlarıyla uyum sağlayarak bütünleşme çabalarını temsil eden çok yönlü bir işbirliği ve uyum sürecini ifade etmektedir.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik süreci, uzun yıllardır devam eden ve 1959'da başlayan bir yolculuktur. Bu süreç, 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelerin resmen başlamasıyla yeni bir aşamaya ulaşmıştır. Bu durum, Türkiye için siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan önemli dönüşümleri beraberinde getirmiştir. Türkiye, bu süreçte demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi kavramlarda ilerlemeye odaklanmıştır. Ayrıca, çevre koruma ve eğitim alanlarında da önemli adımlar

atılmıştır. Bu uzun yolculuk, Türkiye'nin Avrupa standartlarına uyum sağlamasını hedeflerken, aynı zamanda ülkedeki reform çabalarını da teşvik etmektedir. Bu zorlu ama önemli süreç, Türkiye'nin daha demokratik, adil ve sürdürülebilir bir toplum oluşturma hedefini desteklemektedir. Türkiye'nin Avrupa Birliği standartlarıyla uyumlu hale gelmesi için attığı adımlar, sadece hukuk düzenlemelerinde değil, aynı zamanda toplum yapısı ve kurumsal alanlarda da değişiklikler meydana getirmiştir. AB üyeliği için sürdürülen müzakereler, Türkiye'nin mevcut sistemlerini AB kriterlerine uygun hale getirmeyi amaçlamakta ve ülkeye modernleşme ile kalkınma açısından yeni olanaklar sunmaktadır. Türkiye'nin AB ile tam uyumu, yasal ve teknik uyumluluğun ötesinde, toplumsal bir dönüşüm de gerektirmektedir. Böylece, Türkiye-AB ilişkileri, reformlar ve uyum çalışmaları çerçevesinde kendi stratejik önemini korumaktadır.

Türkiye'nin zengin kültürel mirasını yaşatmak ve dünya kültürüne katkıda bulunmak da temel bir sorumluluğumuzdur. Böylece, küresel entegrasyonla birlikte gelen avantajları kullanırken, kendi kültürel kimliğimizi de koruyarak bu süreci başarıyla sürdürebiliriz. Bu süreç, teknolojik yeniliklere ve demokratik değerlere uyum sağlarken, Türkiye'nin eşsiz kültürel mirasını korumasını ve global kültür sahnesine katkıda bulunmasını, eğitim sisteminde birtakım düzenlemeler yapması gerektirir. AB üyeliği yolunda Türkiye, birçok alanda reformlar gerçekleştirmiş, bu reformlar ülkenin standartlarını yükseltmeyi amaçlamıştır. Ancak, reformların başarıya ulaşması sadece onların yasalaşmasıyla değil, uygulamadaki etkinlikle ölçülmektedir. Uygulamada yaşanan zorluklar nedeniyle reformların genel değerini sorgulamak yerine, uygulama sürecini iyileştirmeye odaklanmak daha yapıcı olacaktır. Bu çerçevede, reformların uygulamada nasıl daha etkili hale getirilebileceğine odaklanarak daha istikrarlı bir yol izlemek önemlidir.

Yıllar ilerledikçe Türkiye, Avrupa Birliği üyelik sürecindeki kararlılığını sürdürmüş ve 1999 yılında gerçekleşen Helsinki Zirvesi'nde, Türkiye'ye resmen aday ülke statüsü verilmiştir. Helsinki Zirvesi'nde ülkemizin adaylığının resmen tanınmasının ardından "Türkiye Ulusal Programı" hazırlanmıştır. Genellikle, Avrupa Birliği'nin teknik desteğiyle aday ülkeler tarafından geliştirilen bu program, tam üyelik sürecine hazırlık amacı taşır. Program, AB müktesebatına uyum sağlamak için

atılacak adımların ve diğer katılım önceliklerinin sıralamasını belirler. Aynı zamanda bu süreçte gerekli görülen kurumsal ve mali gereksinimleri ve uyum takvimini içerir.

Katılım Ortaklığı belgesinin hazırlanmasına temel teşkil eden bir eylem planı niteliğindedir. Türkiye Ulusal Programı hazırlanırken, Avrupa Komisyonu tarafından Katılım Ortaklığı Belgesi de oluşturulmuştur. Bu belge, katılım öncesi stratejisinin önemli araçlarından biridir. Aday ülkenin tam üyelik sürecine hazırlanmasına dair hedefleri belirler ve bu hedeflere hangi zaman diliminde ulaşılabileceğini saptar. Ayrıca, üyelik için yakın ve orta ölçekli hedefler ortaya koyar. Bu önceliklere destek olmak amacıyla Avrupa Birliği'nin sağladığı finansal destekleri ve bu desteklerin şartlarını açıklayan kapsamlı bir doküman işlevi görür (<https://www.tcmb.gov.tr>). Bu önemli gelişmenin ardından, tam üyelik müzakereleri 2005 yılında başlamıştır. Çok yönlü bir işbirliği ve uyum sürecine işaret eden bu müzakereler, Türkiye'nin Avrupa standartları ile entegre olma çabalarını yansıtmaktadır.

Türkiye ile AB ilişkileri zaman zaman zorlu aşamalardan geçse de tarafların her ikisi için de stratejik bir öneme sahiptir. Türkiye'nin coğrafi, mali ve kültürel dinamikleri, Avrupa'nın bütünleşik yapısına katkıda bulunabilecek niteliktedir. Bu nedenle, sürecin geleceği, tarafların karşılıklı iradesi ve çabaları doğrultusunda şekillenmeye devam edecektir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik süreç görüşmeleri, ülkenin politikadan ekonomiye, birçok alanda kapsamlı reformlar yapmasını gerektirmiştir. Bu süreçte, Türkiye'de pek çok kurum ve kuruluş, AB'nin belirlediği standartlara uyum sağlamak amacıyla dönüşüm ve yeniden yapılanma sürecine girmiştir.

Uyum çalışmaları, ülke genelinde özellikle seçim özgürlüğü, bireysel özgürlükler, hukukun üstünlüğü, çevre ve eğitim gibi alanlarda çeşitli ilerlemeleri beraberinde getirmiştir. Türkiye'nin AB müktesebatına uyum sağlayarak gerçekleştirdiği bu reformlar, yalnızca yasal düzenlemeleri değil, aynı zamanda toplumsal ve kurumsal yapıdaki değişimleri de içermektedir.

Tam üyelik müzakereleri, Türkiye'nin mevcut sistemlerinin AB normlarına entegrasyonunu hedeflerken, aynı zamanda ülkeye modernleşme ve gelişim yönünde yeni fırsatlar sunmaktadır. Bu sürecin başarılı bir şekilde yürütülmesi, özellikle kamu

sektörü ve özel sektör arasındaki iş birliği ile sağlanmaktadır. Türkiye'nin AB'ye tam uyumu, sadece yasal ve teknik düzenlemeleri değil, aynı zamanda toplumsal zihniyet dönüşümünü de gerektirmektedir. Bu nedenle, Türkiye-AB ilişkileri, reform ve uyum süreçleri temelinde stratejik bir öneme sahip olmaya devam etmektedir.

3.2. Avrupa Birliği Belgelerinde Özel Gereksinimli Bireylerin Hakları

Avrupa Birliği'nin kökeni, II. Dünya Savaşı ardından Avrupa'da barışı sağlamak ve sanayiye güçlendirmek amacıyla atılmıştır. 1951 yılında kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, bu sürecin başlangıcını oluşturur. Bu topluluk, kıtanın barışı için kömür ve çelik gibi sanayi açısından kritik kaynakları ortak bir yönetim altında toplayarak, kontrol etmeyi hedeflemiştir. Avrupa'nın sanayileşmesini ve ülkeler arasındaki işbirliğini artırarak savaşın yıkıcı etkilerini azaltmayı amaçlamış, kaynakları bir üst otorite aracılığıyla denetleyerek kıtada barışı sağlamak olarak belirlemiştir. 1991 yılında imzalanan Maastricht Anlaşması ile birlik, "Avrupa Birliği" adını almış ve ekonomik ile siyasal işbirliğini öne çıkaran hedefler benimsemiştir. 1993'te düzenlenen Kopenhag Zirvesi, Avrupa Birliği'ne katılmak isteyen ülkeler için bazı önemli kriterler getirdi. Bu kriterler arasında demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan haklarına ve azınlık haklarına saygı gibi temel sosyal ilkeler bulunuyordu. Ancak, bu haklar 1990 yılına kadar AB'nin resmi anlaşmalarında yer almamaktaydı. 1997'de imzalanan ve 1999'da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması, 13. maddesiyle ayrımcılıkla mücadele konusunda önemli bir adım attı. Bu madde, engelli bireylerin ayrımcılığa maruz kalmamasını sağlamak için bir çerçeve oluşturdu ve engellilik durumunu ayrımcılıktan korunması gereken bir alan olarak tanıdı. Engelli haklarının korunması, AB'nin sosyal politikasında daha görünür bir hale gelmiş oldu (<http://europa.eu/scadplus/leg/en/s50000.htm/2008>).

Engelli hakları genellikle antlaşma ya da sözleşme gibi resmi belgelerden ziyade Avrupa Birliği'nin sosyal politikalarının bir parçası olarak ele alınmış ve bu konular özellikle istihdam politikaları çerçevesinde işlenmiştir. 2004 yılında hazırlanan Avrupa Anayasası Taslağı, 2000 yılında kabul edilen Avrupa Temel Haklar Şartı'nı ikinci bölümünü kapsamıştır. Bu bölümde, ayrımcılığın yasaklanması ve engellilere özgü hükümlere yer verilmiştir (Kitching Kevin, 2005, s. 61-62). Avrupa Birliği Konseyi, Komisyonu ve Bakanlar Konseyi, farklı zamanlarda, özel

gereksinimli bireylerin toplum hayatına tam olarak katılımını sağlamak amacıyla, üye devletlere ortak bir toplumsal strateji uygulama davetinde bulunmuştur. Bu doğrultuda, Tavsiye Kararları ve Direktifler kabul edilmiştir. Düzenlemeler, Avrupa Birliği'nin Anayasası ve Temel Haklar Şartı'ndan daha ileri seviyede olan ve Birlik içindeki özel gereksinimli bireylerin haklarını korumayı amaçlayan belgelerdir. Çalışmalar özellikle ayrımcılıkla mücadeleyle odaklanmıştır. Avrupa Konseyi, 2001-2006 yılları arasında kapsayıcı bir Ayrımcılıkla Mücadele Eylem Programı oluşturarak rıza göstermiştir. Ayrıca, Bakanlar Konseyi, eğitim, iş fırsatları, bilgiye erişim ve teknoloji fırsatları gibi yaşamın çeşitli alanlarında engellilere yönelik eşitsizliklerle mücadeleyi hedefleyen İlkeler Belgesi'ni kabul etmiştir (A European Action Plan, 2003, s. 8).

Bu belgenin, engellilerin eğitim haklarına dair bir diğer önemli yönü, aile, eğitim, sosyal çevre, serbest zaman etkinlikleri ve iş dünyası arasında etkileşimler kurulması ve bu bağların güçlendirilmesini önermesidir. Bu, ailelerin, okul personelinin ve geniş toplumun ortak çabası ile mümkündür. Engelli bireylerin sosyal hayata tam katılımının sağlanması, toplumun genel yararına olacak ve toplumsal dayanışmayı güçlendirecektir. Engelli öğrencilere genel eğitim sisteminde maksimum düzeyde eğitim sunulması, onların bağımsızlıklarını kazanmalarını ve topluma katılımlarını teşvik etmek açısından hayati ve vazgeçilmez bir koşul olarak görülmelidir. Tüm bu adımlar, engelli bireylerin öz yeterliliklerini geliştirmelerine ve bağımsız yaşam sürmelerine destek verirken; onları eşit ve saygın bir toplum üyesi olarak güçlendirir. 1996 yılında, Avrupa Birliği Konseyi, toplumsal engelleri ortadan kaldırarak, engelli bireylere fırsat eşitliği sunmayı amaçlayan bir tavsiye niteliğinde karar almıştır (European Union, 2000).

Engelli bireylere fırsat eşitliği sağlanması konusundaki bir karar, 166 üye devletin katılımıyla alınmış ve engellilik kavramının bireysel bir eksiklikten ziyade toplumsal bir boyut olarak değerlendirilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu doğrultuda, üye ülkelere engelli kişilerin topluma tam ve etkin katılımını sağlamak amacıyla gerekli yasal düzenlemeleri yapmaları ve yapısal değişiklikler gerçekleştirmeleri önerilmiştir. Bu perspektif, toplumsal engellerin aşılması ve eşit imkanların sunulması gerekliliğini vurgulamaktadır. Böylece, tüm bireylerin eşit şartlarda yaşayabileceği bir toplum hedeflenmektedir. Özel gereksinimli bireylerin

günlük yaşam deneyimlerini kolaylaştıracak politikaların geliştirilmesi, her türlü fiziki ve toplumsal engelin bertaraf edilmesi gerekliliği bu kararın ana unsurlarından biridir.

Yine 2000 yılında, Avrupa Birliği Komisyonu, "Engelli Bireyler İçin Engelsiz Bir Avrupa" konulu bir belge hazırlayarak Avrupa Birliği Konseyi, Avrupa Parlamentosu, Ekonomik ve Sosyal Komite ve Bölgeler Komitesi'ne sunmuştur. Bu belge, engellilerin toplum yaşamına eşit bir şekilde katılabilmelerini sağlamak amacıyla AB ülkeleri genelinde engelleri kaldırmaya yönelik stratejiler ve politikalar önermektedir. Engellilerin haklarını daha güçlü savunan bir Avrupa oluşturma hedefi taşıyan bu girişim, kapsayıcılığı ve erişilebilirliği artırmak için önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir (Commission of the European Communities, 2000). Tebliğin ana teması ise; mesleki eğitim, bilgi toplumunu destekleyen unsurlar, yeni teknolojilerin kullanımı, çalışma hayatı ve tüketici politikaları konularını uyumlaştırarak engellilerin topluma tam katılmalarını engelleyen bariyerleri ortadan kaldırmaktır. Bu yaklaşım, toplumun her kesiminin eşit fırsatlarla ve özgürce yaşamasını sağlamaya yönelik önemli bir adımdır. Engellilerin topluma tam katılımını güçlendirmek, sadece bireysel düzeyde değil, toplumsal düzeyde de büyük bir değişim ve ilerleme anlamına gelecektir.

2003 yılı, Avrupa ülkeleri tarafından Engelliler Yılı olarak belirlenmiştir. Bu dönemde amaç, katılımcı ülkelerin yıl boyunca elde ettikleri deneyimleri birbirleriyle paylaşmaları ve engelleri aşmada etkili ve sürdürülebilir bir Avrupa yaklaşımı geliştirmeleridir. Bu çerçevede, "Engellilere Yönelik Fırsat Eşitliği: Avrupa Eylem Planı" kabul edilmiştir. Bu plan, hem genişleyen Avrupa'da engellilerin haklarını güvence altına almayı hem de toplumsal entegrasyonu artırmayı hedeflemektedir. Engelli bireylerin yaşam standartlarını iyileştirmenin yanı sıra, onların topluma tam anlamıyla katılabilmeleri için daha geniş fırsatlar sunmayı amaçlayan bu inisiyatif, önemli bir eşitlik ve kapsayıcılık adımı niteliğindedir (Commissions of the European Communities, 2003, s. 3-7). 2010 yılına kadar devamlılığını sağlayan bu Eylem Planı en büyük etkisini ve başarısını engelliliğe dikkat çekmesi yönünde sağlamıştır.

3.3.Engelliliğin Tanımlanması

Engelliliğin doğru bir şekilde tanımlanması hem bu konuyla ilgili terminolojinin netlik kazanması hem de engelli bireylerin yaşam deneyimlerinin kapsamlı bir biçimde anlaşılması açısından büyük önem taşır. Engelli bireylerin demografik bilgilerini ve yaşam koşullarını anlamak için yapılan istatistiksel araştırmalarda, engel türleri, günlük yaşam aktiviteleri, eğitim ve sağlık gibi alanlarda kapsamlı bilgiler toplanması gerekir. Doğru ve anlamlı veriler elde edebilmek adına, bu çalışmalarda kullanılan terimlerin ve kavramların net bir şekilde tanımlanması oldukça önemlidir. Böylece, mevcut sorunlar daha iyi anlaşılır ve engelli bireylerin yaşam kalitesini artıracak politikalar daha etkili bir şekilde geliştirilebilir. Bu tür araştırmalar, toplumun daha kapsayıcı ve adil bir yapıya kavuşmasına önemli katkılar sağlar. Böylece, veriler daha güvenilir hale gelir ve engellilerin toplumsal açıdan daha iyi anlaşılmasına katkı sağlanır. Engellilik, bireysel farklılıklarla ortaya çıkan bir durum olarak biyolojik etmenlere bağlıdır.

Ancak bu, yalnızca fiziksel bir olgu olmaktan öte, derin toplumsal boyutlara da sahiptir. Toplum içinde bireylerden beklenen roller ve sorumluluklar, bu olgunun sosyo-kültürel, ekonomik, politik ve yasal boyutlarını şekillendirir. Bu nedenle, 'engellilik', 'engelli birey', 'fiziksel yetersizlik' gibi terimler, sosyal bilimlerin her disiplini tarafından kendi bakış açılarına göre farklı kavramsallaştırılır ve değerlendirilir. Engelli birey, genetik ya da sonradan edinilmiş fiziksel veya zihinsel sınırlılıklar nedeniyle kişisel ve sosyal yaşantısında yapması gereken işleri bağımsız bir şekilde gerçekleştiremeyen kişiler olarak tanımlanmaktadır.

Engellilere yönelik hakları doğrudan ele alan Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen ilk belge, 20 Aralık 1971 tarihinde yürürlüğe giren Zihinsel Engellilerin Hakları Bildirisi'dir. Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan ve İnsan Hakları Bildirgesi'ne eklenen 3447 sayılı Engelli Kişilerin Hakları Bildirisi'nin 1. maddesi, "kişisel ve sosyal yaşantısında kendi kendine yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal yeteneklerindeki, kalıtsal ya da sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlar" olarak tanımlarken bireylerin kendi kendilerine yeterli olamayışını vurgular (Kayacı, 2007, s. 10).

5378 sayılı kanuna göre engelli, “doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük ihtiyaçlarını karşılamada güçlükleri olan; korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi”dir (Resmi Gazete, 2005).

Engellilik, sadece fiziksel veya toplumsal nedenlerden ötürü ortaya çıkmaz. Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO, 2012) göre, bu durum bir kişinin fiziksel, zihinsel durumu ile çevresel ve kişisel faktörlerin etkileşimi sonucu meydana gelir. Bu etkileşim, çeşitli seviyelerde engelliliğe yol açabilir. Kısacası, engellilik bireyin sağlık sorunlarının çevresi ve kendi koşullarıyla nasıl bir bağ kurduğuna bağlı olarak şekillenir ve farklı derecelerde kendini gösterebilir. Böylelikle, engelliliğin nedenleri ve etkileri, içinde bulunulan ortam ve kişisel dinamiklerle birlikte değerlendirilmelidir. Bu sınıflandırmada özür veya handicap, sağlık deneyimi perspektifinde, bireyin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel faktörler doğrultusunda 'normal' sayılan bir rolü tam anlamıyla üstlenmesini engelleyen veya kısıtlayan ve işlev ya da yapı bozukluğu veya yeti kaybından kaynaklanan bir dezavantaj olarak tanımlanır (WHO, 1980).

Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) yapmış olduğu bu sınırlandırmalara göre bu tür engeller, bireyin kendi bedeni veya organlarındaki farklılıklardan kaynaklandığı için, kişisel sorunlar olarak görülür. Bu durumun sınıflandırılmasındaki en büyük eksiklik de budur. Yani, bir bacağı olmayan bir birey, sosyal ve kültürel normlara göre 'normal' sayılan şeyleri yapamıyorsa, özür olarak değerlendirilecektir. Oysa, toplum veya devlet bu bireyin karşılaştığı zorlukları ortadan kaldırmak veya yaşamını kolaylaştırmak için çözümler geliştirebilir. Aynı birey, uygun bir protez ve fiziksel çevre düzenlemeleriyle beklenen rolünü yerine getirebilir ve böylece özürsüzlük durumu oluşmayabilir. Bu sınıflandırmaya, engelli örgütleri ve temsilcileri tepkilerini göstermekte arka planda kalmamışlardır (Crow Liz, 1996, s. 57-61).

Engellilik durumunun işlev ve yapı bozukluğu üzerinden tanımlanması, engelliliği bireysel bir trajedi ve sınırlı bir bakış açısı içinde değerlendirmeye sebep olmuştur. Engelli bireyler, bu sınıflamada belirtilenlerden çok daha geniş ve çeşitli

deneyimlere sahiptir. Ancak, değerlendirme kriterlerinin aşırı derecede tıbbi ve birey odaklı olması, kişilerin yetenekleri ile toplumsal beklentiler ve koşullar arasındaki ilişkileri yeterince açıklamıyor. Ayrıca, "özür" kavramının, toplumu "özürlü" ve "özürsüz" olarak ikiye ayıracağı ve özürlüleri bir alt sınıfa indirgeme riskini taşıdığı gerekçesiyle bu terimin sınıflamadan çıkarılması gerektiği gündeme getirilmiştir (Edwards, 1997, s. 600-601).

1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde bireylerin temel hakları yazılı olarak yerini bulmuştur. Bu hakların en başında gösterilen 'yaşama hakkı' çerçevesinde 'sağlıklı yaşam hakkı', 'sosyal güvenlik hakkı' ile birlikte ele alınarak beyannamenin 25. maddesinde şu şekilde belirtilmiştir:

1. *Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir.*
2. *Anaların ve çocukların özel bakım ve yardım görme hakları vardır. Bütün çocuklar, evlilik içi veya dışı doğmuş olsunlar, aynı sosyal güvenceden yararlanırlar" (Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM], 1949).*

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin sağlıklı yaşama hakkıyla ilgili maddesini temel alarak, Türkiye Cumhuriyeti 1961 Anayasası'nın 49. maddesinde devletin vatandaşlarının sağlığını sağlayan bir yapı olduğu şu ifadeyle vurgulanmaktadır: "Devlet, herkesin fiziksel ve ruhsal olarak sağlık içinde yaşayabilmesini ve tıbbi bakım alabilmesini sağlamakla yükümlüdür" (TBMM, 1961). 1982 Anayasası'nın 56. maddesi, sağlıklı bir yaşam hakkının sağlanmasında sadece devlete değil, aynı zamanda bireylere de önemli sorumluluklar düştüğünü vurgulamaktadır (TBMM, 1982):

"Herkes, sağlık ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek, Devletin ve vatandaşların ödevidir. Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp

hizmet vermesini düzenler. Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir. Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir”.

Bireylerin çeşitli fiziksel, zihinsel veya algısal zorluklarının, toplum içinde tam katılım sağlamalarına engel teşkil ettiği durumlardan yola çıkan bir yaklaşım, günümüzde uluslararası insan hakları belgelerinde farklı bir boyut kazanmıştır. Birleşmiş Milletler’in yirmi birinci yüzyılın ilk insan hakları sözleşmesi olma özelliğini taşıyan Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme’de (EHİS) engellilik daha geniş bir kapsamda ve tıbbi boyutun yanı sıra insan hakları bağlamında ele alınmıştır. Sözleşmenin 1. maddesinde “Engelli kavramı diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir.” İfadesine yer verilmektedir (Resmi Gazete, 2009).

Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanmış olan Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, engelliliği salt tıbbi bir durum olarak ele almak yerine, geniş bir bakış açısıyla insan hakları çerçevesinde değerlendirmektedir. Bu sözleşmeye göre, engelli bireyler toplumla eşit şartlar altında etkileşimde bulunabilmek için bütünsel bir anlayışla ele alınmalıdır. Tarihsel olarak devlet mekanizmaları ve resmiyetteki birçok yasal çerçeve, engellilik durumunu kişilerin eksiklikleri üzerine odaklanarak tanımlamıştır. Engelli bireylerin trajedilerini veya yetersizliklerini vurgulayan bu tür tanımlar, aslında onların toplumda etkin katılım sağlamalarını sınırlayan bir duruş sergilemiştir.

Buna karşılık, çağdaş insan hakları yaklaşımları, engellilerin toplumla eşit şartlarda tamamlayıcı bir ilişki kurması için yeni yollar önermektedir. Tek taraflı eksiklik odaklı tanımların yerine, bütüncül bir bakış açısıyla her bireyin haklarına ve katılımlarına vurgu yapan yaklaşımlar ön plana çıkmaktadır. Mevcut resmi düzenlemelere göre engelli kabul edilen kişiler 5378 Sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’un 3(a) maddesinde şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Özürlü: Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişiyi ifade eder” (Resmi Gazete, 2005).

Özürlülük ve engel terimlerinin belirsiz ve karmaşık bir şekilde kullanılmasının, politika oluşturulmasında ve uygulamalarda zorluklar yarattığı ifade edilmektedir. Bu durum, engelliliğin toplumsal bir yerine tıbbi bir olgu olarak sunulmasına yola açmakta ve engelli bireylerin "farklı" oldukları anlayışının yaygınlaşmasına önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Böylece, entegrasyondan ziyade, farklılıkları ön plana çıkaran özel çözümler yaygınlaşmaktadır (Hodgkin & Newel, 1999, s. 660-661).

Bir başka ifadeye göre; toplum içinde eşit bir rol üstlenebilmek için yeterli imkanlara sahip olmama durumu, bireylerin uzun vadede ekonomik ve sosyal açıdan dezavantajlı hale gelmesine de neden olabilir (Bines & Lei, 2011, s. 450). Bu durumu biraz açarsak, sınırlı fırsatlar veya kaynaklar bireylerin toplumun sunduğu eşit imkanlardan yararlanmasını engelleyebilir. Bu da işleri sadece bireysel bir zorluk değil, aynı zamanda büyük ölçekte bir toplumsal sorun haline getirir. Her bireyin potansiyelini gerçekleştirebilmesi için, toplum olarak bu engelleri ortadan kaldırmak ve desteği sağlamak önemlidir.

Engelli bireyler için sağlanan eğitim ve destek hizmetleri hayati bir öneme sahiptir. Eğitim aracılığıyla, belirli işlev kayıplarının engel haline dönüşmesi önlenabilir. Resmi eğitim sisteminden yararlanma imkanı bulamayan engelli bireyler için özel eğitim fırsatları sunulması, onların toplumsal yaşama katılımını artırarak daha anlamlı hale gelir. Toplum olarak engelli bireylerin eğitiminin önceliklendirilmesi, onların potansiyellerini maksimum derecede kullanmalarına olanak tanıyacak ve sosyal adaleti güçlendirecektir. Eğitim, herkese eşit fırsatlar sağlamak için güçlü bir araçtır ve engelli bireylerin bu imkânlardan yoksun bırakılmaması gereklidir. Engelli bireylerin eğitim durumuyla ilgili istatistikler toplum için kritik bir öneme sahiptir. Eğitim, onların hem sosyal yaşamları

bütünleşmelerinde hem de iş gücü piyasasına katılmalarında büyük rol oynar. Bu nedenle, bu alandaki veriler, ihtiyaçların doğru belirlenmesine ve daha etkili çözümler üretilmesine yardımcı olur.

3.4. Eğitim Hakkı

Eğitim, bireyin yaşadığı toplumu daha iyi anlama ve ona uyum sağlama sürecidir. Bu süreç, toplumun dilini, inançlarını, değerlerini ve tutumlarını öğrenmeyi kapsar. Aynı zamanda, sorun çözme becerilerini geliştirmeye ve başkalarıyla etkili iletişim kurmaya olanak tanır. Eğitimin önemi, meslek öğrenimi ve bu mesleki bilgi ve becerilerin hayatın ilerleyen dönemlerinde uygulanmasıyla daha da belirginleşir. Bu bağlamda, her bireyin eğitim alma hakkı temel bir gereklilik olarak ortaya çıkar ve bu hakkın yasal güvence altına alınması büyük önem taşır. Eğitim, her bireyin erişmesi gereken temel haklar arasında yer alır. Eğitim hakkının hayata geçirilmesi, bireylerin nitelikli öğrenim görmeleri için uygun fırsatların sunulmasıyla sağlanır. Her insan, ilgi alanları, yetenekleri, öğrenme ihtiyaçları ve özellikleri açısından benzersizdir. Bu benzersizliğin farkında olan eğitim sistemleri, her bireyin farklı gereksinimlerini ve niteliklerini dikkate alan müfredatlar ve düzenlemeleri içermelidir. Eğitim hakkı, iki farklı boyutuyla soyut bir kavram olarak karşımıza çıkar. İlk boyutu, bireye devletten kendisine eğitim sağlanmasını isteme hakkı verir. Bu, kişilerin eğitim alma haklarını temsil eder. İkinci boyutu ise, belirli bireylere başkalarını eğitime yetkisini kanuni yollarla sunar. Bu açıdan değerlendirildiğinde, ilk boyutta eğitim alma hakkı, ikinci boyutta ise eğitim verme yetkisi gündeme gelir (Başaran, 2006).

UNESCO, 1974 yılında kabul ettiği “Uluslararası Anlayış, İşbirliği ve Barış ile İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklere İlişkin Eğitim Tavsiye Kararı” ile eğitimi; kişilerin ve toplulukların, yerel ve küresel çevrelere fayda sağlayacak şekilde, bilinçli bir biçimde kişisel yeteneklerini, tutumlarını, davranışlarını ve bilgilerini geliştirdikleri bir süreç olarak tanımlamıştır (UNICEF, 1998, s. 373). Benzer biçimde, BM’nin “Herkes İçin Eğitim Dakar Zirvesi”nde eğitim, ‘bilmek, yapmak, birlikte yaşamak ve kişi olmayı öğrenmek’ ifadelerine yer verilmiştir. Bu tanımların ortak paydası, eğitim sürecinin neyi içerdiğini ve neyi amaçladığını açıklamaya odaklanmalarıdır.

Her birey, insana özgü olan değer ve onur açısından eşittir. Farklı fiziksel özellikler, sosyal durumlar, zihinsel kapasiteler ya da diğer bireysel farklılıklar, insanın değerine etki etmez. Irk, cinsiyet, din veya renk gibi ayrımlar, kimsenin değerini belirleyen unsurlar olamaz. Bu sebeple, insanın özünden gelen değerini destekleyecek ve dünya çapında ortak kabul görecektel temel ilkelere ihtiyaç duyulmaktadır. Başka bir ifadeyle, insan onurunu korumak ve insana yakışır bir yaşam sürdürebilmek, insan haklarının belirli prensipler çerçevesinde garanti altına alınmasına bağlıdır. Engelli bireylerin ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için, genel geçer ilkelerin yanı sıra onlara özgü ek düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bu alanda en kapsamlı düzenlemelerden biri, 30 Mart 2007 başlangıç itibarıyla geçerlilik kazanan BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'dir. Sözleşme, engelli bireylere yönelik özel temalar içermesi ve bu ihtiyaçları modern insan hakları perspektifiyle ele almasından dolayı, uluslararası arenada engelli hakları üzerine referans niteliği taşımaktadır. Bu nedenle, engellilerin hakları konusunda tartışmalar söz konusu olduğunda, ilk bakılması gereken belge Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'dir. Bilimsel incelemede odak noktası engellilerin eğitim hakkı olması sebebiyle ve bu hak çoğunlukla çocuklara yönelik olduğundan dolayı, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde temel prensip olarak belirlenen "çocuğun üstün yararı" ilkesinin de bu temel prensipler arasında değerlendirilmesi zorunlu hale gelir. Bu bağlamda, engelli bireylerin ayrıcalıklarına ilişkin esas ilkeler şu kategorilere göre sınıflandırılabilir:

1. **Kişinin bireysel bağımsızlığına, kendi seçimlerini yapma özgürlüğünü içeren özerkliğine ve onuruna saygı:** Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'nin hazırlık aşamasında, "bireysel özerklik" (individual aotonomy) yerine 'kendini ilgilendiren kararları bizzat verme ya da kendi kaderini belirleme' anlamına gelen "self determinasyon" (self determination) deyimini önerilmiştir (BM, 2007). Bu değiştirme teklifi, engelli bireylerin kendi yaşamları üzerindeki kontrol ve karar verme yetkilerini vurgulamayı amaçlamıştır. Sözleşmenin temel hedefi, engelli bireylerin bağımsızlıklarını ve kendi geleceklerini tayin etme haklarını desteklemektir.
2. **Ayrımcılık yasağı:** 1958 yılında kabul edilen 111 Sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmesi, ayrımcılığı tanımlayan ve buna yol açan eylemleri açıklığa kavuşturan ilk sözleşmedir. Bu sözleşme, iş hayatında ve

mesleklerde eşitlik sağlamayı, ırk, renk, cinsiyet, din, siyasi görüş, ulusal ya da sosyal köken gibi sebeplere dayalı ayrımcılığı ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. ILO'nun bu adımı, çalışma hayatında daha adil ve kapsayıcı bir ortam yaratma çabalarının önemli bir parçasıdır. (Concerning Discrimination in Respect of Occupation, 1958, s. 111). Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme ise; engellilik temelli ayrımcılığı kendi bağlamında tanımlamaktadır. Sözleşme, engelliliğe dayalı yapılan ayrımcılığı ele alır. Buna göre ayrımcılık, “siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya başka herhangi bir alandaki tüm insan hak ve temel özgürlüklerinin diğerleri ile eşit biçimde kullanılması veya bunlardan yararlanılması imkanını ortadan kaldıran veya bunu engelleyen her türlü ayrımın, dışlamanın veya kısıtlamanın engelliliğe dayalı olarak yapılmasıdır. Engelliliğe dayalı ayrımcılık, makul uyumlaştırmanın yapılmaması dahil, her türlü ayrımcılığı kapsar.” şeklinde ifade edilmiştir. Bu bağlamda yapılan en spesifik tartışma ayrımcılığın kapsamına ve meydana gelme biçimine yöneliktir (BM, 2004, s. 3).

3. **Fırsat Eşitliği:** Eğitimde eşitlik, her bireyin cinsiyet, ekonomik durum veya yaşadığı yer gibi faktörlerden bağımsız olarak eşit öğrenme fırsatlarına sahip olması anlamına gelir. Eğitim sisteminin amacı, her bireyin potansiyelini gerçekleştirebilmesi için gerekli koşulları sağlamaktır. Bu, herkesin kaliteli eğitim alabilmesi ve temel beceriler edinebilmesi için eşit imkanlar sunmayı gerektirir (OECD, 2012). Eğitimde fırsat eşitsizliği, her bireyin eğitim hakkından eşit şekilde yararlanamaması ve eğitime erişim koşullarının herkes için aynı olmaması durumunu ifade eder. Eğitim, bir ülkenin kalkınma seviyesini belirlemede etkili bir araçtır ve cinsiyet, bölge veya engellilik durumu gibi faktörler gözetilmeksizin herkes tarafından ulaşılabilir olması gerekir. Fırsat eşitliği, bazı bireylerin ya da toplulukların istisnai durumları dolayısıyla başlangıçta diğerlerinden başka bir konumda olduklarını ve bu kişilere eşit imkanlara erişim olanağı tanınmadıkça herkesle eşit şekilde hareket edemeyeceklerini savunan bir eşitlik anlayışıdır. Bu kavram, “başlangıçta eşitliği” vurgular. Yani, herkesin eşit şansa sahip olması ve “oyun kurallarının” herkes için eşit olması esastır. Ancak, bu eşit şanslar

kullanıldıktan sonra elde edilen sonuçlar herkes için aynı olmayabilir (Çağlar, 2009, s. 50).

4. **Erişebilirlik:** fiziksel çevrelerin yanı sıra finansal, toplumsal ve kültürel dinamiklere ulaşabilme ve bu yerlerde sunulan hizmet imkanlarından yararlanma imkanını kapsar. Tüm insan hakları ve özgürlüklerinin birbiriyle bağlantılı ve bütünsel bir yapıya sahip olması gibi, çeşitli haklardan yararlanabilme de bu erişim olanaklarına bağlıdır. Örneğin eğitim, fiziksel olarak ulaşılabilir bir şekilde sunulmalı ve güvenli bir ortamda verilmelidir. Bunun yanı sıra, coğrafi açıdan erişilebilir bir alanda gerçekleştirilmeli ya da gerekirse modern teknolojiler kullanılarak, uzaktan eğitim programları aracılığıyla erişilebilmelidir. Eğitim ekonomi açısından da erişilebilir olmalıdır. Eğitim masrafları, toplumun tüm kesimleri tarafından karşılanabilir olması bu maddenin geçerli olması için bir ana koşuldur. Eğitim, toplumun dezavantajlı gruplarını da kapsayarak, tüm bireyler için ulaşılabilir olmalıdır. Bu süreçte, hukuki veya fiili hiçbir ayrımcılığa izin verilmemelidir, yani herkes eşit fırsatlara sahip olmalıdır.
5. **Kadın ve Erkek Eşitliği:** kız çocukları ve kadınlar, özellikle engelli olduklarında, eğitim ve çalışma hayatında daha fazla dezavantajla karşılaşabiliyorlar. Engelliler toplumda cinsiyetsiz bireyler olarak görülüyor ve bu da onların ihtiyaçlarının göz ardı edilmesine yol açabiliyor. Sadece cinsiyeti dikkate almayan yasal düzenlemeler, cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak bir yana, bu eşitsizlikleri daha da derinleştirebiliyor. Bu sebeple, daha kapsayıcı politikalar geliştirilmeli ve uygulanmalı. Örneğin, zihinsel engelli bireylere yönelik bir özel eğitim okulunda yalnızca tek bir tuvaletin bulunması, hem kişisel mahremiyetin zedelenmesine neden olabilir hem de temizlik konularında daha duyarlı olan kız çocuklarını olumsuz etkileyerek sağlıklarına zarar verebilir.
6. **Engelli Çocuğun Yüksek Yararının Gözetilmesi:** Nesiller boyunca, engelli çocuklar bastan sona hak ihlallerine ve çeşitli mağduriyetlere uğramıştır. Eğitim ve öğretime erişim, uygun sağlık hizmetleri, oyun oynama, aile yaşamı, boş zaman aktiviteleri gibi alanlarda ihmal edilmişlerdir. Engelli

çocuklar, çocukların genel nüfusu içinde sosyal dışlanma ve temel haklarının çiğnenmesine en sık maruz kalan grup olmuştur. "Çocuğun üstün yararının gözetilmesi", Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin temel ilkelerinden biridir (Convention on the Rights of the Child, 2007). "Üstün yarar" kavramı, sözleşmenin hazırlık aşamasında tartışılmış ve kabul edilmiştir. Sözleşme yürürlüğe girdikten sonra da bu kavram bilimsel çevrelerde ele alınmış ve uluslararası insan hakları sözleşmelerini denetleyen organların yorumlarına da yansımıştır (The United Nations Convention on the Rights of the Child, 2004, s. 83-84).

7. Engelli çocukların potansiyel yetenek gelişimine ve bireysel kimliklerini

koruma haklarına saygı: Geçmişten günümüze, fiziksel ya da zihinsel farklılıklara sahip genç bireylerin eğitim, aile, sağlık gibi temel konularda karşılaştığı zorluklar artarak devam etmiştir. Toplumun bu özel durumlardaki genç insanlara karşı dışlayıcı tutumu, onlara gerekli desteği sağlamaktan ziyade, madalyonun görünmeyen yüzü olarak haklarının çiğnenmesine yei gedliğinde insan onuruna aykırı olacak şekilde etiketlenmesine sebep olabilir. Çocukluk sürecindeki destekleme ihtiyaçları göz ardı edilmemelidir ki büyüme ve gelişme süreçlerinde yaşlılarıyla eşit koşullarda yer alabilsinler. Bu genç bireylerin, kronik farklardan bağımsız, sağlıklı psikolojik yapı oluşturmalarına katkıda bulunmak temel hedef olmalıdır. Çocuk Hakları Komitesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin tüm yönlerini kapsayan ve çocukların gelişimini bir bütün olarak ele alan bir kavramdan söz etmektedir (Susan Marks, Andrew Clapham, 2005, s. 25).

8. Toplumsal Yaşama Tam ve Etkili Katılım:

Engelli bireyler, fiziksel olarak toplumun bir parçası olsalar da sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda maruz kaldıkları ayrımcılık ve dışlanma nedeniyle, topluma diğer insanlarla eşit seviyede katılım sağlayamamaktadırlar. Topluma fiziksel varlıkla dahil olmak, her zaman toplumla tam anlamıyla bütünleşmek anlamına gelmez. Engellilerin topluma tam ve adil bir şekilde katılım sağlayabilmeleri için kişisel özgürlükler, siyasal katılım, ekonomik fırsatlar, sosyal dahil olma ve kültürel haklarını diğer bireylerle eşit biçimde kullanabilmeleri

gerekmektedir. Bu, onların toplumsal hayatta aktif ve etkili birer birey olarak yer alabilmelerine bağlıdır (BM, 2003, s. 58-118).

4.TÜRKİYE'DEKİ DURUM VE ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLER

Türkiye'de eğitim alanında, toplumun her kesimine ulaşarak eğitim hizmetlerini yaygınlaştırma ve eğitim kalitesini artırma çabaları önemli bir yer tutmaktadır. Ülke, Avrupa Birliği normlarına uyum sağlama çerçevesinde, farklı dil ve lehçelerin öğrenilmesi ile ilgili düzenlemelerden, okul öncesi eğitimden başlayarak temel eğitim ve ortaöğretime kadar geniş bir yelpazede reformlar gerçekleştirmektedir. Türkiye, uluslararası standartları kabul ederek, özel gereksinimli bireyler için geliştirdiği politikaları bu normlar doğrultusunda şekillendirmektedir. Bu sayede, özel gereksinimli bireylerin ihtiyaçlarının daha iyi karşılanması amaçlanmaktadır. Aşağıda Türkiye'deki yapılan faaliyetlerin sırasıyla durumuna yer verilmiştir.

4.1.Türkiye'deki Uygulamalar

Türkiye, özel eğitim ihtiyaçlarına sahip çocuklara verilen önem ve bu konuda ilk resmi kurumların kurulması açısından dünyada öncülerden biri olmuştur. Bu alanda organize bir şekilde atılan ilk adımlar, 1889 yılına dayanmaktadır. İstanbul Ticaret Mektebi bünyesinde, başlangıçta işitme engelli bireyler için bir okul kurulmuş, daha sonra görme engelli bireylerin ihtiyaçlarına cevap verebilmek amacıyla bu okula ek bir bölüm eklenmiştir. Bu adımlar, Türkiye'nin özel eğitim alanında öncü girişimlerinden biri olarak tarihe geçmiştir ve bu konuda ilerici bir yaklaşımın göstergesidir (Akçamete ve Kaner, 1999, s. 397). Bu kurumlar, otuz yılı aşkın süre boyunca faaliyet göstermiş, ancak Birinci Dünya Savaşı sırasında çalışmalarını durdurmuştur. Özel eğitim alanındaki ilk düzenli çaba, 1921'de İzmir'de kurulan Sağırlar ve Körler Okulu ile başlamıştır. Bu okul, yıllar boyunca başarılı bir şekilde faaliyet göstermiş ve 1950'de Milli Eğitim Bakanlığı'nın yönetimine geçmiştir. Bu gelişme, özel gereksinimli bireylere yönelik eğitimin ülke genelinde yaygınlaşmasına ve yaşamlarını iyileştirmekle kalmamış aynı zamanda ülke genelinde özel eğitime duyarlılığını gösteren örnek çalışmaların öncülüğünü yapmakta önemli bir katkı sağlamıştır.

4.2. Çok Partili Dönem Sonrası Türkiye’de Özel Eğitim Hizmetlerinin Gelişimi: 1950 ve Sonrası

Bundan sonraki dönemde 1950’li yıllarda, Türkiye’de engelli bireyler için gerçekleştirilen en kapsamlı düzenlemelerden biri, rehabilitasyon ve toplumla kaynaşma hizmetlerinden sorumlu mercilerin değişmesiydi. Bu dönemde, söz konusu hizmetlerin kurumsal sorumluluğu Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’ndan alınarak, Milli Eğitim Bakanlığı’na verilmiştir. 1980’e kadar bu çalışmalar, İlköğretim Genel Müdürlüğü çatısı altında başarıyla sürdürülmüştür. Engelli çocukların eğitimi, bir sağlık meselesinden çok bir eğitim meselesi olarak ele alınmış, bu değişim ise özel eğitim hizmetlerinin ülke genelindeki kalitesini önemli ölçüde artırmıştır (Ataman,1997, s. 22-23). 1950’li yıllarda, ülkemizdeki en önemli gelişmelerden biri, Gazi Üniversitesi bünyesindeki Eğitim Enstitüsü’nde başlatılan özel eğitim programı olmuştur. Devlet Planlama Teşkilatı’nın 1992 yılında yayımladığı rapor, bu programın ikinci mezunlarını 1955 yılında verdikten sonra kapandığını belirtmektedir. Programın sona ermesinin ardından, 1965 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi bünyesinde Özel Eğitim Bölümü kurulmuştur. Bu bölüm, yıllar boyu ülkemizin sahadaki uygulayıcılarına, akademisyenlerine ve araştırmacılarına değerli katkılarda bulunmuştur.

Özellikle 1955 yılındaki kapanışının ardından, Gazi Eğitim Enstitüsü bünyesinde aynı yıl Ölçme Değerlendirme Laboratuvarı ile Test ve Araştırma Bürosu açılmıştır. Bu laboratuvar ve büro, ÖSYM’nin temelini atmış olmaları açısından 1950’li yılların önemli gelişmeleri arasında kabul edilmektedir (Akçamete ve Kamer, 1996, s. 396).

Yenituran ve Hıdırlıktepe İlköğretim okullarında 1955 yılında açılan özel sınıflar, Türkiye’de günümüzde de uygulanmaya devam eden özel eğitim programlarının temellerini oluşturmuştur (Özsoy, 1990). 1957’de kabul edilen 6972 sayılı "Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun", Türkiye’de korunmaya ihtiyaç duyan çocukların haklarının korunmasında önemli bir adım olmuştur (Şura Raporu, 1999). Kanunun 22. maddesi, özel eğitime ihtiyaç duyan bu çocukların eğitim imkanlarının artırılmasını ve geliştirilmesini öngörerek, Milli Eğitim Bakanlığı’nı bu konuda sorumlu kılmıştır. Bu sayede, zihinsel ve fiziksel engellere

sahip çocuklar için daha erişilebilir ve kapsayıcı bir eğitim ortamı yaratma taahhüdü devlet tarafından garanti edilir hale gelmiştir.

6972 sayılı Kanun, toplumda dezavantajlı çocukların ihtiyaçlarına yönelik daha duyarlı bir farkındalığın oluşmasına katkıda bulunmuş ve eğitim sistemine bu çocukları entegre etmek için gerekli adımların atılmasını sağlamıştır. Bu yasal düzenlemeler, sadece birer reform değil, aynı zamanda geleceğe yönelik daha eşitlikçi bir eğitim sisteminin tohumlarını atan köklü bir değişiklik olarak değerlendirilebilir.

1961 yılında kabul edilen yeni anayasa, özel gereksinimleri olan bireylerin toplumdaki yerini sağlamlaştırmak adına önemli reformları beraberinde getirmiştir. Anayasanın özellikle 48. ve 50. maddeleri, bu bireylerin sosyal ve bireysel haklarını güvence altına alarak, anayasal bir koruma çerçevesi sunmuştur (Gökçe, 2002). Bu düzenlemeler, engellilerin toplumun eşit bireyleri olarak kabul edilmesinde önemli bir kilometre taşı olmuştur. Ayrıca, Türkiye'de 222 sayılı kanun ile birlikte özel gereksinimli bireylerin eğitim hakkı yasal güvence altına alınarak daha sistemli bir yapıya kavuşmuştur. 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 1739 sayılı Milli Eğitim Kanunu, 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun ve bununla birlikte 5580 sayılı Özel Eğitim Kurumları Kanunu, eğitim politikaları çerçevesinde özellikle engellilere ve özel gereksinimli bireylere yönelik uygulamaları ve düzenlemeleri kapsar. 1961'de yürürlüğe giren 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, ilköğretimi zorunlu ve ücretsiz hale getirmekte, devlet okullarında bu eğitimin 6-13 yaşları arasında alınması gerektiğini belirtmektedir. Ancak bu kanunda özel gereksinimli çocuklar için yalnızca sınırlı bir yer ayrılmıştır. Özel gereksinim kavramı "engel" olarak tanımlanmakta ve zihinsel, bedensel, ruhsal ve sosyal engellilik olarak kategorilere ayrılmaktadır. Bununla birlikte, yardım veya para aktarımından çok, özel eğitim ve öğrenimin gerekliliği vurgulanmakta, bu bireyler için özel eğitim imkanlarının sağlanmasının önemi dile getirilmektedir. Bu bakış açısı, özel gereksinimli çocukların toplum içinde eşit fırsatlarla eğitim almalarını sağlama yolunda önemli bir adımdır ve eğitim sisteminin kapsayıcılığını artırmayı hedeflemektedir (www.mevzuat.gov.tr, md.12). Bu kanun aynı zamanda, okul çağındaki özel gereksinimli çocukların eğitim sistemine entegrasyonu için gerekli düzenlemeleri içermekte ve onların temel eğitim haklarını garanti altına almaktadır.

Bu gelişmeler, gelecekte daha fazla bireyin kendi potansiyelini gerçekleştirmesine zemin hazırlayarak sosyal bütünleşmeyi desteklemiştir.

Böylece, bu dönemde atılan yasal adımlar, engelli bireylerin hayatın her alanında daha aktif bir şekilde yer almasını teşvik etmiş ve eğitime erişimlerinin önündeki engellerin kaldırılması yönünde sağlam adımlar atılmıştır. Eğitim alanındaki bu yenilikler, toplumsal eşitliği ve kapsayıcılığı destekleyen önemli birer gelişme olmuştur. Eğitimde fırsat eşitliği sağlayarak, özel gereksinimli bireylerin potansiyellerini gerçekleştirmeleri için uygun ortamlar oluşturulması hedeflenmiştir.

1973'te kabul edilen 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, kapsamlı bir yapıya sahiptir ve eğitimle ilgili pek çok unsuru bünyesinde barındırır. Kanunun 64 maddesi bulunmaktadır ve özellikle 4. ve 8. maddeler, eğitimde eşitlik ve kapsayıcılık ilkeleriyle ilişkili olarak özel gereksinimli bireylerle doğrudan ya da dolaylı bir bağ içindedir. Madde 4, eğitimin genellik ve eşitlik ilkesini vurgular ve eğitim hakkının herkese açık olduğunu belirtir (www.mevzuat.gov.tr, 1973, md.4-md.8). Bu ifade, özel gereksinimli bireylerin de eğitim sistemine dahil olduğunu ima eder. Her ne kadar bu kanun özel gereksinim kavramına doğrudan yer vermese de, eğitim hakkının kapsayıcılığı anlamında önemli bir dayanak noktası sunar. 1982 Anayasası'nın 10. Maddesi ile benzer bir işlev üstlenerek, herkesin eşit eğitim hakkına sahip olduğunu altını çizen bu kanun, uygulamada eğitim politikalarının daha kapsayıcı hale gelmesine ve farklı ihtiyaçlara sahip bireylerin eğitime erişiminin önünü açmasına katkıda bulunmaktadır. Bu yönüyle, eğitimde kapsayıcılık kavramının Türkiye'deki yasal düzenlemelerde erken dönemlerden itibaren yer bulduğunu söyleyebiliriz. 1973 yılında kabul edilen 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun, eğitimde eşitliği vurgulayan 4. maddesiyle genellik ve eşitlik ilkesine dikkat çektiği; ancak özel gereksinimli bireyler için bu kapsamı daha net bir şekilde ifade eden özel bir maddeye yer vermediği görülüyor. Bu durum, özel gereksinimli bireylere yönelik hangi politikaların ve stratejilerin benimsendiğine dair tydyal bir resim sunmakta yetersiz kalabilir. Özellikle, sadece "yetiştirmekten" bahsetmesi, eğitim sürecinin katılımcıları ve uygulamaları hakkında daha derinlemesine bir bakış açısı sağlamaktan uzak durduğunu düşündürmektedir. Kanun metninde özel gereksinimli çocuklara yönelik uygulanacak alt politika veya ek düzenlemelerin eksikliği, bu alanın gerektiği gibi ele alınmadığı izlenimini

yaratabilir. Eğitim politikalarında kapsayıcılığın sağlanabilmesi adına daha detaylı yasal rehberliğe ve destekleyici hükümlere ihtiyaç bulunmaktadır. Bu noktada, özel gereksinimler konusunda daha açık hükümler içeren yeni düzenleme ve politikalar geliştirilmesi, eğitimin gerçekten herkes için eşit bir hale getirilmesine önemli bir katkı sağlayabilir. Mevcut duruma baktığımızda, bu tür detaylar sağlanmadığı süreçte eşitlik ve kapsayıcılık ilkelerinin tam anlamıyla gerçekleştirilmesi zor görünüyor.

1978 yılında, Milli Eğitim Bakanlığı önemli bir adım atarak, özel eğitim alanında öğretmenleri bilinçlendirmek ve niteliklerini artırmak amacıyla geniş çaplı bir sertifikasyon çalışması başlatmıştır. Bu girişim sonucunda, 625 özel eğitim öğretmeni yetiştirilmiş ve bu alanda hizmet vermeye başlamıştır. Bu adım, özel gereksinimli bireylerin daha kaliteli eğitim alabilmelerinin önünü açmayı hedefleyen bir önem taşımaktadır (Akçamete ve Kanel, 1999, ss. 395-405). 1965 ile 1982 yılları arasında Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, lisans düzeyinde eğitim vererek özel eğitim alanında personel yetiştirme görevini üstlenmiştir. Ancak, 1982 yılında Yüksek Öğrenim Kurulu tarafından bu bölümün adı "Eğitimde Psikolojik Hizmetler" olarak değiştirilmiştir. Bu isim değişikliği, eğitimde psikolojik ve danışmanlık hizmetlerinin artan önemine işaret etmekle birlikte, özel eğitim alanının disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınmasının önünü açmıştır.

Bu dönemler, Türkiye'de özel gereksinimli bireylerin kaliteli eğitim almalarını sağlamaya yönelik çabaların hız kazandığı ve eğitimde nitelik artırma hedeflerinin belirlendiği yıllar olmuştur. Eğitimcilerin ve kurumların bu çabaları, özel gereksinimli bireylerin sosyal ve akademik yaşamlarında daha bağımsız bireyler olmalarına katkı sağlayan bir eğitim sisteminin geliştirilmesi için önemli temel taşları oluşturmuştur.

4.3. Türkiye’de 1980 Sonrası Özel Eğitim Düzenlemeleri: Değişimler ve Yönelimler

1980’li yıllar, dünya genelinde neo-liberal politikaların ön plana çıktığı bir dönem olarak dikkat çekmektedir. Bu dönemde özel eğitimin etkin ve sistematik bir şekilde yönetilmesi amacıyla çeşitli idari düzenlemeler getirilmiştir. Devletin ekonomik ve sosyal yaşam üzerindeki müdahaleleri kısıtlanırken, bireysel

girişimciliğe ve serbest piyasa ekonomisine ağırlık verilmiştir. Ancak Türkiye'de bu değişim daha yavaş bir şekilde gerçekleşmiş ve sosyal hizmetler ile sosyal politika uygulamalarında devletin güçlü konumu devam etmiştir. Özel Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurularak, bu alanda merkezi bir yapı oluşturulmuştur. Bu adım, özel eğitim hizmetlerinin daha bütüncül ve koordineli bir şekilde yürütülmesine olanak sağlamıştır.

1983 yılında ise bu yapı, Özel Eğitim ve Rehberlik Daire Başkanlığı adını alarak daha kapsamlı bir fonksiyon kazanmıştır. Bu dönemde, özel eğitimin yanı sıra rehberlik hizmetlerinin de önemli bir bölümünü üstlenmiş olan bu birim, okullarda ihtiyaç duyulan rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin geliştirilmesine katkı sunmuştur. 1992 yılına gelindiğinde, 3797 sayılı kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte, Özel Eğitim alanındaki bu yapı tekrar bir yükselme yaşayarak, Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü adını almıştır. Bu genel müdürlüğün kurulması, özel eğitim hizmetlerindeki artan ihtiyaçlara daha hızlı ve etkili çözümler sunmayı hedeflemiştir. Merkezi yönetimde bu görev, genel müdürlük tarafından yürütülmekte iken, yerel düzeyde ise İl Milli Eğitim Müdür Yardımcılıklarına ve Rehberlik Araştırma Merkezlerine sorumluluk verilmiştir. Bu yapı, özel eğitim hizmetlerinin il bazında daha etkin bir şekilde organize edilmesini sağlamaktadır. Böylece, Türkiye'deki özel eğitim sisteminde devletin rolü giderek daha belirgin hale gelmiş ve özel gereksinimli bireylere yönelik hizmetlerin niteliği önemli ölçüde artırılmıştır. Eğitimde eşitliğin sağlanmasına yönelik olarak atılan bu adımlar, özel gereksinimleri olan bireylerin topluma daha iyi entegre olabilmelerine yönelik değişimleri desteklemiştir.

1987 yılı, Türkiye'de eğitim sisteminin yeniden yapılandırılması ve daha geniş bir yelpazede hizmet vermesi amacıyla atılan adımların bir diğer önemli halkasını oluşturmuştur. Bu yıl, 3360 sayılı "İl Özel İdaresi Kanunu" kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Bu kanun, yalnızca genel eğitimi kapsayıp yönetmenin ötesine geçerek, özel eğitimi de kapsama alanına dahil etmiştir. Kanunun en çarpıcı özelliklerinden biri, ilköğretim çağındaki çocuklara eğitim hizmetinin ulaşabilmesi için yenilikçi çözümler sunmasıdır. Özellikle kırsal bölgelerde veya nüfusun yoğun olmadığı yerlerde, eğitim imkânlarının yetersizliği nedeniyle pek çok çocuğun eğitimden mahrum kaldığı bilinmektedir. 3360 sayılı kanun, bu duruma çözüm

sunmayı amaçlayarak gezici ilköğretim okullarının kurulmasını öncelikler arasına almıştır (www.tbmm.gov.tr, 1987, s. 19471).

1980'lerin başı, Türkiye'de özel eğitim alanında önemli yasal gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde, özel gereksinimli bireylerin eğitime yönelik politikaların daha net bir çerçeveye oturtulması için çeşitli yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. 1983 yılı, özel eğitim alanındaki bu düzenlemelerin mihenk taşı olarak kabul edilebilir. Bu yıl, özel gereksinimli bireylerin hak ve ihtiyaçlarını daha kapsamlı bir şekilde ele alan bir yasa olan 2916 sayılı "Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu" yürürlüğe girmiştir. Bu kanun, özel eğitim gerektiren bireylere yönelik eğitim hizmetlerinin kapsamını ve kalitesini artırmayı amaçlamıştır. Kanun içerisinde, özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler için farklı kategoriler belirlenmiş ve bu kategoriler kapsamında çeşitli ilkeler, kurumlar ve görev tanımları yapılmıştır. Örneğin, özel ihtiyaçları olan çocukların nasıl belirleneceği, bu çocuklara nasıl bir eğitim programı sunulacağı, eğitimlerinin nasıl izleneceği gibi detaylar bu yasa çerçevesinde düzenlenmiştir.

2916 sayılı yasa, toplumda özel eğitimin önemine dair farkındalığın artmasına da katkı sağlamıştır. Yasayla getirilen düzenlemeler, sadece bireylerin eğitimi üzerinde değil, aynı zamanda ailelerin bu süreçlere dahil edilmesi ve bilinçlendirilmesi üzerinde de etkili olmuştur. Bu, özel eğitime muhtaç bireylerin daha sağlıklı ve destekleyici bir çevrede büyümesine katkı sağlamıştır. Özetle, bu yasa, Türkiye'de özel eğitimin temel taşlarından biri olmuş, sistemin daha kapsayıcı ve etkili bir hale gelmesine önemli katkılarda bulunmuştur.

1990'lı yıllar, Türkiye açısından özel eğitim sektöründe önemli gelişmelere ve köklü değişimlere sahne olmuştur. Bu dönemde, özel eğitimin hem akademik alanda hem de pratik uygulamalar bağlamında hızlı bir büyüme gösterdiğine tanık olmaktadır. AB tarafından yayınlanan Konsey İlke Kararlarına göre;

Üye ülkeler, kendi öğrenim politikaları çerçevesinde ve yine kendi eğitim sistemlerini dikkate alarak uygun olan her durumda özürlü öğrencilerin genel öğrenim sistemine katılmaları veya katılım teşviki ile ilgili çabalarını gerektiğinde güçlendirmeyi kabul etmişlerdir (AB Konsey İlke Kararları, 1990, md. 90/C).

Genel öğretim sistemine tam katılım, uygun olan her durumda ilk seçenek olarak kabul edilmeli ve tüm öğretim kurumları özörlü öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayacak durumda olmalıdır. Bu konu ile ilgili olarak aile-okul-toplum-dinlenme etkinlikleri-çalışma hayatı arasındaki bağlar oluşturulmalı ve güçlendirilmelidir. Özörlü öğrencilere genel öğretim sistemi içerisinde mümkün olan en st düzeyde öğrenim sağlanması, özörlü kişilerin bağımsızlıkları ve topluma katılmalarını teşvik etmenin önemli ve olmazsa olmaz şartı olarak kabul edilmelidir (AB Konsey İlke Kararları, 1990, md. 162/02). şeklinde Türkiye’de yansıması olmuştur.

Özellikle personel yetiştirilmesi ve akademik çalışmaların artışı, bu alanın profesyonelleşmesi yolunda önemli bir ivme kazandırmıştır. 1990'lara geldiğimizde, özel eğitimde görev alacak uzman personel sayısında belirgin bir artış yaşanmıştır. Bu artış, hem eğitim alanındaki ihtiyaçların daha iyi karşılanmasına hem de özel eğitimin toplumsal bilinirliğinin yükselmesine katkı sunmuştur. 1960’lı yıllarda oldukça sınırlı bir altyapıya sahip olan Türkiye’nin özel eğitim sektörü, 1990'larda çok daha güçlü bir noktaya ulaşmıştır. O dönemde sadece 55 ön lisans mezunu, 3 yüksek lisans mezunu ve 1 doktora sahibi kişi çalışmaktaydı. Ancak 1990 yılında bu tablo tamamen değişmiştir. Özel eğitim alanında eğitim görmüş ve bu alanda çeşitli kademelerde hizmet sunan bireylerin sayısı kayda değer ölçüde artmıştır: 625 öğretmenlik sertifikası sahibi, 187 lisans mezunu, 66 yüksek lisans mezunu, 16 doktora sahibi, 2 yardımcı doçent, 6 doçent ve 5 profesör, sektörde hizmet vermeye başlamıştır (zsoy, 1990, s. 126). Bu sayısal artış, sektördeki bilgi birikiminin ve uygulama kalitesinin de olumlu yönde gelişmesine yol açmıştır. Özetle, 1990’lı yıllar Türkiye’de özel eğitimin kurumsallaşarak, toplumda kök salmasına vesile olmuş bir dönemdir.

1990’lar sonrasında özel eğitim ve kaynaştırma programları Türkiye’de önemli bir gelişim sürecine girdi. Milli Eğitim Bakanlığı bu dönemde kaynaştırma eğitimindeki eksiklikleri tespit ederek bir dizi somut adım atmaya karar verdi. Bakanlık; gelecek yıllarda kaynaştırma uygulamalarının kalitesini artırmak ve daha geniş kitlelere ulaşmak amacıyla, belirli illerde pilot projeler başlatmıştır (şura Raporu, 1999).

Türkiye'de 1997 yılında özel eğitim alanında kritik bir yasal düzenleme olan 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kabul edilmiştir. Bu kararname, özel eğitim ihtiyaçları olan bireylerin eğitim haklarını korumak amacıyla bazı düzenlemeleri içermektedir. Türk Milli Eğitim Sistemi'nin genel hedef ve ilkeleri doğrultusunda hazırlanan bu düzenlemeyle, özel gereksinimli bireylere, eğitimde eşitlik ve kapsayıcılık sağlanması hedeflenmiştir. Böylece, özel eğitim hizmetlerinin erişilebilirliği artırılarak, bu bireylerin topluma daha fazla katılım göstermeleri ve kişisel gelişimlerini maksimum seviyeye çıkarmaları amaçlanmaktadır. Kanun, tanılama, değerlendirme ve yerleştirme süreçlerini detaylı bir biçimde açıklamakta ve bu adımların nasıl yönetilmesi gerektiğine dair rehberlik sunmaktadır. Ayrıca, kaynaştırma eğitimiyle ilgili ilkeler bu düzenlemede net olarak ifade edilmiştir. Bu, özel gereksinimli öğrencilerin genel eğitim ortamlarında daha etkin bir şekilde eğitim alabilmelerine yardımcı olmayı hedefler (Çitil, 2009, s. 58).

4.4.Türkiye’de 2000 Sonrası Özel Eğitim Uygulamaları: Gelişmeler ve İmkanlar

1975 yılında çıkarılan ve özel eğitim kurumlarını ilgilendiren 625 sayılı Kanun, 1984 yılında yapılan değişikliklerden sonra, 2005 yılında bir kez daha önemli bir revizyona uğramıştır. 01.07.2005 tarihli ve 5378 sayılı Kanun, engelli bireylerin haklarını koruma amacıyla birçok düzenleme getirmiştir. Bu düzenlemelerin kapsadığı kesimler arasında engelliler, onların aileleri ve engellilere hizmet sunan çeşitli kurumlar bulunmaktadır. Ayrıca, bu kanun ile birlikte özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri de kapsam içerisine alınmış ve bu kuruluşlarla ilgili yetki ve denetim sorumluluğu Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir (Çitil, 2009, s. 63).

Kanun, özel gereksinimli bireylere yönelik olarak kapsamlı bir şekilde düzenlenmiş ve toplam 52 maddeye yayılmıştır. Özellikle bu kanun, sadece bireyleri değil, aynı zamanda onların ailelerini ve onlara hizmet sunan kurumları da içine alarak kapsayıcı bir yaklaşım benimsemektedir. Öne çıkan bir unsur ise, kanunun ilk maddesinde "onura saygı" kavramına vurgu yaparak, özel gereksinimli bireyleri damgalayan ya da olumsuz bir şekilde etiketleyen geleneksel bakış açılarından uzaklaşıldığıdır. Bu perspektif değişimi, bu bireylerin güçlendirilmesi, toplumsal yaşama etkin bir şekilde katılımlarının sağlanması ve

önleyici tedbirlerin alınması hedeflerini de beraberinde getirmiştir. Ancak, kanun metninde "özürlü" ve "engelli" terimlerinin birbirinin yerine sıkça kullanılması, kavramsal bir karmaşa yaratabilmektedir. Bu, hem terminolojide hem de uygulamada karışıklıklara yol açabilir. Daha net ve evrensel bir dil kullanmak, anlam birlikteliği sağlamak adına faydalı olacaktır. Yasaların ele aldığı alanın derinliğine rağmen, bazıları bu tür düzenlemelerin yeterli olup olmadığını sorgulayabilir. Hedeflenen değişimlerin gerçekleştirilmesi, sadece yasal düzenlemelerle sınırlı kalmayarak, eğitim sisteminde, sağlık hizmetlerinde ve genel toplum yaşamında da somut değişiklikler gerektirmektedir. Bu nedenle, yalnızca yasal metinlerle sınırlı kalmak yerine, bu maddelerin pratikte nasıl işlev kazandığını ve ne ölçüde uygulandığını takip etmek hayati öneme sahiptir. Yeni düzenleme, özel eğitimde standartların yükseltilmesine ve ilgili tüm paydaşların daha etkin bir hizmet almasına olanak sağlamıştır. Böylece, Türkiye'de çok partili dönemin gelmesiyle birlikte özel eğitim hizmetlerinin yapısında radikal değişikliklerin zemini hazırlanmış ve bu alanda sistematik ilerlemelere kapı aralanmıştır. Sivil toplum kuruluşları ve kamu otoriteleri de yıl boyunca çeşitli etkinliklerle aktif bir şekilde faaliyet göstermişlerdir. Avrupa Özürlüler Forumu, özellikle dikkat çeken çalışmalar yürütmüştür. Bu çalışmalar, gençler, okullar, politikacılar, medya ve özürlü kuruluşlarına yönelik olarak tasarlanmıştır (engelsizbilişim.org.tr, 2011).

Türkiye mevzuatına derinlemesine baktığımızda, bazı düzenlemelerin engelli bireyler için ayrımcılık oluşturma potansiyeline sahip olduğu göze çarpmaktadır. Özellikle dikkat çeken Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, her engelli bireyin akranlarıyla birlikte aynı ortamda eğitim alma hakkını merkezi bir ilke olarak kabul etmesine rağmen, bu hakkın fiilen uygulanabilmesi için bazı kısıtlayıcı şartlar getirmiştir. Kaynaştırma eğitimi imkanı sunulması gereken zorunlu eğitim çağındaki birçok engelli çocuk, belirlenen ölçütler ve koşullar nedeniyle bu hakkın dışında bırakılmıştır. Yönetmelikte, kaynaştırma uygulamalarından yararlanacak öğrencilerin karşılaması gereken kriterler, birçok engelli bireyin eşit eğitim hakkını sağlamak yerine, onları bütünsel eğitim fırsatlarından mahrum bırakabilmektedir. Bu durum, engelli bireylerin eğitimde tam katılımını sağlama çabalarına gölge düşürmekte ve adil bir eğitim sistemi inşa etme hedefimize katkıda bulunmaktan alıkoymaktadır (MEB, 2000)

Yönetmelik, bazı engelli gruplarını kaynaştırma eğitimine dahil etmek için özel koşullar belirlemiştir. Buna göre, işitme, görme, ortopedik engelleri olanlar ve orta düzey zihinsel engellilerin durumu uygun olanları kaynaştırma yoluyla eğitime kabul edilmektedir. Ancak, diğer gruplar için bu durum farklılık göstermektedir. Ağır zihinsel engelli öğrenciler ve ilköğretim düzeyinde otizm spektrum bozukluğu nedeniyle standart program hedeflerini gerçekleştiremeyecek olanlar, kaynaştırma sürecinin dışında bırakılmıştır. Bu öğrenciler, yalnızca özel eğitim okullarında veya kurumlarında eğitim alma imkanına sahip olacaktır. Dolayısıyla, bazı engelli grupları için kaynaştırma modelinin sınırlı bir seçenek olduğu ve bu öğrencilerin alternatif eğitim yollarına yönlendirildiği görülmektedir. Bu durum, eğitimde fırsat eşitliği sağlanmasında önemli engeller teşkil edebilir.

Engelli bireyler için eğitimde fırsat eşitliği sağlanması amacıyla var olan ayrımcı yapıların ortadan kaldırılması gereklidir. Bu doğrultuda, Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2008 yılında 2008/60 sayılı "Kaynaştırma Yoluyla Eğitim Uygulamaları" başlıklı bir Genelge yayınlamıştır. Bu düzenleme, Özürlüler Kanunu öncesinde oluşturulan ilgili mevzuatlardaki "kaynaştırma eğitimi" kavramının uygulamalarını yeniden ele almayı amaçlamıştır. Hali hazırdaki 2004 yılına ait Genelge ise yürürlükten kaldırılarak, engelli öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasında kaynaştırma eğitimi modeline öncelik verilmesi vurgulanmıştır. Böylelikle, tüm engelli bireylerin eğitim sürecine daha fazla dahil edilmesi ve eşit koşullar altında bu sürece katılımının sağlanması hedeflenmiştir. Eğitimde sağlanacak olan bu anlayış değişikliği, engelli öğrencilerin sosyalleşmesine ve eğitimde daha kapsayıcı bir yapının oluşturulmasına zemin hazırlayacaktır (MEB, m.17)

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), 2002/03 eğitim öğretim yılı itibarıyla, her eğitim seviyesinde okul bazında örgün eğitim istatistiklerini toplamak ve dijital platformda yayımlamak amacıyla bir girişimde bulunmuştur. Bu doğrultuda, "Milli Eğitim Müdürlükleri Yönetim Bilgi Sistemi Modeli" (İLSİS) ve "MEB Bilgi İşlem Merkezi" ile entegre online bir sistem başlatılmıştır. Eğitim ve öğretim yılının başlangıcında ve bitiminde toplanan bu veriler, geniş kapsamlı bir veri tabanının oluşturulmasına katkı sağlamaktadır; böylece eğitim politikalarının planlanması ve uygulanmasında daha verimli ve etkin bir şekilde hareket edilmesi desteklenir.

İlköğretim çağındaki çocukların eğitim dışında kalma oranlarını kesin olarak belirlemek zordur, ancak bu yaş grubundaki çocukların eğitim kurumlarına kayıtlarının yapılması sayesinde belirli bir veri elde etmek mümkün hale gelir.

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü, engelli bireylere yönelik daha detaylı veri toplayarak kapsamlı bir veri tabanı oluşturmak hedefiyle "Özürlü Birey Modülü"nü hayata geçirmiştir. Bu modül aracılığıyla, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri ile özel okullar, bünyelerindeki engelli öğrencilere dair bilgileri elektronik sistemler üzerinden toplayarak Bakanlığa aktarabileceklerdir. Böylece, engelli bireylerin eğitim süreçleri hakkında daha detaylı bilgilere ulaşılacak ve bu süreçlerin iyileştirilmesi yönünde etkili politikalar geliştirilebilecektir. Söz konusu bu adım, engelli eğitiminin daha etkili bir şekilde yönetilmesine katkı sağlayacak stratejik bir gelişme olarak öne çıkmaktadır.

5580 sayılı Özel Eğitim Kurumları Kanunu, 08 Şubat 2007 tarihinde yayımlanmış olup 16 maddeden oluşmaktadır, içeriği; “Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişileri veya özel hukuk hükümlerine göre yönetilen tüzel kişiler tarafından açılacak özel öğretim kurumlarına kurum açma izni verilmesi, kurumun nakli, devri, personel çalıştırılması, kurumlara yapılacak mali destek ve bu kurumların eğitim-öğretim, yönetim, denetim ve gözetimi ile yabancılar tarafından açılmış bulunan özel öğretim kurumlarının; eğitim-öğretim, yönetim, denetim, gözetim ve personel çalıştırılmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir” formatındadır (mevzuat.gov.tr, 2007, md.1). Kanunun 2. maddesi, özel gereksinimli bireylerin eğitimine odaklanarak "özel eğitim gerektiren bireyler" ifadesine yer vermektedir. Bu, özel gereksinimlilerin eğitimiyle ilgili ihtiyaç duyulan çeşitli bileşenleri kapsamlı bir şekilde ele alır. Özellikle, özel bireylerin yanı sıra, onlara hizmet edecek özel yetiştirilmiş personel, özel olarak tasarlanmış eğitim programları ve bu tür hizmetleri sunacak özel eğitim kurumları gibi konuların detayları üzerinde durulmuştur. Özel eğitimle ilgili başlıklar, dikkatli bir şekilde detaylandırılmış olup, tanılama yöntemlerinden tedavi süreçlerine kadar uzanan geniş bir çerçeve sunmaktadır. Ayrıca, bu bireylerin yeteneklerini en üst düzeye çıkarmak ve bağımsız yaşam becerilerini geliştirmek için nasıl bir yol izlenmesi gerektiği konusunda da uygulamaya yönelik bir kılavuz işlevi görebileceği anlaşılmaktadır. Bu kanunun, özel eğitim politikaları için sağlam bir zemin sunduğu söylenebilir. Ancak,

sürekli değişen toplumsal ihtiyaçlara uyum sağlamak ve etkili uygulamalar geliştirmek için bu politikaların güncellenmesi kritik önem taşır. Prensip olarak iyi niyetli ve kapsamlı görünen bu düzenlemelerin, pratikte de etkili olup olmadığını gözlemlemek, eksiklikleri hızla tespit etmek ve geliştirmek noktasında önem taşımaktadır. Uygulama aşamasında karşılaşılabilecek zorluklar, farklı paydaşların iş birliğiyle aşılabılır (MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2008).

2007 yılında gerçekleştirilen önemli bir düzenleme ile 2828 sayılı Kanunun belirlediği engel türlerine odaklanan rehabilitasyon ağırlıklı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri, 5378 sayılı Kanun kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmiştir. Bu değişiklikle birlikte, söz konusu merkezler, Milli Eğitim Bakanlığı çatısı altında toplanarak merkezi bir yönetim şekline kavuşturulmuştur. Bu adımın temel amacı, eğitim hizmetlerinin daha standart ve koordineli bir hale getirilmesini sağlamaktır. Böylelikle, çeşitli engel gruplarına yönelik eğitimin kalitesinin artırılması, eğitime eşit erişimin sağlanması ve tüm öğrencilerin ihtiyaçlarına daha etkili bir şekilde destek verilmesi planlanmıştır (MEB Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü).

Buna ek olarak; özel gereksinimli bireylerin ihtiyaçlarına uygun hizmetlerin daha iyi planlanmasına ve sunulmasına olanak tanınması amacıyla, 19 Temmuz 2008 tarihinde yürürlüğe giren bir yönetmelik, engelli bireylerle ilgili bilgilerin sistematik olarak ülke genelinde kaydedilmesini sağlamayı amaçlamaktadır. "Özürlüler Veri Tabanı Oluşturulmasına ve Özürlülere Kimlik Kartı Verilmesine Dair Yönetmelik" adıyla bilinen bu düzenleme, engelli bireylerin yasal haklarından etkili bir şekilde yararlanabilmeleri için önemli bir adım atmaktadır. Böylece, engellilere yönelik politika ve hizmetlerin geliştirilmesi süreci daha kapsamlı ve etkili bir hale gelmiştir (Resmi Gazete, 2008, s. 26941)

3 Mayıs 2013 tarihinde kabul edilen 6462 sayılı “Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”. Hükümdeki “... sakatlığı ...” ifadesi 25.04.2013 tarihli 6462 sayılı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun

Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 1. maddesinin 52. fıkrasının (c) bendi ile "... engelliliği ..." şeklinde değiştirilmiştir (md. 408).

Kanun, çeşitli mevzuatlarda engellilere yönelik dilin daha duyarlı ve saygılı bir hale getirilmesi amacıyla önemli bir adım atmıştır. Bu düzenleme ile başta "sakat," "özürlü" ve "çürük" gibi belirli olumsuz ve damgalayıcı terimler, yerlerini "engelli" ve türevlerine bırakmıştır. Söz konusu değişiklik, sadece terminolojik bir yenilik getirmekle kalmamış, aynı zamanda toplumsal duyarlılığı artırmayı ve engelli bireylerin haklarına saygıyı teşvik etmeyi amaçlamıştır. Öte yandan, 5378 sayılı Kanun çerçevesinde yapılan diğer düzenlemeler ve girişimler, engellilerin yaşam kalitesini yükseltmeyi ve onlara sunulan imkanların daha ileri noktalara taşınmasını hedeflemektedir (resmigazete.gov.tr.). Türkiye'deki eğitim sistemi, engelli bireylerin eğitimine yönelik özel kurallar ve düzenlemelerle geliştirilmiş olup, bu kişilere yönelik destek sağlamaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 42. maddesi, "Hiç kimse eğitim ve öğrenim hakkından mahrum bırakılamaz. Devlet, maddi imkansızlıkları olan başarılı öğrencilerin eğitimlerine devam edebilmeleri için burslar ve diğer destekler sağlar. Ayrıca, devlet özel eğitim gereksinimi olan bireyleri topluma kazandırmak adına gerekli tedbirleri alır" diye dikkat çekerek her bireyin eğitim alma hakkı bulunduğu ve eğitimde eşit fırsatların sağlanmasının gerekliliği ifade edilmektedir. Türkiye'nin benimsemiş olduğu uluslararası kurallar, özel ihtiyaçları olan kişiler için belirlenen politikaların oluşturulmasında rehberlik etmektedir. Türkiye'nin Anayasa'sında yer alan ve eğitim hakkını ana ilke olarak gören Milli Eğitim Temel Kanunu, engelli bireylerin eğitimine ilişkin detaylı düzenlemeler içermemektedir.

Ancak, "Fırsat ve imkan eşitliği" başlığı altında, özel eğitime ihtiyaç duyan ve korunması gereken çocuklar için özel tedbirlerin alınacağı belirtilmiştir. "2004 yılında yapılan bir değişiklikle Anayasa'nın 90/5. maddesine "usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır" şeklinde bir cümle eklenmiştir. Böylece temel hak ve özgürlüklere ilişkin Türkiye'nin taraf olduğu bir uluslararası anlaşma ile kanun hükmü arasındaki bir çatışmada, uluslararası

anlaşmaya üstünlük tanınacağı açıklığa kavuşturulmuştur" (AİHS, 2016, s. 81-129). 1961 tarihli İlköğretim ve Eğitim Kanunu, engelli bireylerin eğitime dair sınırlı bir hükme sahiptir.

Bu hükümde, özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklar için açılacak olan okul ve sınıfların, zorunlu ilköğretim kurumları arasında kabul edileceği belirtilmiştir (222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 1983, md.2917/2). Avrupa Konseyi Engellilik Stratejisi Eylem Planı Avrupa Konseyi'nin 2017-2023 dönemi için öncelikliklerini belirlemektedir. Stratejinin esas amacı, Konsey'in katkı sunabileceği alanlarda fırsat eşitliği, eşitlik ve itibar sağlamasına yöneliktir. Bu amaç doğrultusunda beş öncelik alanı belirlenmiştir ve içinde eğitim bölümünün yer alması eğitimin kavrayıcı yönüne vurgu yapmaktadır (Avrupa Konseyi Engellilik Stratejisi, 2017-2023). Eğitim bölümüne göre (2010-2020); Kaliteli eğitimin herkese eşit bir şekilde sunulması ve hayat boyu öğrenmenin teşvik edilmesi, engelli bireylerin topluma tam anlamıyla katılmasına ve yaşam kalitelerini artırmasına olanak tanır. Ancak, Avrupa'da eğitim alanında hâlâ önemli eşitsizlikler mevcuttur.

Avrupa Birliği, üye devletlerin kendi eğitim içeriklerini ve yapısal düzenlemelerini belirleme yetkisini kabul etmekle birlikte, engelli öğrencilerin kapsayıcı eğitim almasına ve kesintisiz öğrenim imkanlarına erişim sağlamasına büyük önem verir. Ayrıca, AB'nin Hayat Boyu Öğrenme Programı, bu öğrencilerin Avrupa genelinde eğitim fırsatlarından yararlanmalarını ve hareketliliğini teşvik etmektedir. Mevcut yasa ve düzenlemelere göre, engelli bireyler genel eğitim kurumları ile meslek eğitime yönelik okullarda eğitim almaya hak sahibidirler. Ancak, bu durum engellilerin eğitiminde "özel eğitim ihtiyaçları" kavramını öne çıkarmıştır.

Engelli bireylerin eğitim ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için uygulanan yöntemler ve alınan önlemler, mevcut eğitim sistemi ile birlikte ele alınmalı ve değerlendirilmelidir. Engelli bireylerin genel eğitim sistemine entegre olmalarını sağlamak için ihtiyaç duydukları temel destekleri almalarına özen gösterilmektedir. Bu destekler, kapsamayı en üst düzeye çıkarmayı amaçlar ve engelli bireylerin akademik ve sosyal gelişimlerini en iyi şekilde destekleyen, uygun eğitim ortamları

sunulmasını içerir. Bireylerin ihtiyaçlarına göre etkili destek önlemleri sağlanarak, eğitim süreçlerinde tam katılımları hedeflenmektedir.

4.5. Stratejik Planlar

Stratejik planlar, bir kurum veya kuruluşun geleceğe dönük hedeflerini ve vizyonunu belirleyen önemli dokümanlardır. Bu planlar, kuruluşun uzun vadede ulaşmak istediği hedefleri ve bu hedeflere ulaşırken dikkate alınacak temel ilke ve politikaları ortaya koyar. Aynı zamanda, kurumun önceliklerini açıkça belirleyerek, bu hedeflere ulaşmanın en etkili yollarını ve stratejilerini de kapsar. Stratejik planlar, kurumsal başarıya ulaşma sürecinde bir yol haritası görevi görerek önemli kararların alınmasına rehberlik eder. 2019-2023 Strateji Planı, Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı tarafından geliştirilmiş olup, Türkiye'nin eğitim sisteminde köklü bir değişim öngörmektedir. 2023 eğitim vizyonunu rehber edinerek hazırlanan bu plan, geçmişte sıklıkla karşılaşılan erişim ve sayısal yetersizliklerin ötesine geçerek, odak noktasını eğitimde kaliteye yöneltmektedir. Böylece, Türk Milli Eğitim Sistemi, gelecek yıllarda öğrencilerine çok daha etkili ve derinlemesine bir eğitim deneyimi sunarak, bir "nitelik devrimi" gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Bu stratejik plan, özel gereksinimli çocukları ve sıklıkla dezavantajlı olarak değerlendirilen özel politika gerektiren grupları öncelikli bir alan olarak ele almaktadır. Engelli bireylerin eğitim süreçlerine daha etkin katılımını sağlamak amacıyla kapsamlı politika ve stratejiler geliştirilmekte, uygulanmakta ve koordine edilmektedir. Ayrıca, özel yetenekli çocukların potansiyellerini korumak ve geliştirmek adına onlara yönelik özel eğitim programları tasarlanmakta ve hayata geçirilmektedir. Bu adımlar sayesinde, her bireyin ihtiyaçlarına göre şekillenen bir eğitim sisteminin oluşturulması hedeflenmektedir (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 2019, md.b). Milli Eğitim Bakanlığı Bilgi İşlem Sistemi (MEBBİS) üzerinden engelli bireylerle etkili iletişim ağı kurarak onların bilgilerine erişim sağlanması hedeflenmektedir. Bu girişim, engelli çocuklar için adil bir eğitim sistemi geliştirme amacını taşıyan modellerin belirlenmesinde kritik rol oynayacaktır. Ayrıca, okulların fiziksel şartları engelli öğrencilere uygun şekilde iyileştirilecek ve özel eğitim ihtiyacı olan çocuklara sunulan hizmetlerin kalitesi artırılacaktır. Özel eğitim gereksinimi bulunan bireylerin tespit ve tanı sisteminin daha verimli hale getirilmesi planlanmaktadır. Bunun yanı sıra, öğretmenler, yöneticiler ve ailelerin özel eğitime

yönelik farkındalığını artırmak ve yerel yönetimlerin yeterli sayıda özel eğitim merkezi kurmalarını sağlamak öncelikli hedefler arasındadır. Bu süreç boyunca gerçekleştirilen özel eğitim hizmetlerinin kalite kontrolü ve denetimi de titizlikle yürütülecektir. 2019-2023 Strateji Planı, özel gereksinimli bireyler konusunda alışılmışın dışında bir bakış açısı sunmakta, nicelikten çok niteliğe odaklanılması gerektiğini önermektedir. "Dezavantajlı grup" olarak sınıflandırılan özel gereksinimli bireyler, bu plan çerçevesinde mercek altına alınmıştır. Plan, bu çocukların eğitiminin her boyutunu kapsayan stratejik unsurlara odaklanarak belirgin hedefler çerçevesinde düzenlenmiştir. Bu yaklaşım, geleceğin eğitim politikalarında umut verici bir ilerleme olarak değerlendirilebilir (www.aile.gov.tr).

4.6. Çalıştaylar

Çalıştaylar, belirli konulara odaklanmış yapıları ve yoğun katılımcı faaliyetleri sayesinde, yenilikçi çözüm ve stratejilerin geliştirilmesi için etkili bir yöntem sunar. Elde edilen sonuçlar, genellikle ilgili alanlarda önemli katkılar sağlayarak, fark yaratır. Her çalıştay raporu bir politika belgesi olarak kabul edilmese de, bazılarının değerlendirme sonuçları eğitim politikalarının şekillendirilmesinde kullanılabiliyor. Örneğin, 2013 yılında Türkiye Engelsiz Bilişim Platformu tarafından organize edilen ve İstanbul Üniversitesi'nin ev sahipliği yaptığı "Uluslararası Katılımlı Engelsiz Bilişim 2013 Sempozyumu" sırasında, Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü (YEGİTEK) ile işbirliği yapılarak "FATİH Projesi" ve Engellilere Yönelik Çalıştay düzenlenmiştir.

İlk olarak 2012 yılında Manisa'da düzenlenen sempozyumda gerçekleştirilen çalıştay, önemli katkılar sağlamış ve ülkenin eğitim politikalarında modern bir dönüşüm sağlayabileceği düşünülmüştür. Bu etkinlikte tartışma yöntemi, engellilik kavramının geniş bir perspektifte ele alınmasını sağlamış ve özel gereksinimli bireylere yönelik konulara öncelik verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın uygulamaya koyduğu internet altyapı projeleri kapsamında FATİH Projesi, Eğitim Bilişim Ağı (EBA) ve elektronik içerikler gibi şu sorulara yanıt aranmıştır: "Engelliler için özgün uygulamalar nasıl geliştirilebilir?", "Eğitim içeriklerinden engellilerin yararlanma yolları nelerdir?" ve "Farklı bakış açılarından nasıl yenilikçi projeler tasarlanabilir?". Çalıştayda, zihinsel ve fiziksel engelleri olan

çocuklar ile üstün yetenekli bireylerin de bu projelere dahil edilmesi gerektiğine özellikle dikkat çekilmiştir. Sonuç sunumunda, fırsat eşitliği sağlanmasının önemine vurgu yapılmış ve engelli bireylerin de aktif olarak sürece katılması gerektiği üzerinde durulmuştur. Ayrıca, 'engelliler adına' değil, 'engellilere uygun' içeriklerin geliştirilmesinin hayati önem taşıdığı net bir şekilde ortaya konulmuştur (Türkiye Engelsiz Bilişim Platformu, 2013, s. 16,23,24).

2013 yılında gerçekleştirilen sonraki çalıştayda, eğitimde fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik projelere engelli bireylerin dahil edilmesinin önemi vurgulanmıştır. Bu sefer, farklı çalışma grupları oluşturulmuş; bunlardan ikisi görme engelli katılımcılardan, biri de engelli ve otizm üzerine yoğunlaşmış uzmanlardan oluşmuştur. Çalıştayın temel amacı, "engelli bireylerin bilişim teknolojilerinden beklentileri nelerdir ve FATİH Projesi bu beklentileri nasıl karşılayabilir?" sorusuna yanıt aramaktır. Sonuç bildirgesinde, Milli Eğitim Bakanlığı'nın öncü projelerinden biri olan FATİH Projesi'nin, engelli bireyler için de büyük bir fırsat sunacağı ve onların eğitim sürecine daha etkin katılımlarını sağlayacak bir anahtar olarak değerlendirilmesi gerektiği öne çıkarılmıştır (Yammoto, 2014, s. 3-5).

İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) öncülüğünde başlatılan "Engelsiz Tekstil" sosyal sorumluluk projesi, engelli bireylerin ihtiyaçlarına yönelik giyim çözümleri geliştirme amacı taşıyan önemli bir girişimdir. Bu proje kapsamında düzenlenen "Engelliler için Engelsiz Giysi" Çalıştayı, 11 Mart 2014 tarihinde İTÜ'nün tarihi Taşkışla yerleşkesinde gerçekleştirilmiştir. Çalıştaya, İTÜ Rektörü Prof. Dr. Mehmet Karaca ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürü Dr. Aylin Çiftçi başta olmak üzere, çeşitli akademisyenler, moda tasarımcıları ve sivil toplum temsilcileri katılmıştır. Çalıştayda, engelli bireylerin giyinirken karşılaştıkları zorlukları aşmak ve onlara daha fazla rahatlık sunacak giysi tasarımları geliştirmek üzere fikir alışverişinde bulunulmuştur. Kullanıcı deneyimini ön planda tutan bu etkinlik, hem tasarımcıların hem de kullanıcıların deneyimlerinden yararlanarak pratik ve işlevsel çözümler üretmeye odaklanmıştır. Söz konusu çalıştay, tekstil alanında inovasyonu teşvik ederek engelli bireylerin yaşam kalitesini artırmak amacıyla çeşitli atölye çalışmaları ve sunumlar içermiştir. Ayrıca, farklı disiplinlerden katılımcıların bir araya geldiği bu ortam, üniversite-sanayi iş birliği imkanlarını da araştırarak ilerici çözümler geliştirilmesinin önünü

açmıştır. Çalıştayı sonunda, katılımcılar engelli bireylerin kullanımına uygun, estetik ve ergonomik giysi prototipleri üzerinde fikir birliğine varmış ve bu alanda daha fazla araştırma yapılması için yol haritaları belirlenmiştir (www.aile.gov.tr).

2016 yılında gerçekleştirilen 3. Eğitim Teknolojileri Zirvesi, eğitim teknolojileri alanında çeşitli paydaşları bir araya getiren önemli bir organizasyon olarak dikkat çekti. Etkinlik boyunca çeşitli atölye çalışmaları, paneller ve oturumlarla zengin bir içerik sunuldu. Zirvede, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2010'dan bu yana yürütülen FATİH Projesi ve EBA eğitim portalı gibi önemli projeler ön plana çıkarıldı. Öğrencilere sosyal medya aracılığıyla ulaşmanın yolları üzerine tartışmalar yapıldı ve kodlama eğitiminin önemi vurgulandı. Ayrıca, mobil öğrenme, oyun tabanlı eğitim, STEM (Fen, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik), robotik ve engelsiz bilişim konuları üzerine çalışmalar kapsamlı bir şekilde ele alındı. Etkinlikte sunulan 75 bildirinin sadece üçünün engelli bireylere odaklanması dikkat çekiciydi. Bu bildirilerden biri, işitme engelliler için 3. sınıf fen bilimleri ders içeriği üzerinedir. Diğerleri arasında, engelli bireylerin afet ve acil durum risklerine karşı farkındalık kazanmalarını sağlamak amacıyla geliştirilen bir öğrenme yönetim sistemi ve işitme engelli öğrenciler için yeni bir eğitim yaklaşımı olarak STEM ile ilgili örnek bir çalışma olan "Mucit" yer alıyordu. Bu durum, engelli bireyler için daha fazla çalışmalı olduğuna dair bir işaret olmuştur (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 2017, ss. 5-17). Çalıştaylar, toplumsal sorunlara yönelik akademik zekanın yaratıcı ve yenilikçi çözümler sunabileceği önemli platformlardan biridir. Özellikle eğitim politikalarında, özel gereksinimlere odaklanan çalıştayların sayısının az olduğunu görmekteyiz. Buna karşın, yukarıda bahsedilen çalıştaylar, bu alana dair anlamlı ve etkili içerikler üreterek özel gereksinimli bireylere fırsat eşitliği sağlayacak pratik çözümler geliştirmeyi başarmıştır.

Özel gereksinimli bireylerin sadece "yardıma ihtiyacı olan bireyler" olarak görülmekten ziyade, "kendilerine uygun içeriklere ve desteklere ihtiyaç duyan bireyler" olarak tanımlandığı bir bakış açısına geçiş yapılması oldukça önemli bir adımdır. Bu çalıştaylarda, özel gereksinimli bireylerin temsil edilmesi ve onlarla ilgili çalışan uzmanlara yer verilmesi, bu bireylerin seslerinin duyulması ve ihtiyaçlarının gerçekten anlaşılması açısından büyük bir ilerleme sağlamaktadır.

Böyle platformlar, sadece farkındalığı artırmakla kalmayıp aynı zamanda kapsayıcı ve erişilebilir çözümlerin geliştirilmesine de olanak tanır.

28 Kasım 2024 tarihinde gerçekleştirilen “Yaşlılık ve Güvenlik Çalıştayı”, T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü, Polis Akademisi Başkanlığı ve Asayiş Daire Başkanlığı’nın iş birliğiyle düzenlendi. Bu özel etkinlikte, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanı ve aynı üniversitenin Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Prof. Dr. Emine Özmete de katılım gösterdi. Çalıştay, özellikle yaşlı bireylerin güvenliğini ve yaşam kalitesini artırmayı amaçlayan politikaların geliştirilmesi amacıyla önemli bir platform sağladı.

Etkinlik sırasında, "Türkiye’de Engellilere İlişkin Mevcut Durum" ve "Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri" başlıklı oturumlar düzenlendi. İlk oturumda, engelli ve yaşlı bireylere sunulan mevcut hizmetlerin durumu detaylı bir şekilde analiz edilerek ele alındı. Katılımcılar, bu kişiler için güvenlik ve erişilebilirlik konularında sunulan mevcut olanakları değerlendirdiler. İkinci oturumda ise fikir alışverişi yapılarak, uygulamada karşılaşılan engellerin çözülmesine yönelik öneriler masaya yatırıldı. Engelli bireylerin yaşadığı sıkıntılara ve hak ettikleri yaşam standartlarına ulaşmaları için neler yapılabileceği konusunda derinlemesine tartışmalar yapıldı. Çalıştay, yaşlı bireylerin yaşam koşullarını iyileştirmeyi ve onların toplumda daha etkin ve güvende olmalarını sağlamayı hedefleyen bir dizi yenilikçi politika ile sonuçlandı. Farklı alanlardan uzmanların ve akademisyenlerin bir araya geldiği bu etkinlik; multidisipliner bir yaklaşımı teşvik ederek, geleceğe yönelik stratejik planlar oluşturulmasına katkıda bulundu. Tüm bu çabalar, toplumda daha kapsayıcı ve duyarlı bir yapının inşasında önemli bir adım olarak değerlendirildi.

5.SONUÇ

Avrupa Birliğine uyum sürecinde Türkiye’de özel gereksinimli bireylerin eğitim sisteminin politika transferiyle ilişkisi bağlamında mevcuttaki temel düzenlemeleri değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada önemli olduğu düşünülen sonuçlara ulaşılmıştır. Değerlendirmeler, eğitimde fırsat eşitliği ilkesi dayanak alınarak yapılmıştır. Yani çalışma "özel gereksinimli olma kavramı, toplumu oluşturan tüm bireylerin eşit haklara sahip olması gereken eğitim hakları kapsamında ele alınması, farkındalık sağlanması, uygulanabilir yol ve yöntemlerle devam ettirilmesi gerekli bir kavramdır" önermesi üzerinden gerçekleştirilmiş ve bunların kural koyucular tarafından teminat altına alınmasının fertlere sağlayacağı pozitif katkıları değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada, özel gereksinimli bireylerin eğitim politikaları içerisinde nasıl ele alındığı ve bu konuda hangi niteliklerin göz önünde bulundurulduğu incelenmiştir. Özel gereksinimli bireylerin karşılaştığı zorlukların, bu kavramın gerektirdiği ihtiyaç analizlerinin eksik yapılmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Konuyla ilgili bazı akademik çalışmalar, bu bireylerin ihtiyaçlarını tanımlamayı ve açıklamayı hedeflerken, diğer çalışmalar genellikle sadece özel gereksinimli olmanın önemine ve tarihi gelişimine değinmekle sınırlı kalmıştır. Bazı araştırmalarda ise özel gereksinimli bireylerin ihtiyaçlarına yönelik özgün analizler eksik kalmış, bunun yerine uluslararası iyi örneklerden faydalanılarak, bu önerilerin Türk toplumuna uygun hale getirilmeden uygulanmaya çalışıldığı görülmüştür. Bu durum, özelleştirilmiş çözümler yerine genelleştirilmiş yaklaşımlarla yetinilmesine neden olmuştur. Engelli bireylerin eğitimi, sadece bir hak meselesi değil, aynı zamanda toplumun vicdan ve adalet terazisinde tartılması gereken önemli bir konudur.

Çalışmanın amacı, engelli bireylerin eğitim haklarının uluslararası standartlara ve ilkelerine uygun bir biçimde teminat altına alınmasını sağlamak ve bu hakların tam anlamıyla hayata geçirilmesi için gerekli tüm tedbirleri değerlendirmektir. Sonuç bölümünde öncelikle engellilerin eğitim hakkı uluslararası hukuktaki ve anayasal hükümler çerçevesiyle ele alınmış daha sonra ise geniş bir değerlendirme ile Türkiye perspektifi üzerinde durulmuştur.

Avrupa Birliği (AB), başlangıçta ekonomik bir ortaklık olarak kurulmuş olsa da zamanla sosyal, kültürel ve politik alanlara da yayılan bir ortaklığa dönüşmüştür. Bu bağlamda engellilik konusu, sosyal haklar ve eşitlik ilkesi açısından önemli bir yere sahip olmuştur. AB, engelliliği bireyin çevresiyle olan etkileşimi sonucunda ortaya çıkan bir olgu olarak değerlendirir ve engellilerin ayrımcılığa veya damgalamaya uğramaması gerektiğini savunur. Bu nedenle, bireylere yönelik çevresel engellerin kaldırılması ve çevrenin tüm bireylerle, engelliler de dâhil olmak üzere, uyum sağlaması gerektiği vurgulanır. AB'nin bu yaklaşımı, engelliliği bir hak temelli konu olarak ele alır ve ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını hedefler. Bu prensipler, Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı ve Engelliler için Engelsiz Avrupa Tebliği gibi belgelerle desteklenmiştir.

Avrupa Birliği'ne (AB) katılma ve uyum sürecinde sosyal adalet ve eşitlik ilkesi giderek daha fazla önem kazanan bir kriter haline gelmiştir. Bu süreçte, engellilik konusunun dikkate alınması ve engellilerin toplumsal hayattaki sorunlarının gündeme getirilmesi, aday ülkelerin mevzuatlarında bu konunun daha fazla görünürlük kazanmasına yol açmıştır. Engellilerin iş gücüne katılım sağlayamamaları, sosyal yardımlardan yararlanamamaları, toplumsal hayata dahil edilmemeleri, erişilebilirlik imkanlarına sahip olmamaları ve sosyal dışlanma gibi sorunlar bu süreçte ön plana çıkan meseleler olmuştur. Avrupa Birliği'ne üyelik hedefinde olan Türkiye, bu bağlamda ele alınması gereken önemli bir örnektir, zira ülkedeki engelli nüfus dikkat çekici bir büyüklüktedir.

Çalışmanın üçüncü kısmı Türkiye bağlamında ele alındığında, inceleme yöntemi çerçevesinde engellilerin eğitim hakkı, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden doğan yükümlülükleri ele almaktadır. Türkiye'deki hukuk sistemine bakıldığında, engellilerin eğitim alanında dolaylı şekilde ayrımcılığa uğradığını gösteren düzenlemelere rastlanmaktadır. Özellikle dikkat çeken yasal düzenlemelerden biri "Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği"dir. Bu yönetmelikte, kaynaştırma eğitimine katılım şartlarını belirleyen bir kuralda, çoklu engelleri bulunan bireylerin kaynaştırma eğitimine uygun olmadığı belirtilmiştir. Bu tür bir hüküm, hem engelliler ile engelli olmayanlar arasında, hem de engelli bireyler arasında ayrımcılık riskini beraberinde getirir. Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği'nde 1950 Sonrası, 1980 sonrası ve benzer şekilde 2000 sonrası çıkan

kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde de benzer bir şekilde uygulamada sorunlar yaratabilecek maddelere yer verildiği görülmektedir. Bu yönetmelikte bulunan hükümler, eğitimde fırsat eşitliğini zedeleyebilecek uygulamalara neden olma potansiyeli taşır. Bu tür düzenlemeler, eğitime erişimde engelli bireyler üzerinde olumsuz etkiler bırakabilir ve toplumda kapsayıcılığı zayıflatabilir. Eğitim hakkının evrensel bir hak olduğu göz önüne alındığında, bu tür hükümlerin uygulamada engelleyici rol oynaması, Türkiye'nin üstlendiği uluslararası eğitim standartlarıyla da çelişebilir.

Bu araştırma, özel gereksinimli bireyler için eğitim politikaları oluşturulurken, kullanılan kavramların tutarlılık ve doğruluk bakımından problem oluşturduğunu ortaya koymuştur. Farklı belgelerde ve çalışmalarda tutarlı bir kavramsal çerçeve oluşturulmadığı için kafa karışıklığı ortaya çıkmaktadır. Eğitim politikaları kapsamında bu bireyler için net bir tanım ve sınıflandırmaya ulaşılması gereklidir. Bahsedilen genel kavramlar arasında "dezavantajlı", "özel gereksinimli", "sakat", "muhtaç", "özürlü" gibi terimler bulunmaktadır; fakat bunların çoğu, yanlış anlamlar taşıdıkları ve bireylerin durumunu doğru şekilde yansıtamadıkları için tercih edilmemelidir. Özellikle, özel gereksinimli bireyler birer "muhtaçlık" durumu algılandığında, bu bireylerin ihtiyaçlarını gerçek anlamda karşılayan ve onların yaşam kalitesini iyileştiren çözümler gerçekleştirmek zorlaşabilir. Ancak bu durumun onların güçsüz ya da bağımlı olarak nitelendiren kelimeler yerine bir "özel durum" veya "farklı yetenek" gibi bir dil kullanılması durumunda hem akademik düzeyde hem de politika alanında daha çözüm odaklı bir bakış açısı geliştirilebilir, etkili stratejilerin benimsenmesi mümkün hale gelebilir.

Böylesi bir paradigma değişimi, politika yapıcılarının ve toplumun, özel gereksinimli bireylerle ilgili algısını olumlu yönde dönüştürebilir ve eğitimde kapsayıcılığı artırabilir. Sonuç olarak, eğitim ile ilgili tüm çalışmalarda, resmi olarak özel gereksinimli bireyler lehine önerilen terminolojinin benimsenmesi, onların potansiyelini ve topluma katkılarını öne çıkaracak şekilde ele alınmalıdır. Türk hukuk sisteminde, engellilikle ilgili kullanılan "özürlü" veya "sakat" gibi terimlerin, günümüz değerleri ve insan hakları perspektifiyle uyumlu olmadığı açıktır. Bu terimler, engelli bireyleri etiketleyerek, toplum içerisinde onları ayrı bir grup olarak konumlandırabilir ve bu şekilde istem dışı bir dışlayıcılık yaratmış olur. Dolayısıyla,

bu tür tanımların insan onurunu zedelediği ve engelli kişilerin sosyal katılım ve kabul düzeylerini olumsuz etkilediği belirtilmelidir.

Gelişen toplumsal farkındalık ve uluslararası standartlarla uyum sağlamak adına, ülkemizdeki yasal düzenlemelerin de güncellenmesi gerekmektedir. Engellilere yönelik mevzuatın, dil ve terimler açısından daha kapsayıcı ve duyarlı bir anlayışla yeniden ele alınması, toplumun her kesimi için eşitlikçi ve saygılı bir iletişimin önünü açacaktır. Özellikle, günlük hayatta ve kamusal alanda bu değişim sağlandığında, engelli bireyler için daha eşit ve adil bir toplum yapısının oluşturulmasına katkıda bulunulacaktır. Bu süreç, yalnızca hukuki düzenlemelerde değil, toplum genelindeki bilinç ve tutumlarda da köklü bir değişimi teşvik edecektir.

Türk hukuk sisteminde, engelli bireylerin eğitim hakkını güvence altına alan düzenlemelerin etkinliği, yasama, yürütme, idari organlar ve yargının katkıları ışığında değerlendirilmelidir. 1982 Anayasası'nda eğitim, herkes için temel bir hak olarak tanımlanmakta ve özel eğitim gereksinimi olan bireyler için gerekli önlemlerin alınacağı belirtilmektedir. Ancak, bu anayasal güvencenin, engelli bireylerin eğitim hakkını tam anlamıyla karşılamadığı ve özel eğitim ihtiyaçları için daha açık ve kesin düzenlemelerin gerekliliği dikkat çekmektedir. Anayasa'nın eğitim hakkıyla ilgili maddelerinde, özel eğitime ihtiyaç duyan herkesin, evrensel eğitim ilkeleri ve standartlarına uygun, yaşlarıyla birlikte kapsayıcı bir eğitim hakkına sahip olduğu net bir şekilde vurgulanmalıdır. Böylece, kapsayıcı eğitim anlayışı anayasal düzeyde güvence altına alınarak, engelli bireylerin eğitim haklarının daha güçlü bir şekilde korunması sağlanabilir.

Eğitim eksikliği, yerel olmaktan öteye geçmiş ve global bir sorun haline almıştır. Eğitimin uluslararası sözleşmelerle tanınması ve korunmasının bir çözüm olabileceği düşünülse de hukuksal güvencelerin tek başına yetersiz kaldığı ve dünya genelinde milyonlarca kişinin hala eğitimden mahrum olduğu görülmektedir. Engelliler için durum daha da ciddi bir boyut taşımaktadır. Eğitim, finansman ve insan kaynakları ihtiyacının en yoğun olduğu haklardan biridir ve bu hakkın herkes için erişilebilir olması, uluslararası işbirliği ve desteği gerektiren bir çaba olduğunu unutmamak gerekir. Engelli çocukların eğitime eşit şekilde erişebilmesi için ücretsiz ve zorunlu eğitimin yasa ile bir hak olarak tanınması gereklidir. Zorunlu eğitim

yaşındaki çocuk sayısının belirlenmesi ve bu çocukların okula kayıtlarının yapılması ve düzenli devam etmeleri sağlanmalıdır. Anayasa ve mevcut yasalar, engelli bireylerin de bu zorunlu eğitime tam erişimini güvence altına almak amacıyla özel tedbirleri kapsamalıdır. Zorunlu eğitim çağındaki engelli çocuk sayısı üzerine yapılan araştırmalar bazı sonuçlar verse de hâlâ yetersizdir. Erken çocukluk döneminde eğitime başlama hakkı sağlamanın bir yolu, engelli çocukların erken teşhisin yapılması ve gerekli müdahalelerin zamanında gerçekleştirilmesidir. Ne yazık ki bu alanda bazı başarısızlıklarla karşılaşmakta ve engelli öğrenciler için zorunlu eğitimin genişletilmesi, henüz etkin bir şekilde uygulanamayan bir hak olarak kalmaktadır.

Türk eğitim sistemi içinde, özel gereksinimli öğrencilerin ihtiyaçlarının yeterince belirlenip karşılanmadığı görülmektedir. Bu durum, bu öğrencilerin eğitimlerini tamamladıktan sonra topluma nasıl dahil olacaklarına dair belirsizlikler yaratmaktadır ve özellikle istihdam alanında sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Bu belirsizlik, özel gereksinimli bireylerin iş gücü piyasasında etkin bir şekilde yer almalarını zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla, bu konuda daha bütüncül ve stratejik yaklaşımlar geliştirilmesi hem eğitimde hem de istihdamda kapsayıcılığı artırabilir ve bu bireylerin topluma tam anlamıyla katılımlarını sağlayabilir. Eğitim politikalarının bu doğrultuda yeniden şekillendirilmesi hem bireysel hem de toplumsal açıdan önemli faydalar sağlayacaktır.

Politika belgelerinin daha sağlam temellere oturtulabilmesi için bilimsel araştırmaların sayısının artırılması önem arz etmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde konuyla ilgili mevcut belgelerin gözden geçirilmesi ve güncellenmesi için özel alt kurullar kurulmalıdır. Bu kurullar, belgelerin sürekli güncel kalmasını sağlamak amacıyla Bakanlığa düzenli değerlendirme raporları sunmalıdır. Bu süreç, politikaların dinamik ve çağın gereklerine uygun şekilde ilerlemesine katkı sağlayacaktır. Eğitim alanında sürekli gelişime ve inovasyona ihtiyaç duyulduğu için, bilimsel temelli politikalar geliştirmek hem eğitim kalitesini yükseltecek hem de toplumsal ilerlemeyi destekleyecektir.

Engellilerin eğitim hakkı, sadece yasal düzenlemelerle değil, aynı zamanda günlük uygulamalarla da güvence altına alınmalıdır. Burada özellikle idarenin rolü

kritik öneme sahiptir. Kamu ve özel eğitim kurumlarında engelli öğrencilerin karşılaşabileceği hak ihlallerini önlemek amacıyla, idarenin hem düzenleyici hem de denetleyici işlevlerini etkin bir şekilde yerine getirmesi gerekmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) düzenleyici işlemleri, eğitim kurumlarındaki uygulamaların ne şekilde yürütüleceği açısından belirleyici olduğundan, bu işlemler detaylı ve erişilebilir olmalıdır. İdare, eğitim hizmetleriyle ilgili her türlü bireysel işlemde dikkatli olmakla yükümlüdür ve hak ihlallerinin önüne geçmek için merkezi idare, yerel yönetimler ve okullar arasında sürekli ve etkin bir iletişim ve işbirliği mekanizması geliştirilmelidir. Böylece, engelli bireylerin eğitim haklarının korunması noktasında daha etkili ve kapsayıcı bir sistem inşa edilebilir.

Araştırmamız kapsamındaki bulgular, engelli bireylerin bilgi ve iletişim teknolojilerine erişiminde büyük önem taşıyan cihazların seçiminin dikkatle yapılması gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda, kullanımı en yaygın ve erişilebilir olan iOS tabanlı apple ürünleri (özellikle iPad'ler), görme engelli bireylerin ihtiyaçlarına en uygun cihazlar olarak öne çıkmaktadır. iPad'lerin, gelişmiş sesli ekran okuyucu özellikleri ve erişilebilirlik araçları sayesinde, görme engelli kullanıcılar için etkili bir çözüm sunduğu tespit edilmiştir. Kullanıcıların ve eğitimcilerin iOS tabanlı sistemler dahil olmak üzere tüm teknolojileri daha verimli kullanabilmelerini sağlamak amacıyla ayrıntılı eğitim programları düzenlenmelidir. Eğitim ve iletişim süreçlerine destek sunacak, erişilebilirlik odaklı yazılımlar ve dijital içeriklerin oluşturulması teşvik edilmelidir. Özellikle, bilgisayarların etkin kullanımı için ekran okuma teknolojisinin önemi ortaya çıkmış ve bu doğrultuda Braille ekranların erişilebilirliği artırmak adına stratejik bir adım olarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, engelli bireylerin dijital uçurum ile karşılaşmadan toplumsal ve eğitimsel hayata bütüncül olarak katılabilmeleri adına teknolojik çözümler hayati bir rol oynamaktadır. Tez çalışmasındaki önerilerin sistematik bir şekilde uygulanması, engelli bireylerin günlük yaşamda ve eğitimde karşılaşabilecekleri engellerin minimize edilmesine ve toplumsal entegrasyonlarının sağlanmasına önemli katkılar sunacaktır. Toplumun genelinde eşitlikçi bir yapının tesis edilebilmesi için, bu alandaki gelişmelerin izlenmesi, sürekli olarak iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi gerekmektedir.

İdarenin ihlalleri önleme sorumluluğu, devletin hiyerarşik ve vesayet denetimi mekanizmalarının etkinliğine bağlıdır. Ancak, bu mekanizmaların özellikle toplumun dezavantajlı kesimleri için yetersiz kaldığı noktalar mevcuttur. Bu bağlamda, ulusal insan hakları kurumlarının anayasal güvence altına alınmış bir statüyle kurulması, bağımsızlıklarını garanti altına alacak şekilde tasarlanmaları son derece önemlidir. Bu kurumlar, tek başına geleneksel idari denetimin ötesine geçerek, insan hakları alanında çağdaş koruma anlayışını gerçekleştirebilme potansiyeli taşır. Türk idari sistemi, insan hakları söz konusu olduğunda mevcut denetim yapısıyla yetersiz kalmakta, bu da hakların etkin korunmasına yönelik yeni yaklaşımları zorunlu kılmaktadır. Böyle bir yapı, hem hak ihlallerinin önlenmesinde daha etkili bir araç oluşturacak hem de demokrasinin güçlenmesine katkı sağlayacaktır.

Özel gereksinimli bireylerin eğitiminin kalitesini artırmak amacıyla kongreler, şuralar, çalıştaylar ve sempozyumların sayısının artırılması büyük bir önem taşımaktadır. Bu etkinliklerde, özel gereksinimli bireylerin eğitimi konusu yan başlık olarak değil, ana tema olarak ele alınmalıdır. Aynı zamanda, özel gereksinimlere yönelik politikaların ele alındığı toplantıların sayısını ve düzenlenme sıklığını artırmak da gereklidir. Tüm paydaşların aileler, eğitimciler, uzmanlar ve politika yapıcılar bir araya gelerek, güncel politikalar ve uygulamalar üzerinde tartışabilecekleri platformların oluşturulması teşvik edilmelidir. Böylesi etkinlikler ve tartışma ortamları, özel gereksinimli bireylerin eğitiminin sürekliliğini ve kalitesini sağlarken, toplumsal farkındalığı da artıracaktır. Bu çabalar, eğitim politikalarının daha kapsayıcı hale gelmesine ve herkes için eşit eğitim fırsatlarının yaratılmasına katkıda bulunacaktır.

Engelli çocuklar için okul öncesi dönemden itibaren başlatılması gereken zorunlu eğitimin etkin bir şekilde uygulanabilmesi, onların erken tanılanması ve zamanında müdahale edilmesiyle mümkün olacaktır. Ne yazık ki, bu alanda yaşanan başarısızlıklar ve engelli bireyler için zorunlu eğitim sürecinin uzatılamaması, hakların uygulamaya geçirilememesi sonucunu doğurmuştur. İdarenin bu hayati meselede, sağlık ve eğitim birimlerinin güçlü bir işbirliği içerisinde çalışması zorunludur. Başarının anahtarı, paydaşların koordinasyonu ile oluşturulacak kapsamlı ve stratejik bir yaklaşımda saklıdır. Böyle bir işbirliği, engelli bireylerin daha

eşitlikçi ve kapsayıcı bir eğitim hakkına kavuşmasını sağlayacak, toplumun da daha duyarlı ve bilinçli hale gelmesine katkı sunacaktır. Kapsayıcı eğitim, sadece bir yöntem ya da yaklaşım olarak değil, engellilerin temel bir hakkı olarak kabul edilmiştir. Eğitim sistemlerinde engelli bireylerin, engelli olmayan akranlarıyla birlikte eğitim alması gerektiği ve bunun devletlerin sorumluluğunda olduğu belirtilmiştir. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nden bu yana birçok sözleşmede olduğu gibi kapsayıcı eğitim, engellilerin eğitim hakkının ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Bu, yalnızca bireysel hakların korunması açısından değil, aynı zamanda bir toplum olarak sahip olunan değerlere ve adalet duygusuna yönelik bir adımdır.

Bu çalışma, özel gereksinimleri olan bireylerle ilgili kavramın, kamu politikalarının önemli bir parçası olarak görülmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca bu konuya Türkiye'nin eğitim politikaları çerçevesinde kapsamlı bir şekilde yaklaşılması gerektiğinin altını çizmektedir. Araştırmanın ana amacı, var olan politika belgelerini derinlemesine inceleyerek, bu belgelerin nasıl ifade edildiğini, uygulanabilirliğini ve sürdürülebilirliğini değerlendirmektir. Bu sürecin sonunda, mevcut politikaların eksikliklerini gidermek için gereken gözden geçirmelerin yapılması ya da tamamen yeni ve yaratıcı belgelerin geliştirilmesi teşvik edilmektedir. Çalışmanın, alanda mevcut olan sınırlı kaynaklara katkıda bulunmasının yanı sıra, konu üzerinde daha fazla akademik ve pratik araştırmanın yapılmasına ışık tutması beklenmektedir. Eğitim politikalarının özel gereksinimli bireyler konusundaki yaklaşımlarının iyileştirilmesi için yol gösterici olacak bu çalışma, aynı zamanda Türkiye'nin bu alandaki ulusal stratejilerinin daha etkili ve kapsayıcı hale gelmesine yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

6.KAYNAKLAR

- Akçamete, G. ve Kaner, S. (1999). *Cumhuriyetin 75. yılında çocuğa yönelik özel eğitim çalışmaları*. 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi: Cumhuriyet ve Çocuk. No: 2, (ss. 395-405). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Alquraini, T. ve Gut, D. (2012). Critical components of successful inclusion of students with severe disabilities. *Literature Review*, 27(1), ss. 42-59.
- Atmaca, Yıldız., 2017, *Türkiye'deki Kamu Yönetimi Uygulamalarında Avrupa Birliği Bölgesel Politikasının Etkileri: Politika Transferi Bağlamında Bir Analiz* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), s. 60.
- Ataman, A. (1997). Türkiye'de özel eğitime yeni yaklaşımlar. *Millî Eğitim Dergisi*, 136, 22-23.
- Ateş, H. (2002). Kamu Örgütlerine Yönelik Yönetimsel Bilgi Ve Siyasa Aktarımı: Eleştirel Bir İnceleme. *İ. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 27, 7-26.
- Avrupa Birliği Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği. (2000). *2000 yılı genişleme stratejisi*, ss. 13-23. Ankara.
- Baykal, S. (2003). Yeni Hukuki Metinlerin Işığında Türkiye-AB İlişkileri: Gözden Geçirilmiş Katılım Ortaklığı Ve Ulusal Program. *İşveren*, Ağustos.
- Bayrakçı, M. (2005). Avrupa Birliği ve Türkiye Eğitim Politikalarında Bilgi ve İletişim Teknolojileri Ve Mevcut Uygulamalar. *Milli Eğitim Dergisi*, 167.
- Başaran, İ. E. (2006). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Ankara: Ekinoks.
- Bilgi, A. B. (2016). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin İç Hukuktaki Yeri. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 81-129.
https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/issue/27591/290656#article_cite
- Bines, H. ve Lei, P. (2011). Disability and education: The longest road to inclusion. *International Journal of Educational Development*, 31(5), 419-424.
- Can, H. ve Özen, Ç. (2007). Zor ya da Zoraki Aday: Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik süreci. İçinde E. Efegil & M. S. Erol (Eds.), *Türkiye-AB ilişkileri*. Ankara: Orion Yayınları.
- Çağlar, S. (2009). *Uluslararası Hukuk ve Türk Hukuk Sisteminde Engellilerin Eğitim Hakkı ve Devlet Yükümlülükleri*. Beta Yayınları.
- Çam, E. (1990). *Siyaset Bilimine Giriş*. İstanbul: Der Yayınları.
- Çelik, S. (2006). II. Panel: Avrupa Birliği Eğitim Programları. İ. Erdoğan (Editör): *Avrupa Birliği Vizyonu, Türkiye'de Eğitim ve Özel Okullar Sempozyumu* (ss. 123-130). İstanbul: Neta Matbaacılık, Türkiye Özel Okullar Birliği Derneği.
- Çitil, M. (2009). *Cumhuriyetin İlanından Günümüze Kadar Türkiye'de Özel Eğitim (1923-2007)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Çomaklı, Şafak Ertan; “Baskı Gruplarının Siyasal Partilerle İlişkileri”, *Yasal Soygun Çıkar Grupları ve Rant Kollama*, edt. Coşkun Can AKTAN, İstanbul 2003, s.157-184.
- Demirci, A. G. (2014). Bir Politika Transferi Örneği Olarak Türkiye’de Kadro Sisteminin İnşası. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 4(8-9-10), ss. 144-168.
- Dolowitz, D. P. ve Marsh, D. (1996). Who Learns What From Whom: A Review Of The Policy Transfer Literature. *Political Studies*, 44(2), ss. 343-357.
- Dolowitz, D. P. ve Marsh, D. (2000). Learning from abroad: The role of policy transfer in contemporary policy making. *Governance*, 13(1), ss. 5-24.
- Edwards, S. D. (1997). Dismantling the disability/handicap distinction. *The Journal of Medicine and Philosophy*, 22, ss. 600-601.
- Ellison, Nick, “Politics, power and policy transfer”, *Journal of Asian Public Policy*, 2016, pp.1-17.
- Erol, K. (1995). *Gönüllü kuruluşların Türk hukuk sistemindeki yeri ve Avrupa Birliği mevzuatı ile karşılaştırmalar*. Gönüllü Kuruluşlar Konferansı (28-29 Mart 1995). Türkiye Çevre Vakfı Yayını.
- Eurydice. (2010). *Focus on higher education in Europe 2010: The impact of the Bologna process*. <http://dx.doi.org/10.2797/38158>
- Equal opportunities for people with disabilities: A European Action Plan. (2003, October 30). Commission of the European Communities. https://eur-lex.europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/disability_and_old_age/c11414_en.htm
- Geddes, B. (2007). What Causes Democratization? *The Oxford Handbook Of Comparative Politics*(Ed. Carles Boix ve Susan Stokes), New York:Oxford University Press, s. 317-339.
- Gökdere, A. (1991). Gümrük birliği açısından Avrupa Topluluğu ve Türkiye ilişkileri. Ankara: [Yayınevi].
- Gümüş, A. T. (2010). Sosyal Devlet Anlayışının Gelişimi ve Dönüşümü. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 18(2), 117-158. <https://doi.org/10.15337/SUHFD.2017.101>
- Gökçe, F. (2002). Özel Eğitimin Sorunları. *Çocuk Çocuk*, s.14-32.
- Gülcan, M. G. (2010). Avrupa Birliği ve Eğitim. Pegem Akademi.
- Hulme, R. (2000). Education: Post-compulsory Education in England and Wales. In D. Dolowitz, R. Hulme, M. Nellis, & F. O’Neill (Eds.), *Policy Transfer and British Social Policy: Learning from the USA?* (pp. 77-97). Open University Press.
- Hulme, R. (2005). Policy Transfer And The Internationalisation of Social Policy. *Social Policy and Society*, 4(4), 417-425.
- Hodgkin, R. ve Newel, P. (1998). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı. UNICEF.

- International Labour Organisation. (1958). Convention (No. 111) Concerning Discrimination In Respect Of Employment And Occupation. Adopted 25 June 1958.
- Jacobs, K. ve Barnett, P. (2000). Policy Transfer And Policy Learning: A Study Of The 1991 New Zealand Health Services Taskforce. *Governance*, 13(2), 185-213.
- Kayacı, E. (2007). *Özürlüler İçin Verimli Bir İstihdam Politikası Oluşturulması* (Uzmanlık Tezi). TC Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.
- Kaynaştırma Yoluyla Eğitim Uygulamaları 2008/60 Sayılı Genelge*, Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Keser, A. (2012). Politika transferi ve Türk kamu yönetiminde etik. *Amme İdaresi Dergisi*, 45(4), 28.
- Knill, C. (2005). Introduction: Cross-national policy convergence: Concepts, approaches and explanatory factors. *Journal of European Public Policy*, 12(5), 769-771.
- ManiSali, E. (2000). Türkiye AB İlişkilerinde Oynanan Oyun. *Yeni Türkiye*, 6(35).
- Marks, S., & Clapham, A. (2005). *International Human Rights Lexicon*. Oxford University Press.
- McGann, J. G. (2007). *Think Tanks and Policy Advice in the United States, Academics, Advisors and Advocates*. Routledge
- McGoldrick, D. (2004). The United Nations Convention on the Rights of the Child. içinde M. D. A. Freeman (Ed.), *Children's rights volume II*. Ashgate:Dartmouth.
- Mintrom, M. (1997). Policy entrepreneurs and the diffusion of innovation. *American Journal of Political Science*, 41(3), ss. 738-747.
- Nakano, K. (2004). Cross-national Transfer of Policy Ideas: Agencification in Britain and Japan. *Governance*, 17(2)..
- OECD. (2012). Equity and Quality in Education: Supporting Disadvantaged Students and Schools. OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264130852-en>
- Öztürk, M., & Çevikalp, M. (2008). Ankara'nın Yeni Aktörleri. *Aksiyon*, 715.
- Pal, L. A, "Introduction: The OECD and Policy Transfer: Comparative case studies" 2014, ss.195-200.
- Politiano, C., & Hulme, D. (1999). Public Management Reform in Developing Countries: Issues and Outcomes. *Public Management*, 1(1), 121-132.
- Resolution Council of European Union. (1996, December 20). *Official Journal of the European Union*, 97/C/12/01.
- Rose, R. (1991). What is Lesson-Drawing? *Journal of Public Policy*, 11(1), 3.
- Rose, R. (1993). Lesson-Drawing in Public Policy: A Guide to Learning Across Time And Space. *Chatham House Publishers*.

- Rich, P. (2004). *Think Tanks, Public Policy, and the Politics of Expertise*. Cambridge University Press.
- Robert, N. C. ve King, P. J. (1991). Policy Entrepreneurs: Their Activity Structure and Function in the Policy Process. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 1(2), 140-162.
- Sağlam, P. D. M., Özüdoğru, O. F., & Çıray, F. (2011). Avrupa Birliği Eğitim Politikaları ve Türk Eğitim Sistemine Etkileri. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 87-109.
- Sezgin, Ş. (2010). Politika Transferi ve Türkiye'de Özelleştirme. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(27), 67-74.
- Sobacı, Z. (2009). *Politika Transferi Bağlamında Ulusal ve Global Düzeydeki İdari Reformların Analizi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sobacı, Z. (2009). Regional Development Agencies in Turkey: Are They Examples of Obligated Policy Transfer?. *Public Organization Review*, 9(1), 51.
- Stone, D. (2004). Transfer Agents and Global Networks in The Transnationalization of Policy. *Journal of European Public Policy*, 11(3), 545-566.
- Stone, D. (2001). Learning Lessons, Policy Transfer and The International Diffusion of Policy Ideas. *Centre For The Study Of Globalisation and Regionalisation (CSGR) Working Paper*, V.01, N. 69.
- Temiz, N. ve Yılmaz, B. (2021). Türkiye’de İlk ve Orta Öğretimde Özel Gereksinimli Öğrencilere Yönelik Eğitim Politikalarının İncelenmesi. *Yaşadıkça Eğitim*, 35(1), ss. 104–131.
- Terzi, Ç. (2005). Uyum Sürecinde Türkiye Eğitim Politikalarının Avrupa Birliği Politikaları Doğrultusunda Değerlendirilmesi (Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, ss. 60-76.
- Türköne, M., (2006). *Siyaset Bilimi*, Lotus Yayınevi. www.todai.edu.tr/yayinlar/dergi_goster.php?kodu=1041&dergi=3 Anıl Çeçen, Demokrasi ve İnsan Hakları.
- Türkiye Engelsiz Bilişim Platformu. (2013). FATİH Projesi Engelliler Çalıştay Raporu.
- The International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps (ICIDH)*. (1980). World Health Organization.
- Ulusoy, Ergin. (2015). Ulus-Aşırı Siyasetin Bir Enstrümanı Olan Diasporanın İşlevselliği ve Türk Diasporasının İnşası (Doktora Tezi), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- United Nations Human Rights Committee. (2000). *General Comment No. 28: Equality of Rights Between Men and Women* (article 3). CCPR/C/21/Rev.1/Add.10.
- United Nations. (1989, November 20). Convention on the Rights of the Child (Resolution 44/25). <http://www.ohchr.org/english/law/crc.htm>

- United Nations. (2004). UN Enable: Towards a Convention. Draft Article 2: General principles.
- United Nations. (2004). UN Enable Daily Summary Related to Draft Article 7-Equality and Non-Discrimination. Volume 3, 1.
- Ültay, E., Akyurt, H., & Ültay, N. (2021). Sosyal Bilimlerde Betimsel İçerik Analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*(10), 188-201. <https://doi.org/10.21733/ibad.871703>
- 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu. (1961, Ocak 12). Resmi Gazete, 10705.
- 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu. (1973, Haziran 24). Resmi Gazete, 14574.
- 3797 Sayılı Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun. (1992, Mayıs 12). Resmi Gazete, 21226.
- 783 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu. (1961, Ocak 12). Resmi Gazete, 10705.
- Yamamoto, G. T. (2014). FATİH Projesi engelliler çalıştay raporu. https://okan.edu.tr/uploads/news/fatih-projesi-engelliler-calistay-raporu-yayinlandi/fatih_calistay_rapor.pdf

7. EKLER

Ek-1: Orijinallik Raporu

-
Yazar Hatice Sungur Dogan

Gönderim Tarihi: 13-Ara-2024 09:44AM (UTC+0300)

Gönderim Numarası: 2551067002

Dosya adı: HATI_CE_TEZ_13_ARALIK.docx (411.39K)

Kelime sayısı: 26073

Karakter sayısı: 189879

ORJİNALLIK RAPORU

% **14**
BENZERLİK ENDEKSİ

% **12**
İNTERNET KAYNAKLARI

% **9**
YAYINLAR

% **6**
ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	% 2
2	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	% 2
3	www.jshsr.org İnternet Kaynağı	% 1
4	journals.iku.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
5	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	% 1
6	acikerisim.uludag.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
7	spcd.aile.gov.tr İnternet Kaynağı	% 1
8	abis-files.marmara.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
9	Submitted to Hacettepe University Öğrenci Ödevi	<% 1

tez deneme 1

ORJİNALLIK RAPORU

%15	%14	%12	%4
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	acikerisim.uludag.edu.tr	%5
	İnternet Kaynağı	
2	www.researchgate.net	%2
	İnternet Kaynağı	
3	acikbilim.yok.gov.tr	%1
	İnternet Kaynağı	
4	www.jshsr.org	%1
	İnternet Kaynağı	
5	iksadyayinevi.com	%1
	İnternet Kaynağı	
6	dergipark.org.tr	%1
	İnternet Kaynağı	
7	Submitted to Munzur Universitesi	%1
	Öğrenci Ödevi	
8	abis-files.marmara.edu.tr	%1
	İnternet Kaynağı	
9	sabe.nny.edu.tr	%1
	İnternet Kaynağı	

10	www.rehabilitasyon.com İnternet Kaynağı	<% 1
11	Caglar, Selda. "Uluslararası Hukuk ve Türk Hukuk Sisteminde Engellilerin Eğitim Hakkı ve Devlet Yükümlülükleri.", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2021 Yayın	<% 1
12	www.cansuadam.av.tr İnternet Kaynağı	<% 1
13	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	<% 1
14	docs.neu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
15	www.ilhanhelvaciesyahukuku.com İnternet Kaynağı	<% 1
16	Atmaca, Yildiz. "Türkiye'Deki Kamu Yönetimi Uygulamalarında Avrupa Birliği Bölgesel Politikasının Etkileri: Politika Transferi Bağlamında Bir Analiz", Bursa Uludağ University (Turkey), 2021 Yayın	<% 1
17	www.hurriyet.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
18	Submitted to Universidade de Aveiro Öğrenci Ödevi	<% 1

19	sbe.nny.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
20	hdl.handle.net İnternet Kaynağı	<% 1
21	www.eyh.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
22	Submitted to Anadolu University Öğrenci Ödevi	<% 1
23	Ergül, Selahattin. "1980 Sonrası Türkiye'de Özel Sektör Anlayışının Gelişimi ve Türk Milli Eğitim Sistemindeki Yeri", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<% 1
24	Submitted to Ege Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
25	Submitted to Texas A&M International University Öğrenci Ödevi	<% 1
26	pdfs.semanticscholar.org İnternet Kaynağı	<% 1
27	acikerisim.erbakan.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
28	doczz.biz.tr İnternet Kaynağı	<% 1

openaccess.hacettepe.edu.tr:8080

29	İnternet Kaynağı	<%1
30	Şemşit, Sühal. "Avrupa Birliği'nin Genişleme Sürecinde Polanya", Dokuz Eylul Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<%1
31	Gülcan, Murat Gürkan. "Avrupa Birliğine Adaylık Sürecinde Türkiye Eğitim Sisteminin Yapısal Sorunları ve Yapısal Uyum Modeli Araştırması", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<%1
32	Narman, Gözde. "Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlarda Oyunlaştırmanın Bağış Alanında Kullanımına Yönelik bir Araştırma: Q-Metodu Analizi ile Bağışçı Algılarının İncelenmesi", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<%1
33	studylibtr.com İnternet Kaynağı	<%1
34	İlaili, Muath S.M.. "İstanbul'daki Arap Diasporası Düşünce Kuruluşlarının Yapısal Analizi", Necmettin Erbakan University (Turkey), 2023 Yayın	<%1
35	Karaca, Muhammed Abdalbaki. "Kaynastırma eğitimi programının öğretmenlerin	<%1

kaynastırma uygulamalarındaki Mesleki Yeterliliklerine Etkisi", Necmettin Erbakan University (Turkey), 2021

Yayın

36	www.turkishstudies.net İnternet Kaynağı	<% 1
37	Submitted to Konya Necmettin Erbakan University Öğrenci Ödevi	<% 1
38	Submitted to Middle East Technical University Öğrenci Ödevi	<% 1
39	Terzi, Cetin. "Uyum Surecinde Turkiye Egitim Politikalarinin Avrupa Birligi Egitim Politikalari Dogrultusunda Degerlendirilmesi", Anadolu University (Turkey) Yayın	<% 1
40	Bal, Sibel. "Ingiliz Fikir Gazeteleri'Nin Turkiye'Nin Avrupa Birligi'Ne Adaylik Surecine Bakisi: (1999 Helsinki Ve 2004 Bruksel Zirveleri)", Anadolu University (Turkey) Yayın	<% 1
41	sosbe.firat.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
42	www.icomep.com İnternet Kaynağı	<% 1

43	Öncüler, Melek Ece. "Avrupa Birliği Eğitim Politikasında Mesleki Turizm Eğitimi Yaklaşımı ve Türk Turizm Eğitimine Uygulanabilirliği", Dokuz Eylul Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<% 1
44	Submitted to Beykent Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
45	Tarhan, Canan. "Küreselleşme, Yönetişim ve Türk Kamu Yönetiminde Halkla İlişkilerin Dönüşümü", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<% 1
46	Topsakal, Cem. "Avrupa Birliği Eğitim Politikaları Ve Bu Politikalara Türk Eğitim Sistemi'Nin Uyumu", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2021 Yayın	<% 1
47	www.marastaedebiyat.com İnternet Kaynağı	<% 1
48	www.mynet.com İnternet Kaynağı	<% 1
49	Gul, Idil Isil. "Fiziksel Engellilerin Uluslararası Hukukta Korunması Ve Uluslararası Standartların İc Hukuka Yansıması", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2021 Yayın	<% 1

50	Topluk, Semih. "Türkiye-Avrupa Topluluğu Gümrük Birliği'nde Tarım Ürünlerinin Tabi Olduğu Hukuki Rejim", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<% 1
51	iksadyayinevi.com İnternet Kaynağı	<% 1
52	www.seruvenyayinevi.com İnternet Kaynağı	<% 1
53	Durmaz, Ali. "Avrupa Birliği'Nin Ortak tarım politikasi kapsamında Uyum surecindeki Turk tariminda subvansiyonlar", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2021 Yayın	<% 1
54	Duru, Fatma. "Integrating Pathways: Exploring the Evolution and Convergence of Science and Technology Policies in the European Union and Türkiye (2000-2020)", Middle East Technical University (Turkey), 2024 Yayın	<% 1
55	Malkoc, Bahar Bozarslan. "Eskisehir Ilindeki özel Anaokullarinda calisan Egiticilerin Okuloncesi Donemde Kaynastirma Ile Ilgili Gorusleri", Anadolu University (Turkey), 2022 Yayın	<% 1
aofdersler.com		

56	İnternet Kaynağı	<% 1
57	ayam.anayasa.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
58	balikesir.meb.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
59	forum.donanimhaber.com İnternet Kaynağı	<% 1
60	Ugur, Selen. "Egzersiz Ve Sporun Down Sendromu Olan Çocuklar üzerine Etkileri: Sistematik Bir Derleme.", Bursa Uludag University, 2021 Yayın	<% 1
61	Yildirim, Sevda Demiröz. "Bütünleşik afet yönetiminde ortopedik engelli bireylerin afet deneyimi ve öğrenilmiş dersler", Dokuz Eylul Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<% 1
62	Zengin, Salih Buğra. "Bir Kamu Hizmeti Olarak Üniversite Eğitiminde Engellilerin Üniversite İnternet Sitelerine Erişim Durumu", Dokuz Eylul Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<% 1
63	ataum.ankara.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
64	idrmnet.org	

	İnternet Kaynağı	<% 1
65	openaccess.hacettepe.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
66	ticaret.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
67	ulusaldown.com İnternet Kaynağı	<% 1
68	www.isagem.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
69	Abaca, Baris. "Türkiye-Ab ortaklık ilişkileri bağlamında hizmetlerin serbest dolaşımının Abad İctihatları çerçevesinde Değerlendirilmesi", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2022 Yayın	<% 1
70	Atalan, Vehibe. "Uluslararası Sistemin Türkiye ve Bulgaristan dış Politikaları Üzerine Etkisi", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<% 1
71	Begaj, Jonida. "Avrupa Birliği'nin Ortaklık Anlaşmaları, Karşılaştırmalı Değerlendirme", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<% 1
72	Canan, Ozan. "Özel gereksinimli bireylerde yaşam boyu eğitimin insan hakları açısından	<% 1

değerlendirilmesi", Maltepe University
(Turkey), 2024

Yayın

73 Duvarci, Benan. "Türkiye'de Avrupa Birliği Vatandaşlarının Hukuki Durumu: Türkiye-Ab Ortaklık Hukuku Çerçevesinde bir Inceleme", Dokuz Eylul Universitesi (Turkey), 2024

Yayın

74 Erdoğan, Gülnur. "İşyerinde İfade Özgürlüğü", Dokuz Eylul Universitesi (Turkey), 2024

Yayın

75 Kilbas, Mehmet. "Turkiye İle Avrupa Birligi ulkelerinde muzik ogretmeni yetistirme programlarinin karsilastirilmesi: (Almanya, Avusturya Ve Polonya ornegi)", Marmara Universitesi (Turkey), 2021

Yayın

76 Ocakli, Ahmet. "Avrupa Birligi (Ab) uyeliginin Basin Isletmelerinin Gelir Kaynaklarina Etkisi", Marmara Universitesi (Turkey)

Yayın

77 Ozankan, Melis. "Avrupa Birliği İlerleme Raporları Çerçevesinde Türk Çalışma Mevzuatının Gelişimi", Dokuz Eylul Universitesi (Turkey), 2024

Yayın

78 Topgul, Seda. "Calisma Yasaminda Cinsiyet Esitsizlikleri Ve Esitsizlikleri Gidermeye Yonelik

Ulusal Ve Uluslararası Mevzuat", Anadolu University (Turkey)

Yayın

79	Yalaz, Aslıhan. "Avrupa Birliği'nin Afganistan Kaynaklı Düzensiz Göçlere İlişkin Politikalarının Analizi", Bursa Uludag University (Turkey), 2024 Yayın	<%1
80	Yüksel Demirkaya. "New Public Management in Turkey - Local Government Reform", Routledge, 2016 Yayın	<%1
81	arastirmax.com İnternet Kaynağı	<%1
82	bilselkongreleri.com İnternet Kaynağı	<%1
83	ders-kitabi.blogspot.com İnternet Kaynağı	<%1
84	elb.tmseveta.com İnternet Kaynağı	<%1
85	es.scribd.com İnternet Kaynağı	<%1
86	tr.caspianweekly.org İnternet Kaynağı	<%1
87	www.esithaklar.org İnternet Kaynağı	<%1

88	www.exploredoc.com İnternet Kaynağı	<% 1
89	www.habersaglikcilar.com İnternet Kaynağı	<% 1
90	www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
91	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	<% 1
92	Bilgic, Emrah. "Kaynastırma Uygulamalarındaki öğretimsel Uyarlamalar Eğitiminin Sınıf öğretmenlerinin öğretimsel Uyarlamaların önemine İlişkin Görüşlerine Etkisi", Anadolu University (Turkey), 2021 Yayın	<% 1
93	Göğüş Doğan, Burcu Bahar. "Avrupalılaşma Yolunda Bir Politika Transferi Örneği,"avrupa Birliği Sürecinde Türkiye'nin Bilim ve Teknoloji Politikası ve Yönetişimi'ndeki Değişim'", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<% 1
94	Rasgen, Abdurrahman. "Avrupalılaşma Bağlamında Turuncu Devrim Sonrası Ukrayna", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<% 1

95	Sarialioglu, Aysun. "Turkiye’Nin Avrupa Birligi’Ne Uyum Surecinde Sivil Toplum Kuruluslarinin Rolu", Marmara Universitesi (Turkey) Yayın	<%1
96	ailevecalisma.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
97	www.int-e.net İnternet Kaynağı	<%1

Alıntıları çıkart üzerinde
Bibliyografyayı Çıkart üzerinde

Eşleşmeleri çıkar < 7 words